

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Kira Pellinen

Kansalaisten talousosaaminen yhteiskunnallisena ilmiönä

Julkisen sektorin rooli ja ohjauskeinot

Johtamisen akateeminen yksikkö
Julkisen toiminnan johtamisen pro gradu -tutkielma
Hallintotieteiden maisteriohjelma

Vaasa 2026

VAASAN YLIOPISTO**Johtamisen akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Kira Pellinen		
Tutkielman nimi:	Kansalaisten talousosaaminen yhteiskunnallisena ilmiönä: Julkisen sektorin rooli ja ohjauskeinot		
Tutkinto:	Hallintotieteiden maisteri		
Opintosuunta:	Julkisen toiminnan johtaminen		
Työn ohjaaja:	Lotta-Maria Sinervo		
Valmistumisvuosi:	2026	Sivumäärä:	90

TIIVISTELMÄ:

Talousosaaminen on noussut viime vuosina keskeiseksi yhteiskunnalliseksi kysymykseksi muuttuvan taloudellisen toimintaympäristön, digitalisaation sekä yksilöiden kasvavan taloudellisen vastuun myötä. Yksilöiden tekemillä taloudellisilla päätöksillä on yhä laajempia vaikutuksia paitsi omaan hyvinvointiin myös koko yhteiskunnan taloudelliseen kestävyYTEEN. Tässä pro gradu - tutkielmassa tarkastellaan kansalaisten talousosaamista yhteiskunnallisena ilmiönä sekä analysoidaan julkisen sektorin roolia ja keinoja talousosaamisen edistämiseksi. Tutkielman tavoitteena on vastata kahteen tutkimuskysymykseen: millainen yhteiskunnallinen merkitys kansalaisten talousosaamisella on ja miten julkinen sektori voi edistää kansalaisten talousosaamista. Tutkimus rakentuu teoreettisesta viitekehuksesta, jossa tarkastellaan talousosaamisen kokonaisuutta ja julkishallinnon ohjauskeinoja, sekä empiirisestä aineistosta, joka koostuu eri maiden talousosaamista koskevista strategioista.

Tutkimustulokset osoittavat, että talousosaaminen nähdään moniulotteisena kokonaisuutena, joka sisältää tiedollisten valmiuksien lisäksi asenteet, käyttäytymisen ja kyvyn soveltaa taloudellista tietoa käytäntöön. Talousosaamisen merkitys ulottuu yksilön taloudenhallinnasta laajasti yhteiskunnan toimivuuteen. Tutkielman perusteella julkisen sektorin rooli talousosaamisen edistämiseksi on keskeinen, erityisesti strategisen ohjauksen, koulutuksen, riippumattomien neuvonta- ja tukipalvelujen kautta. Talousosaamisen vahvistaminen voidaan nähdä yhteiskunnallisena investointina, joka tukee yksilöiden hyvinvointia, julkisen talouden kestävyttä ja koko yhteiskunnan taloudellista vakautta. Tutkimus tuottaa tietoa julkisen sektorin päätöksenteon tueksi ja avaa näkökulmia talousosaamisen kehittämiseen osana kestävää hyvinvointiyhteiskuntaa.

AVAINSANAT: talous, talousosaaminen, julkinen hallinto, taloudellinen ohjaus, ohjauskeinot, kansantalous

Sisällys

1	Johdanto	6
1.1	Tutkimuksen tausta ja ajankohtaisuus	6
1.2	Tutkimuskysymykset ja asetelma	8
1.3	Rajaukset ja rakenne	10
2	Talousosaaminen tutkimuksen teoreettisena käsitteenä	12
2.1	Talousosaamisen määritelmä ja ulottuvuudet	12
2.1.1	Taloudellinen lukutaito	14
2.1.2	Taloudellinen kyvykkyys	15
2.1.3	Muut talousosaamiseen kytkeytyvät ulottuvuudet	16
2.1.4	Talousosaaminen tässä tutkielmassa	17
2.2	Talousosaamisen merkitys	17
2.2.1	Yksilölle	19
2.2.2	Yhteiskunnalle	21
3	Julkishallinnon keinot ohjata kansalaisia	24
3.1	Julkishallinto	24
3.2	Julkishallinnon ohjauskeinot	25
3.2.1	Normiohjaus/säätelyohjaus	27
3.2.2	Talousohjaus	28
3.2.3	Informaatio-ohjaus,	29
3.2.4	Pehmeä ohjaus	30
4	Julkishallinnon keinot talousosaamisen edistämiseksi	33
4.1	Talousosaamisen edistäminen	34
4.1.1	Talousopetuksen nykytila	36
4.1.2	Talousosaamisen eri kohderyhmät	38
4.2	Talousosaamisen edistämisen keinot julkishallinnossa	41
5	Menetelmä ja aineisto	44
5.1	Dokumenttianalyysi	44
5.2	Analyysin vaiheet	46

5.3	Aineiston kuvaus	49
5.4	Aineiston luotettavuus	51
6	Aineiston tulokset	53
6.1	Hollanti	53
6.2	Kanada	57
6.3	Iso Britannia	62
6.4	Suomi	68
6.5	Yhteenveto	72
7	Tulosten tarkastelu	74
7.1	Taloulosaaminen ja sen merkitys	74
7.2	Julkinen sektori taloulosaamisen edistäjänä	76
8	Johtopäätökset ja pohdinta	80
8.1	Johtopäätökset	80
8.2	Pohdinta	82
8.3	Jatkotutkimusideat	84
	Lähteet	85

Kuviot

Kuvio 1 Ohjausinstrumenttien kolmijako (Vedung, 1998).....	27
Kuvio 2 Eri ikäryhmille tarjottavat mahdollisuudet talousosaamisen edistämiseksi (Suomen Pankki, 2021, s. 10).	39
Kuvio 3 Eri elämäntilanteet, joissa talousosaamisen tarve korostuu (Suomen Pankki, 2021, s. 11)	40

Taulukot

Taulukko 1 Tutkielmassa käytetty aineisto	51
Taulukko 2 Hollannin talousstrategian painopisteet	57
Taulukko 3 Kanadan talousstrategian painopisteet.....	62
Taulukko 4 Iso-Britannian talousstrategian painopisteet	68
Taulukko 5 Suomen talousstrategian painopisteet.....	72

1 Johdanto

Taloulosaamisen merkitys yhteiskunnille on noussut viime vuosina keskeiseksi keskustelunaiheeksi niin yksilöiden arjessa kuin poliittisessa ja hallinnollisessa päätöksenteossa. Taloudellisesti epävarma toimintaympäristö, julkisen talouden kestävyysvaje sekä kasvava palveluntarve ovat lisänneet tarvetta arvioida, miten kansalaisten taloulosaaminen vaikuttaa yhteiskunnan toimivuuteen ja millä tavoin julkinen sektori voi edistää sen vahvistamista. Taloulosaamisen kehittäminen ei näyttäydy pelkästään yksilön vastuuna, vaan se on noussut myös julkisen sektorin keskeiseksi tehtäväksi. Monissa maissa julkinen sektori on jo pitkään toteuttanut toimenpiteitä kansalaisten taloulosaamisen parantamiseksi, mutta aihe on erityisen ajankohtainen viime vuosien taloudellisten ja yhteiskunnallisten muutosten myötä.

1.1 Tutkimuksen tausta ja ajankohtaisuus

Taloulosaamisen merkitys korostuu erityisesti muuttuvassa taloudellisessa toimintaympäristössä. Muutokset eläkejärjestelmissä, rahoitusinstrumenttien monimutkaistuminen, mukaan lukien uudet välineet, kuten kryptovarat, inflaatio sekä lisääntyneet riskit, kuten Ukrainan sota ja ilmastonmuutos, edellyttävät yksilöiltä yhä laajempaa taloudellista tietämystä ja kestävyyskykyä (Lusardi & Messy, 2023, s. 1). Taloulosaamisen puutteet voivat näkyä kotitalouksien talousvaikeuksina ja velkaongelmina, joita on tarkasteltu laajasti myös tutkimuskirjallisuudessa. Erilaiset kriisit, kuten inflaatio, julkisen sektorin tiukenevat budjetit ja kasvava palveluntarve, korostavat tarvetta käyttää rajallisia resursseja mahdollisimman tehokkaasti.

Solveon (2024) mukaan esimerkiksi Suomessa taloudelliset haasteet ovat olleet nähtävissä jo pitkään, eikä tulevaisuuden näkymä ole helpottamassa. 2008 vuoden finanssikriisin jälkeen Suomi on elänyt velaksi, mikä on johtanut valtion velkataakan hillitsemiseen säästötoimilla ja vahvistanut kotitalouksien taloulosaamisen tarvetta. Myös ylivelkaantumisen ja maksuhäiriömerkintöjen yleistymisen korostavat tarvetta vahvistaa kansalaisten talouselämäntaitoa.

Taloulosaamista kohtaan kasvava huomio näkyy myös arjessa, sillä esimerkiksi Google Trendsin mukaan haut, kuten “kuinka laatia budjetti” ja “kuinka säästää eläkettä varten”, ovat nelinkertaistuneet vuodesta 2004 lähtien (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 137). Tämä kehitys kuvastaa sitä, että aihetta pidetään yhä keskeisempänä yksilöiden ja yhteiskuntien kannalta. Tutkimusten mukaan talouslukutaidon merkitys on kasvanut, sillä nykyään kansalaiset joutuvat ottamaan entistä enemmän vastuuta omasta taloudellisesta turvallisuudestaan, kuten eläkkeistään ja säästöistään (Raijas ja muut, 2020, s.21). Lisäksi kehitys kuvastaa taloulosaamisen merkityksen selkeää kasvua globaalilla tasolla. Monissa maissa on laadittu taloulosaamisen strategioita vahvistamaan kansalaisten taloustaitoja ja edistämään toimijoiden välistä yhteistyötä. Vuonna 2024 taloulosaamisen strategia oli voimassa tai sitä edistettiin 90 maassa, kun vuonna 2021 luku oli vain 59 (Helensuo & Ranta, 2024, s. 7; Suomen Pankki, 2021, s. 6). Suomen Pankin pääjohtajan Olli Rehn uskoo, että pitkäjänteinen ja strategisesti johdettu taloulosaamistyö voi ennaltaehkäistä ylivelkaantumisen lisäksi muita yhteiskunnan taloudellisia ongelmia (Suomen Pankki, 2018, s. 3). Strategioiden yleistymisen voidaan nähdä korostavan tarvetta koordinoidulle ja pitkäjänteiselle toiminnalle, jossa julkinen sektori asettaa yhteiset tavoitteet yhteiskuntaan.

Taloulosaamisen merkityksen kasvusta viime vuosina kertoo, että vuonna 2024 Suomessa jaettiin ensimmäistä kertaa tunnustus organisaatiolle, henkilölle, hankkeelle tai muulle taloulosaamista edistävälle toiminnalle (Valtioneuvosto, 2024). Vuoden 2023 tunnustuksen saajaksi valittiin Takuusäätiö ja kunniaininnan sai Nordea. Takuusäätiön taloulosaamista edistäviä hankkeita ovat muun muassa Palkka haltuun, Kestävät talouspolut ja Kotouttavat taloustaidot sekä oman talouden seurantaväline Penno, joiden avulla säätiö on edistänyt suomalaisten taloulosaamista monipuolisesti. Nordea on osallistunut taloulosaamisen edistämiseen monin eri tavoin. Pankki on muun muassa kehittänyt Oman talouden eväät -nimisiä työpajoja, joissa käsitellään henkilökohtaisen talouden hallintaa käytännönläheisesti. Lisäksi Nordea on ollut mukana toteuttamassa koulu-
laisille suunnattua Taloussankari-peliä ja siihen liittyvää kilpailua, joiden tavoitteena on

opettaa nuorille taloustaitoja kiinnostavalla ja osallistavalla tavalla. Yhteistyötä on tehty myös erilaisten hankkeiden kanssa, sillä Nordea on toiminut kumppanina esimerkiksi Vamos-taloushankkeessa sekä Yrittäjäkylä-konseptissa jo niiden käynnistysvaiheista lähtien, tukien näin talouskasvatuksen kehittämistä eri kohderyhmille (Nordea, 2026). Lisäksi Nordea on järjestänyt työpajoja maahanmuuttajien taloustaitojen vahvistamiseksi (Helsinki & Ranta, 2024). Vuonna 2024 talousosaamisen edistäjäksi valittiin Nuorten yrittäjyys ja talous NYT-organisaation Yrittäjäkylä-toiminta (Oikeuspalveluvirasto, 2025).

Viime vuosina tutkimukset ovat laajentuneet myös digitaalisen talouselämäntaidon ymmärtämiseen, sillä ihmisten arjen raha-asioiden hoitaminen tapahtuu yhä enemmän verkossa. Tämä asettaa yksilöille lisää vastuuta oman taloutensa hallinnassa ja vaatii uusia taitoja, erityisesti vanhemmalta väestöltä. Nykypäivänä kansalaisen tulee itse osata hakea tietoa verkosta, sillä henkilökohtaista palvelua on yhä vähemmän saatavilla, eri toimijoiden hyödyntäessä palveluissaan erilaisia chat-botteja ihmisten sijasta. Esimerkiksi pankkiasiakkaiden odotetaan hankkivan tietoa ensisijaisesti digitaalisesti, sillä henkilökohtaisia palveluja on vähennetty kustannussyistä.

Oma kiinnostukseni aiheeseen perustuu näkemykseen, jonka mukaan talousosaaminen ei ole vain talouselämän ammattilaisten erityisosaamista, vaan olennainen osa jokaisen kansalaisen arjen valmiuksia. Uskon, että kansalaisten talousosaamisen vahvistamisella voidaan saavuttaa merkittäviä yhteiskunnallisia vaikutuksia sekä taloudellisen kestävyyden että hyvinvoinnin näkökulmasta ja tämä näkemys on tunnustettu myös globaalilla tasolla. Taloudellisten resurssien ollessa niukkoja korostuu tarve ymmärtää, miten taloudellinen osaaminen voi vahvistaa yksilöiden, organisaatioiden ja yhteiskunnan kykyä toimia vastuullisesti.

1.2 Tutkimuskysymykset ja asetelma

Koska talousosaaminen on viime vuosina noussut yhä näkyvämmiin esiin julkisessa keskustelussa, politiikassa ja tieteellisessä tutkimuksessa, on tämän tutkielman tavoitteena tarkastella talousosaamista kokonaisvaltaisesti, sekä sen merkitystä yksilön tasoa

laajemmin. Tutkielmassa talousosaamista ei nähdä ainoastaan yksilön taitona, vaan laajempina yhteiskunnallisena ilmiönä. Tämän vuoksi tutkielman tarkoituksena on syventyä tarkastelemaan talousosaamista yhteiskunnallisena ilmiönä sekä julkisen hallinnon mahdollisuuksia ohjata kansalaisia toimimaan taloudellisesti viisaammin. Tutkielman tavoitetta tukien tutkimuskysymykset ovat:

1. Millainen yhteiskunnallinen merkitys kansalaisten talousosaamisella on?
2. Miten julkinen sektori voi edistää kansalaisten talousosaamista?

Nämä tutkimuskysymykset tukevat tutkielman tavoitetta jäsentämällä ilmiötä kahdesta toisiaan täydentävästä näkökulmasta. Ensimmäinen tutkimuskysymys kohdistuu talousosaamisen merkitykseen ja luo perustan ymmärrykselle siitä, miksi kansalaisten talousosaaminen on keskeinen tekijä yhteiskunnan toimivuuden, taloudellisen kestävyuden ja hyvinvoinnin kannalta. Toinen tutkimuskysymys puolestaan tarkentaa näkökulmaa julkiseen sektoriin ja sen rooliin talousosaamisen edistämässä. Yhdessä tutkimuskysymykset muodostavat kokonaisuuden, jonka avulla voidaan sekä perustella talousosaamisen merkitys että analysoida keinoja, joilla julkinen hallinto voi siihen vaikuttaa.

Tutkielman tutkimusasetelma rakentuu teoreettisesta tarkastelusta sekä empiirisestä dokumenttiaineistosta. Teoreettinen viitekehys muodostuu talousosaamista koskevasta tutkimuskirjallisuudesta sekä julkisen hallinnon ohjauskeinoja käsittelevästä kirjallisuudesta. Näiden avulla jäsennetään talousosaamisen käsitettä, sen yhteiskunnallista merkitystä sekä julkisen sektorin mahdollisuuksia vaikuttaa kansalaisten taloudelliseen toimintaan erilaisten julkishallinnon ohjauskeinojen kautta.

Empiirinen osa perustuu dokumenttianalyysiin, jossa tarkastellaan eri maiden kansallisia talousosaamisstrategioita. Tutkimusaineisto koostuu neljän maan strategiadokumenteista Hollannista, Kanadasta, Iso-Britanniasta sekä Suomesta. Näistä Hollanti, Kanada ja Iso-Britannia edustavat maita, joissa talousosaamisen strateginen kehittäminen on ollut pitkään keskeinen osa talouspolitiikkaa ja joissa strategiat ovat kehittyneet pidemmällä

aikavälillä. Näitä voidaan siten pitää talousosaamisstrategioiden näkökulmasta pidemmälle kehittyneinä esimerkkeinä. Suomi on puolestaan sisällytetty tarkasteluun osittain erilaisesta lähtökohdasta, sillä kansallinen talousosaamisstrategia on Suomessa vielä suhteellisen uusi ja sen ensimmäinen toimintakausi on vasta käynnissä. Suomen strategia tarjoaa kiinnostavan näkökulman siihen, millaisia ensimmäisiä askeleita talousosaamisen systemaattisessa kehittämisessä on otettu ja millaisia tavoitteita strategialle on asetettu. Suomen sisällyttäminen aineistoon mahdollistaa myös sen tarkastelun, millaisia käytännön keinoja muissa maissa on kehitetty ja miten näitä voitaisiin tulevaisuudessa hyödyntää myös suomalaisen talousosaamistyön kehittämisessä.

Empiirinen tarkastelu keskittyy analysoimaan, millaisia tavoitteita, toimintaperiaatteita ja konkreettisia keinoja eri maiden talousosaamisstrategioissa esitetään kansalaisten talousosaamisen vahvistamiseksi. Dokumenttianalyysin avulla pyritään tunnistamaan strategioissa esiintyviä keskeisiä teemoja sekä julkisen sektorin roolia talousosaamisen edistämässä. Näin teoreettinen tarkastelu ja empiirinen analyysi muodostavat kokonaisuuden, jonka avulla voidaan vastata tutkimuskysymyksiin.

1.3 Rajaukset ja rakenne

Tässä tutkielmassa talousosaamista tarkastellaan julkisen sektorin näkökulmasta ja painopiste on kansalaisten talousosaamisen yhteiskunnallisessa merkityksessä sekä julkisen sektorin roolissa ja keinoissa sen edistämässä. Tutkielma rajautuu käsittelemään talousosaamista laaja-alaisena kokonaisuutena, joka kattaa taloudellisen lukutaidon ja taloudellisen kyvykkyyden sekä näihin kytkeytyviä ulottuvuuksia. Tutkielman tarkastelu kohdistuu rakenteisiin ja julkishallinnon keinoihin. Tutkielman empiirinen osa perustuu kansainväliseen vertailuun, jossa tarkastellaan talousosaamisen edistämisen käytäntöjä ja strategioita valituissa maissa. Tarkastelu rajautuu dokumenttiaineistoon, eikä tutkimuksessa kerätä uutta empiiristä aineistoa haastattelujen tai kyselyiden avulla.

Tutkielma rakentuu kahdeksasta pääluvusta, jotka etenevät teoreettisesta tarkastelusta empiiriseen analyysiin ja sitä kokoaviin johtopäätöksiin. Johdannossa esitellään

tutkimuksen tausta ja ajankohtaisuus, määritellään tutkimuksen tavoitteet sekä asetetaan tutkimuskysymykset. Toisessa luvussa vastataan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen ja käsitellään talousosaamisen käsitettä ja sen keskeisiä ulottuvuuksia ja merkitystä. Kolmannessa luvussa tarkastellaan julkishallintoa ja julkishallinnon ohjauskeinoja teoreettisena viitekehyksenä, jonka avulla hahmotetaan julkisen sektorin roolia ja toimintamahdollisuuksia kansalaisten talousosaamisen edistämisessä. Neljäs luku keskittyy konkreettisemmin tutkimaan julkisen sektorin roolia ja mahdollisuuksia juuri talousosaamisen edistämisessä. Viidennessä luvussa esitellään valittu menetelmä ja aineisto, jonka jälkeen luvussa kuusi käydään läpi aineiston tulokset. Lopuksi seitsemäs luku esittelee tutkimustulokset ja kahdeksannessa luvussa vastataan tutkimuskysymyksiin, pohditaan johtopäätöksiä ja esitetään ideat mahdolliselle jatkotutkimukselle.

2 Talousosaaminen tutkimuksen teoreettisena käsitteenä

Tässä luvussa tarkastellaan talousosaamista käsitteenä ja ilmiönä sekä sen keskeisiä ulottuvuuksia ja merkitystä. Luku alkaa talousosaamisen määrittelyllä ja siihen liittyvien keskeisten käsitteiden, kuten taloudellisen lukutaidon ja taloudellisen kyvykkyyden, avaamisella. Lisäksi luvussa käsitellään talousosaamiseen kytkeytyviä uusia ulottuvuuksia, kuten digitaalista talousosaamista ja vakuutusosaamista, jotka ovat nousseet esiin muuttuvan toimintaympäristön myötä. Tämän jälkeen tarkastellaan talousosaamisen merkitystä sekä yksilön että yhteiskunnan näkökulmasta, painottaen sen vaikutuksia taloudelliseen hyvinvointiin, päätöksentekoon ja yhteiskunnan kestävyys. Luvun tavoitteena on muodostaa teoreettinen perusta tutkielmalle ja luoda ymmärrys siitä, miksi talousosaaminen on keskeinen tarkastelukohde julkisen sektorin roolia analysoitaessa.

2.1 Talousosaamisen määritelmä ja ulottuvuudet

Alan tutkimuksissa talousosaamiselle on monia eri määritelmiä, mutta yksinkertaisimmin sillä kuvataan talouden peruskäsitteistön ymmärtämistä. Talousosaamiseen liitetään myös yksilöiden kyky ymmärtää, löytää ja arvioida kaikkea keskeistä taloudellista tietoa sekä soveltaa sitä taloudelliseen päätöksentekoon. Olennaista on lisäksi ymmärtää tehtyjen taloudellisten päätösten seuraukset ja niihin liittyvät mahdolliset riskit (Mason & Wilson 2000, s. 34; Kalmi, 2013, s. 150). Kansainvälinen järjestö OECD (2018) määrittelee talousosaamisen seuraavasti. Järjestön mukaan talousosaaminen on tietämyksen, käyttäytymisen ja asenteiden kokonaisuus, jota tarvitaan, jotta voidaan tehdä perusteltuja taloudellisia päätöksiä, saavuttaakseen yksilön taloudellinen hyvinvointi. OECD määritelmä poikkeaa monista muista talousosaamisen määrittelyistä korostaessaan tietämyksen lisäksi myös käyttäytymistä ja asenteita (Kalmi ja muut, 2023, s. 287).

Amagir ja muut (2018) tarkastelevat talousosaamista poikkeavasta näkökulmasta jakamalla sen kolmeen toisiaan täydentävään ulottuvuuteen. Jaottelu keskitetty tietämykseen ja ymmärrykseen, taitoihin ja käyttäytymiseen sekä asenteisiin ja itseluottamukseen.. Tämän lähestymistavan mukaan taloudellisesti osaava henkilö ei pelkää

hallitse keskeisiä käsitteitä, vaan kykenee myös soveltamaan tietojaan arjen päätöksenteossa ja tekemään harkittuja ratkaisuja oman taloutensa kannalta.

Raijas ja Uusitalo (2012) lähestyvät talousosaamista kolmesta näkökulmasta, muistuttaen Amagir ja muut (2018) esittämää mallia, mutta heidän painotuksensa on erityisesti tulevaisuuden huomioimisessa. He korostavat, että taloudellisesti taitava henkilö ei ainoastaan hallitse omaa talouttaan nykyhetkessä, vaan osaa myös arvioida, miten tehdyt päätökset vaikuttavat pitkällä aikavälillä. Mallin ensimmäinen osa-alue liittyy yksilön ymmärrykseen ja tietämykseen omasta taloudesta sekä laajemmasta talousjärjestelmästä. Toinen osa-alue kattaa käytännön taidot, kuten kyvyn suunnitella omaa taloutta, tehdä harkittuja valintoja ja hyödyntää markkinoiden tarjoamia palveluita. Kolmas osa-alue keskittyy päätösten seurauksien arviointiin, eli siihen, miten yksilön toimet vaikuttavat hänen taloudelliseen tilanteeseensa tulevaisuudessa. Tämä kolmen osa-alueen malli vastaa pitkälti OECD:n (2020) määritelmää taloudellisesta lukutaidosta, jossa painotetaan tiedon hallintaa, sen soveltamista henkilökohtaisessa päätöksenteossa sekä kykyä ennakoita ja ymmärtää päätösten pitkäaikaisia vaikutuksia.

Talousosaamisen määrittely tutkimuksissa monilla eri tavoilla vaikeuttaa asian ymmärtämistä, tutkimusta sekä aiheesta käytävää keskustelua. Suomen kielessä käytetään yleisimmin termejä talousosaaminen tai taloudellinen osaaminen (Kalmi ja muut, 2023, s. 285). Yleisessä kansainvälisessä keskustelussa sekä kirjallisuudessa ja mediassa käytetään termejä financial literacy (taloudellinen lukutaito), taloudellinen kyvykkyys (financial capability), taloudellinen tieto ja ymmärrys (knowledge and understanding), talouskoulutus- ja kasvatusta (financial education), sekä taloudelliset taidot ja pätevyys (skills and competence) (Hallipelto, 2021, s. 55). Näistä yleisimpiä ovat financial literacy, eli taloudellinen lukutaito (Kalmi ja muut, 2023, s. 285), sekä financial capability, jotka yhdessä muodostavat talousosaamisen kokonaisuuden.

Talouslukutaito ja taloudellinen kyvykkyys voidaan nähdä myös päällekkäisenä käsitteenä ja niitä käytetään joskus synonyymeinä (Kempson, Collard & Moore, 2006).

Henkilö voi siis olla talouslukutaitoinen, jos hänellä on tieto, ymmärrys ja taidot huolehtia taloudestaan, mutta häntä ei voi pitää taloudellisesti kykenevänä, ellei tämä ilmene käytännön toiminnassa. Nämä kaksi käsitettä ovat siis erillisiä, mutta toisiinsa liittyviä. Tarkemmassa tarkastelussa näillä kahdella käsitteellä on kuitenkin toisistaan poikkeavat määritelmät, jonka vuoksi näitä tarkastellaan tarkemmin omissa alaotsikoissaan.

2.1.1 Taloudellinen lukutaito

Taloudellinen lukutaito on huomattavasti taloudellista kyvykkyyttä käytetympi käsite kansainvälisessä tutkimuksessa ja sillä kuvataan yleisimmin peruskäsitteiden ymmärtämistä talouden osalta (Raijas ja muut, 2020, s. 6). Taloudellisessa lukutaidossa korostuu yksilöiden kyky ymmärtää, löytää ja arvioida taloudellista käytettävissä olevaa informaatiota, jota voidaan hyödyntää myös päätöksenteossa. Tämä sisältää myös taloudellisten seurausten ymmärtämisen sekä tietoisuuden rahatalouden mahdollisista riskeistä. (Peura- Kapanen &Lehtinen, 2011, s. 3; Kalmi, 2012, s. 307).

Hung ja muut (2009, s. 7) määrittelevät taloudellisen lukutaidon talouskasvatuksen, taloustiedon, laskutaidon ja päätöksentekokyvyn muodostamaksi kokonaisuudeksi. Heidän mukaansa taloudellinen lukutaito tulee erottaa taloudellisista asenteista, sillä asenteet heijastavat ensisijaisesti yksilön omia mieltymyksiä. Kalmi ja Ruuskanen tarkastelevat taloudellista lukutaitoa laaja-alaisena yksilön valmiutena hahmottaa oman tai kotitalouden talouden kokonaisuus. Heidän mukaansa kyse ei ole pelkästään tiedon omaksumisesta, vaan myös kyvystä hyödyntää tätä ymmärrystä erilaisissa arkisissa käytännön tilanteissa (Kalmi ja muut, 2023, s. 285). Lusardin ja Mitchel (2014, s. 6) mukaan taloudellinen lukutaito voidaan ymmärtää yksilön kykyä omaksua, arvioida ja soveltaa taloudellista informaatiota erilaisissa arjen tilanteissa. Se ilmenee käytännössä taitona tehdä perusteltuja ja pitkällä aikavälillä kestäviä päätöksiä, jotka liittyvät esimerkiksi oman talouden suunnitteluun, säästämiseen ja varallisuuden kasvattamiseen, velvoitteiden ja lainojen hallintaan sekä tulevaisuuden taloudelliseen turvaan, kuten eläkeaikaan varautumiseen. Samankaltaisesti Taft ja muut (2013, s. 63–64) korostavat tulevaisuuteen varautumista. Heidän mukaansa taloudellinen lukutaito merkitsee kykyä arvioida eri

taloudellisia vaihtoehtoja ja niiden välisiä eroja sekä valmiutta suunnitella omaa taloudellista tulevaisuutta ja toimia harkitusti myös yllättävissä tilanteissa. Lisäksi he korostavat, että talouslukutaito sisältää käytännön taitoja, kuten pankkitilin seuraamisen, budjetin laatimisen, säästämisen ja velkojen hallinnan.

Taloudellinen lukutaito voidaan tiivistetysti ymmärtää yksilön tietojen, taitojen ja kyvykkyyden kokonaisuutena, jonka avulla hän ymmärtää omaa tai kotitaloutensa taloudellista toimintaa ja tekee perusteltuja, harkittuja päätöksiä. Se sisältää taloudellisen tiedon lisäksi kyvyn soveltaa tietoa käytännössä muun muassa talouden suunnitteluun, säästämiseen ja tulevaisuuteen varautumiseen.

2.1.2 Taloudellinen kyvykkyys

Taloudellisella kyvykkyydellä tarkoitetaan yleisimmin laaja-alaista kokonaisuutta, johon liittyy taloudellinen tietämys, ymmärtäminen, taidot, itseluottamus ja asenteet, joihin henkilön aikaisemmillä kokemuksilla, olosuhteilla ja persoonalla on vaikutusta (Atkinson ja muut, 2006). Taloudellista kyvykkyyttä voidaan tarkastella jakamalla se neljään keskeiseen osa-alueeseen (Atkinson ja muut 2007, s. 1; Kempson, Collard & Moore 2006, s. 3):

1. Raha-asioiden hallinta (managing money): Kyky selvittää säännöllisistä menoista, talouden seuranta
2. Oman talouden suunnittelu/ Ennakointi (planning ahead): Kyky säästää tulevia tapahtumia ja yllättäviä menoja varten
3. Finanssituotteiden valinta ja tuntemus (making choices): Valmiudet vertailla eri taloustuotteita ja palveluntarjoajia
4. Avun saaminen (getting help): Tällä kaksi ulottuvuutta: omavaraisuus ja kolmansien osapuolten käyttö

Taloudellinen kyvykkyys siis tarkoittaa kykyä etsiä tietoa ja neuvoja talousasioissa, jotta yksilö voi tehdä perusteltuja päätöksiä. Lisäksi tähän sisältyy taloudellisesti osaavan

henkilön tapa seurata talouden muutoksia ja ymmärtää niiden mahdollisia vaikutuksia omaan talouteen. Kalmi ja muut (2023, s. 285) määrittelevät taloudellisen kyvykkyyden kokonaisuudeksi, joka koostuu taloudellisesta tietämyksestä ja sen ymmärtämisestä, taidoista, itseluottamuksesta sekä asenteista. Näihin osa-alueisiin vaikuttavat yksilön aikaisemmat kokemukset, elämäntilanne ja muut henkilökohtaiset tekijät (Atkinson ja muut, 2006). Taloudellisessa kyvykkyydessä olennaista on, miten yksilö arvioi oman kyvykkyytensä toimia erilaisen talousasioiden parissa. Tämä itsearvio yhdistettynä taloudelliseen tietoon ja käytännön toimintaan luo edellytykset yksilön taloudelliselle hyvinvoinnille (Ranta & Salmela-Aro, 2018).

2.1.3 Muut talousosaamiseen kytkeytyvät ulottuvuudet

Digitalisaation laajentuminen viime vuosina on johtanut siihen, että talousosaamisen tutkimuksessa on alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota digitaaliseen talousosaamiseen (digital financial literacy). Digitaalinen talousosaaminen sisältää samat keskeiset osa-alueet kuin perinteinen talousosaaminen, kuten budjetoinnin, säästämisen, sijoittamisen ja velanoton, mutta ne toteutuvat digitaalisessa toimintaympäristössä (Kalmi ja muut, 2023). Digitaalinen talousosaaminen yhdistää siten taloudellisen osaamisen ja digiosaamisen, ja sitä voidaan kuvata talousosaamisen ja digiosaamisen leikkauspisteenä, joko talousosaamisena digitaalisessa ympäristössä tai digiosaamisena taloudellisessa kontekstissa (Koskelainen ja muut, 2023). Digitaalisen talousosaamisen yksi keskeisimpiä asioita ovat esimerkiksi erilaisten digitaalisten työkalujen hallitseminen, jonka lisäksi tulee huolehtia myös turvallisesta asioinnista, sillä digitaalinen ympäristö tuo mukanaan omat riskinsä (OECD, 2018).

Talousosaamiseen liittyvänä käsitteenä korostuu myös vakuutusosaaminen (insurance literacy) (Kalmi ja muut, 2023, s. 286). Vakuutusosaaminen on talousosaamisen osa-alue ja kattaa sekä riskien ymmärtämisen, mutta myös ennakkoinnin. Vakuutusten avulla tapahtuva ennakkointi lisää taloudellista turvaa erilaisissa elämäntilanteissa ja auttaa vaurautumaan yllättäviin riskeihin. Vaikka vakuutukset eivät ole ilmiönä uusia, niiden sisältö ja ehdot voivat olla monille vaikeasti hahmotettavia. Eri vakuutustuotteisiin liittyvät

korvausperusteet, rajoitukset ja kattavuus vaihtelevat, mikä tekee niiden vertailusta ja ymmärtämisestä haastavaa. Lisäksi vakuutuksiin liittyvä monimutkainen terminologia ja sopimusehdot voivat lisätä epävarmuutta päätöksenteossa. Ilman riittävää tietoa ja ymmärrystä yksilön voi olla vaikea arvioida, millainen vakuutusturva olisi omaan tilanteeseen sopiva. Tästä syystä talousosaamisella on keskeinen rooli myös vakuutuksiin liittyvissä valinnoissa, sillä parempi ymmärrys auttaa tekemään tarkoituksenmukaisempia ja omaa taloudellista hyvinvointia tukevia ratkaisuja. Vaikka vakuutusosaamisen mittaaminen ei vielä ole vakiintunut osaksi talousosaamisen arviointia, viime vuosina vakuutusten hankintaa ja käyttöä on alettu sisällyttää yhä useammin talousosaamisen mittaristoihin.

2.1.4 Talousosaaminen tässä tutkielmassa

Kirjallisuudessa, kuten myös tässä tutkimuksessa, talousosaamisen käsite ymmärretään useiden taloudellisten käsitteiden yhdistelmänä ja myös tässä tutkielmassa talousosaamisella tarkoitetaan taloudellisen lukutaidon ja kyvykkyyden kokonaisuutta, johon liittyy myös muita ulottuvuuksia. Taloudellista kyvykkyttä voidaan pitää määrittelyn perusteella laajempänä ja dynaamisempänä käsitteenä kuin taloudellista lukutaitoa, mutta siinä missä taloudellinen lukutaito keskittyy tiedollisiin ja kognitiivisiin valmiuksiin, taloudellinen kyvykkyys huomioi myös yksilön mahdollisuudet, motivaation ja käytännön toiminnan todellisissa elämäntilanteissa. Näiden molempien käsitteiden huomioiminen osana talousosaamista on erityisen keskeistä tämän tutkielman osalta. Tutkielman keskittyessä julkishallinnon keinoihin edistää talousosaamista, on tärkeää, että pelkän tiedon lisäämisen ohella myös olosuhteisiin ja käyttäytymiseen liittyvillä tekijöillä on merkitystä.

2.2 Talousosaamisen merkitys

Talousosaamisella on keskeinen merkitys sekä yksilön oman taloudenhallinnan että laajemmin koko yhteiskunnan ja talousjärjestelmän toimivuuden kannalta. Useissa kehittyneissä talouksissa lähes kaikilla aikuisilla on pääsy rahoituspalveluihin, kuten pankkitileihin, mikä korostaa talousosaamisen merkitystä. Pelkkä pääsy rahoitusjärjestelmään ei

takaa kykyä hyödyntää palveluita tarkoituksenmukaisesti, vaan yksilöiltä edellytetään riittävää taloudellista tietoa ja taitoja taloudellisten päätösten tekemiseksi (Demirgüç-Kunt ja muut, 2018, s 126).

Taloudelliset päätökset ovat teknologian kehityksen myötä entistä monimutkaisempia, jonka lisäksi uudet rahoitustuotteet ja maksutavat, kuten "osta nyt, maksa myöhemmin"-järjestelyt, houkuttelevat helppoon kuluttamiseen. Teknologia mahdollistaa pääsyn helpoihin rahoitustuotteisiin yhdellä napin painalluksella, mikä lisää tarvetta arvioida riskejä ja omaa taloudellista osaamista kriittisesti. Myös tulleet riskialttiit sijoituskohteet, kuten kryptovarat, sekä rahoitusinstrumenttien kasvava monimutkaisuus lisäävät päätöksenteon vaativuutta ja haastavat yksilöitä ymmärtämään talouden ilmiöitä entistä enemmän. Esimerkiksi käsitteiden kuten korkoa korolle-ilmiön, inflaation sekä finanssimarkkinoiden toiminnan ymmärtäminen ovat välttämättömiä, jotta yksilöt voivat tehdä perusteltuja ja pitkän aikavälin säästöpäätöksiä (Raijas ja muut, 2020). Talouden, työmarkkinoiden ja väestörakenteen muutokset lisäävät monimutkaisten rahoitustuotteiden määrää, mikä tekee erityisesti säästämiseen ja sijoittamiseen liittyvistä päätöksistä entistä vaativampia. Lisäksi Inflaatio ja lisääntyneet globaalit riskit, kuten Ukrainan sota ja ilmastonmuutos, korostavat tarvetta kehittää omaa talousosaamista. Näiden muutosten on katsottu lisäävän tarvetta taloudelliselle osaamiselle ja taloudellisten päätösten ymmärtämiselle, jonka vuoksi on tärkeää hankkia tietoa ja taitoja, jotka vahvistavat taloudellista kestokykyä (Lusardi & Messy 2023, s. 1).

Myös eläkesäästämisen merkitys on viime vuosina korostunut Suomessa, vaikka suomalainen eläkejärjestelmä takaa perusturvan eläkkeelle siirtyville. Yksilöllinen varautuminen tulevaisuuteen ja säästäminen täydentävät kuitenkin julkista järjestelmää ja tukevat henkilökohtaista taloudellista hyvinvointia. 2010-luvun jälkeen eläkejärjestelmät ovat yhä enemmän siirtäneet vastuun säästämisestä, sijoittamisesta ja varallisuuden käytöstä yksilöille, kuten työntekijöille ja eläkeläisille (Lusardi & Mitchell, 2014, s. 6). Aiemmin vanhemmat työntekijät ovat voineet luottaa pääasiassa sosiaaliturvaan ja työnantajan tarjoamiin etuusperusteisiin eläkejärjestelmiin. Nykyisin suurimmalla osalla uutta

sukupolvea on puolestaan maksupohjaisia eläkesuunnitelmia ja yksilöllisiä eläketilejä. Tämä kehitys, jossa välittäjäportaan rooli vähenee, pakottaa yksilöt yhä enemmän tekemään päätöksiä siitä, kuinka paljon säästää ja mihin sijoittaa (Lusardi & Mitchell, 2014, s. 6). Yleisesti ottaen eläkejärjestelmiä koskevat uudistusyritykset ovat kohdanneet voimakasta vastustusta, jopa tilanteissa, joissa elinajan piteneminen, alhaisempi syntyvyys ja muut väestömuutokset uhkaavat tehdä nykyisistä järjestelmistä kestäättömiä (Lusardi & Messy 2023, s. 3). Talousosaaminen voisi auttaa näiden uudistusten toteuttamisessa ja siten parantaa talouden pitkän aikavälin suorituskykyä.

2.2.1 Yksilölle

Nykyinen taloudellinen toimintaympäristö edellyttää yksilöiltä kykyä suunnistaa monimutkaisten taloudellisten valintojen ja päätösten keskellä oman hyvinvointinsa turvaamiseksi. Yksilön ei riitä tarkastella ainoastaan talouteensa liittyviä nykyisiä tuloja ja menoja, vaan hänen on kyettävä arvioimaan omaa taloudellista tilannettaan pitkällä aikavälillä sekä huomioimaan talousympäristön mahdolliset muutokset. Viime vuosikymmenet ovat osoittaneet, että talouden suhdannevaihtelut, geopoliittiset kriisit, globaalit terveysuhat sekä hintatason äkilliset muutokset voivat vaikuttaa merkittävästi kotitalouksien taloudelliseen asemaan.

Talousosaamisen merkitys yksilötasolla on tunnistettu myös tutkimuskirjallisuudessa. Brügger ja muut (2017) osoittavat, että taloudellinen osaaminen vaikuttaa konkreettisesti yksilön elämänlaatuun, onnellisuuteen, terveyteen ja ihmissuhteisiin ja tätä näkemystä puoltaa myös Peura-Kapanen, todetessaan hyvän talousosaamisen tukevan mielenterveyttä ja kokonaisvaltaista hyvinvointia (Peura-Kapanen & Lehtinen, 2011). Puolestaan taloudellisilla huolilla on todettu olevan yhteys sekä henkisten että fyysisten ongelmien lisääntymiseen (Taft ja muut, 2013, s. 65). Tutkimusten mukaan aikuisilla, joilla on velkaongelmia, on selvästi kohonnut riski kärsiä mielenterveyden häiriöistä. Maksuvaikeudet voivat näkyä esimerkiksi univaikeuksina, ahdistuneisuutena ja ärtyneisyytenä. Tämän lisäksi taustalla on usein myös häpeän tunteita sekä arjen tehtävistä selviytymisen vaikeutta. Mielenterveys- ja päihdeongelmat puolestaan heikentävät yksilön

päätöksentekokykyä ja voivat edelleen lisätä taloudellisten ongelmien riskiä (Suomen Pankki, 2018, s. 11).

Beverly ja muut (2003, s. 320–321) havaitsivat tutkimuksessaan talousosaamisen merkityksen siten, että paremmalla talouslukutaidolla varustetut yksilöt osallistuvat todennäköisemmin erilaisiin heille tarjottuihin taloudellisiin mahdollisuuksiin. He kykenevät siis arvioimaan itsenäisesti, onko jokin mahdollisuus heille kannattava, mikä puolestaan lisää valmiutta tarttua myös riskipitoisempiin ratkaisuihin. Taloudellinen lukutaito on merkittävää, jotta yksilöt voivat tehdä tietoon perustuvia taloudellisia päätöksiä. Taloudellisen lukutaidon puuttuessa ihmiset voivat olla alttiimpia huijauksille tai tehdä heikkotasoisia taloudellisia valintoja, joilla voi olla pitkäkestoisia seurauksia (Lusardi & Mitchell, 2014, s. 22). Talousosaaminen onkin merkittävä taito yksilölle, sillä sen tietämyksen puute voi rajoittaa yksilön mahdollisuuksia käyttää resurssejaan tehokkaasti ja samalla syventää myös makrotaloudellisia ongelmia (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 137).

Oikeusministeriön listauksen mukaan yksityishenkilöillä kotitalouksissa talousosaamisen tärkeys korostuu erityisesti seuraavista syistä. Muutokset yhteiskunnassa vaikuttavat talouteen ja muuttuvassa toimintaympäristössä myös epävarmuus taloudesta aiheuttaa huolestuneisuutta. Makrotalouden ymmärtämisellä on kuitenkin vahva yhteys muutokseen sopeutumiseen ja auttaa myös varautumaan kriiseihin ja riskitilanteisiin. Yksilöiden jatkuva taloudellisen vastuun korostuminen, johtuu muun muassa finanssipalveluiden digitalisaatiosta, jonka seurauksena raha-asioiden hoitaminen on muuttunut viime vuosina merkittävästi ja saanut uusia piirteitä. Talousosaamisella on tutkittu olevan merkittävä vaikutus ja yhteys mielenterveyteen, talousongelmat yhteydessä moniin ongelmiin, taloudellisen huono-osaisuuden ylisukupolviset vaikutukset, uudet säästämis- ja sijoittamistavat vaativat talousosaamisen päivittämistä, on keskityttävä kestävään kehitykseen (Helensuo & Ranta, 2024, s. 8).

Talousosaamisen merkitys korostuu eri tavoin elämänkaaren eri vaiheissa. Nuorten on hallittava opintolainat, asuminen, kulutusluotot ja vakuutukset, kun taas vanhemmat

pohtivat eläkevarojensa käyttöä ja ikääntymisen kustannuksia. Siirtyminen etuusperusteisista eläkejärjestelmistä maksuperusteisiin on lisännyt yksilön vastuuta säästämisestä ja sijoittamisesta. Globaalit riskit, kuten inflaatio, Ukrainan sota ja ilmastonmuutos, ovat vahvistaneet taloudellista epävarmuutta. Tällaisessa toimintaympäristössä talousosaaminen on merkittävä kansalaistaito, joka tukee yksilöiden kykyä sopeutua muuttuviin taloudellisiin olosuhteisiin. Talouslukutaito on myös maailmanlaajuisesti tunnustettu taidoksi, joka on yhteydessä yksilöiden ja yhteiskuntien taloudellisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Talousosaaminen ei olekaan tärkeää ainoastaan yksilötasolla, vaan myös yhteiskunnan näkökulmasta, sillä se auttaa ehkäisemään ylivelkaantumista ja kaventaa eriarvoisuutta (OECD, 2023, s. 9; Raijas & Ranta, 2024). Seuraavaksi tarkastellaankin talousosaamisen merkitystä yhteiskunnan tasolla.

2.2.2 Yhteiskunnalle

Talousosaamisen merkitys ulottuu yksilötasoa laajemmalle ja on huomattava koko yhteiskunnan näkökulmasta. Yksilöiden puutteellisesta taloudenhallinnasta aiheutuvat ongelmat synnyttävät sekä taloudellisia että sosiaalisia kustannuksia, jotka ovat yhteiskunnalle huomattavan korkeat (Suomen Pankki, 2018, s. 3). Lusardi ja Mitchell (2014) mukaan talousosaamisen vahvistaminen onkin merkittävä investointi yhteiskunnan tasolla. Vaikka talousopetuksen rakentaminen ja toteuttaminen maksaa, ylivelkaantumisen, köyhyyden ja taloudellisten rajoitteiden aiheuttamat kustannukset ovat moninkertaiset.

Talousosaamisen tavoitteena on kansantalouden vakauden ja hyvinvoinnin edistämisen lisäksi sosiaalisen syrjäytymisen ehkäiseminen sekä yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien tukeminen (Suomen Pankki, 2018, s. 38). Yhteiskunnan tasolla yksilöiden velkaantumisen seuraukset näkyvät esimerkiksi verotulojen menetyksinä, koska velkaantunut henkilö ei usein halua tai pysty osallistumaan työelämään (s. 11). Lisäksi kotitalouksien velkaantuminen on kasvanut Suomessa yhtäjaksoisesti jo yli kahden vuosikymmenen ajan ja voi heikentää sekä yksilöiden että yhteiskunnan taloudellista vakautta. Esimerkiksi Finanssivalvonnan (2022) mukaan yli 400 000 suomalaisella on

maksuhäiriömerkintä, ja määrä on edelleen kasvussa. Tällainen ylivelkaantuminen aiheuttaa merkittävää kuormitusta yksilön lisäksi yhteiskunnalle, sillä se lisää sosiaalisia ja taloudellisia ongelmia ja heikentää kansantalouden kykyä sopeutua taloudellisiin kriiseihin

Brüggen ja muut (2017) korostavat, että jos suuri määrä ihmisiä kohtaa samanaikaisesti taloudellisia ongelmia, kyse ei ole enää vain yksilön haasteesta, vaan koko yhteiskunnan ongelmasta. Esimerkiksi COVID-19-pandemia osoitti, kuinka nopeasti ja voimakkaasti ulkoinen kriisi voi horjuttaa taloudellista vakautta, sillä monet menettivät tulojaan, toimeentulon epävarmuus kasvoi ja menot nousivat äkillisesti. Selviytyminen tällaisista tilanteista vaatii taloudellista joustavuutta sopeuttaa oma talous muuttuneisiin olosuhteisiin. Vaikka pandemia ei johtunut talousosaamisen puutteesta, yhteiskunnan kyky reagoida siihen heijastaa väestön taloudellista resilienssiä. Taloudellinen hyvinvointi ja taloudellinen inklusio ovat edellytyksiä tasa-arvoisen, vakaamman ja kestävämmän yhteiskunnan rakentamiselle. Talousosaaminen vaikuttaa siis merkittävästi yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasolla, sillä se parantaa yksilön taloudellista selviytymiskykyä. Se vahvistaa organisaatioiden toimintaedellytyksiä ja rakentaa yhteiskuntia, jotka kestävät paremmin kriisejä.

On olennaista, että talousosaamisen merkitys tunnistetaan yhteiskunnallisella tasolla, sillä taloustietoisemmat kansalaiset osallistuvat aktiivisemmin päätöksentekoon (Fornero & Lo Prete, 2023, s. 22–23). Tutkimusten mukaan taloudellisella lukutaidolla onkin merkittävä vaikutus demokraattiseen päätöksentekoon sekä siihen, millaiseen suuntaan valtio on kehittymässä (Fornero & Lo Prete, 2023, s. 20). Talouslukutaito auttaa siis yksilöitä olemaan myös parempia kansalaisia ja valveutuneempia äänestäjiä. Koko yhteiskunta hyötyy siitä, että kansalaiset ovat vähemmän alttiita fiskaaliselle illuusiolle eli tilanteelle, jossa äänestäjät eivät ymmärrä esimerkiksi veronalennusten nettokustannuksia, sillä se voi johtaa suurempaan valtionvelkaan tai julkisten palveluiden heikkenemiseen. Talousosaamisella voi myös olla vaikutusta vaaliaktiivisuuteen, mikä puolestaan edistää demokratian toimivuutta (Lusardi & Messy 2023, s. 3).

Kun yksilöt hallitsevat taloutensa ja tekevät tietoisia päätöksiä kulutuksesta, säästämisestä ja velanotosta, on sillä valtava merkitys yhteiskuntaan. Tämä vähentää julkisen talouden kuormitusta, sillä esimerkiksi maksuhäiriöistä, sosiaaliturvan tarpeen kasvusta aiheutuvat kustannukset jäävät pienemmiksi. Laaja talouslukutaito tukee kansantalouden vakautta ja kasvua, koska se vahvistaa kotitalouksien kykyä toimia vastuullisina kuluttajina ja sijoittajina. Lisäksi talousosaaminen kaventaa taloudellista eriarvoisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä, sillä se antaa kaikille välineet huolehtia omasta toimeentulostaan ja osallistua yhteiskunnan toimintaan. Näin talousosaaminen muodostaa perustan paitsi yksilöiden hyvinvoinnille, myös yhteiskunnan vakaudelle, resilienssille ja pitkän aikavälin kestäväälle kehitykselle.

3 Julkishallinnon keinot ohjata kansalaisia

Tässä luvussa tarkastellaan julkishallinnon roolia ja keinoja ohjata kansalaisten toimintaa. Luku alkaa julkishallinnon käsitteen ja toimintaperiaatteiden jäsentämisellä, minkä jälkeen huomio kohdistuu hallinnon ohjaukseen osana politiikan toimeenpanoa. Keskiössä ovat julkisen sektorin käytössä olevat ohjaukeinot ja politiikkainstrumentit, joiden avulla kansalaisten toimintaa voidaan suunnata yhteiskunnallisten tavoitteiden mukaisesti. Luvussa käsitellään erityisesti normiohjausta, talousohjausta ja informaatio-ohjausta sekä nudgingia. Luvun tavoitteena on muodostaa teoreettinen viitekehys, jonka avulla voidaan myöhemmin analysoida, millaisin julkishallinnon ohjaukeinoin kansalaisten talousosaamista voidaan edistää.

3.1 Julkishallinto

Julkishallinnolle ei ole yhtä yksiselitteistä määritelmää, vaan sitä voidaan tarkastella useista näkökulmista. Rosenbloomin, Kravchukin ja Clerkin mukaan julkishallinto voidaan ymmärtää hallinnon toiminnallisena osana, jonka kautta hallituksen tavoitteet ja päämäärät toteutetaan käytännössä. Se sisältää toimia, joiden avulla poliittiset päätökset pannaan täytäntöön sekä lakeja toimeenpannaan organisaation ja johtamisen keinoin. Julkishallinto voidaan näin nähdä jatkuvana toimintana, joka toteuttaa hallituksen tahtoa ja vastaa julkisten palvelujen ja sääntelyn järjestämisestä. Lisäksi julkishallinto on yhteistoiminnallinen prosessi julkisessa ympäristössä, joka liittyy kaikkiin valtiovallan haaroihin lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovaltaan, sekä niiden välisiin suhteisiin. Se on myös osa poliittista prosessia, koska sillä on keskeinen rooli julkisen politiikan muotoilussa ja toteuttamisessa. Samalla julkishallinto eroaa monin tavoin yksityisen sektorin hallinnosta ja toimii tiiviissä vuorovaikutuksessa erilaisten yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa (Rosenbloom, Kravchuk & Clerkin, 2014, s. 4–5).

Perinteisellä julkishallinnolla viitataan yleensä Weberiläiseen byrokraattiseen hallintoon, joka kuvaa modernin kapitalistisen yhteiskunnan järjestäytymistä rationaalisen ajattelun periaatteiden mukaisesti. Byrokratiateoriaa pidetään hallintotieteen perusteorianana, sillä

sen tavoitteena on selittää, millaiset ovat työelämän organisaatioiden perusrakenteet sekä miten ja miksi ne ovat syntyneet. Weberin esittämät byrokratian periaatteet ovat juurtuneet vahvasti länsimaisiin julkisiin hallintoihin ja ovat yhä selkeästi havaittavissa, vaikka byrokratia ja julkinen hallinto ovat kuitenkin muovautuneet merkittävästi Weberin ajoista. Byrokraattiset organisaatiot ovat usein hitaita korjaamaan omaa toimintaansa, koska muutokset vaativat ylhäältä tulevaa poliittista ohjausta ja päätöksenteko tapahtuu hierarkian ylimmillä tasoilla. Lisäksi byrokratiaa on kritisoitu siitä, että se perustuu lähtökohtaisesti epäluottamukseen hallittavia kohtaan. Kritiikin on katsottu kasvaneen erityisesti hyvinvointivaltion laajentuessa, kun valtion julkishallinnon tehtävät lisääntyivät ja monimutkaistuivat.

Virtasen ja Stenvallin (2010, s. 42–44) mukaan perinteisen julkishallinnon toiminta ja oikeutus rakentuvat ennen kaikkea demokraattiseen päätöksentekoon ja lainsäädännön noudattamiseen. Virkamiehiltä edellytetään demokraattisesti säädettyjen lakien ja normien noudattamista, ja säännöt määrittävät sekä viranomaisten tehtävät että toiminnan rajat. Sääntöjen noudattamista valvotaan ja kontrolloidaan, mikä tekee julkishallinnon toiminnasta ennustettavaa ja hallittua. Lisäksi virkamiesten odotetaan olevan oman alansa asiantuntijoita ja tehtäviin pääsy sekä uralla eteneminen perustuvat asiantunteemukseen.

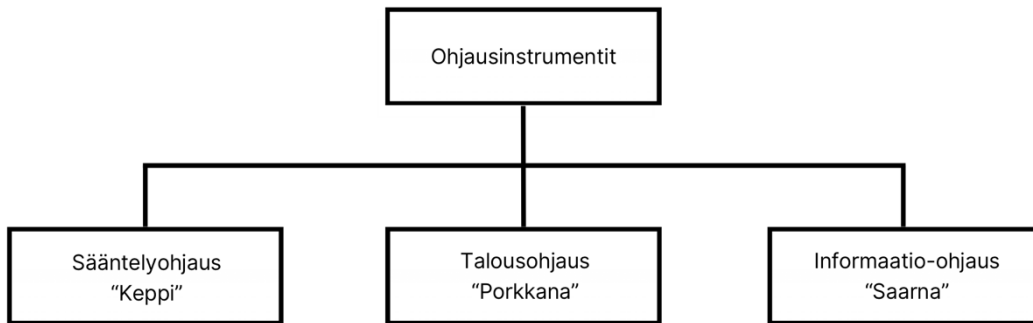
3.2 Julkishallinnon ohjauskeinot

Hallinnon ohjauksen keskeisenä päämääränä on valtiontalouden ja koko julkisen toiminnan tasapainon varmistaminen, mikä edellyttää sekä resurssien tarkoituksenmukaista kohdentamista että toiminnan jatkuvaa arviointia. Julkisen hallinnon ja palvelutuotannon ohjauksessa olennaista on yhteiskunnallisesti merkittävien tavoitteiden määrittely sekä toiminnan suuntaaminen näitä tavoitteita kohti. Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää toiminnan taloudellista ja tehokasta organisointia, mutta myös ennakoivaa ja johdonmukaista ohjausjärjestelmää, joka varmistaa, että julkinen hallinto toimii yhdenmukaisesti demokraattisesti asetettujen päämäärien mukaisesti.

Politiikkakeinot eli julkishallinnon ohjauskeinot ovat välineitä, jotka on suunniteltu “saa-
maan ihmiset tekemään asioita, joita he [...] eivät muuten olisi tehneet” (Schneider &
Ingram, 1990, s. 513) ja ne ovat luonnollisesti tärkeässä roolissa julkisessa hallinnossa.
Airaksisen ja muiden (2016, s. 90) mukaan ohjaus muodostaa keskeisen osan politiikan
toimeenpanoa. Sitä voidaan yksinkertaistetusti kuvata kahden toimijan välisenä infor-
maation vaihtona. Tässä suhteessa ohjaava taho, esimerkiksi ministeriö, käyttää ohjatta-
vaa yksikköä, kuten ministeriön hallinnonalalla toimivaa virastoa, politiikkalinjausten to-
teuttamisen välineenä. Julkinen sektori toimeenpanee politiikkaa lisäksi yhdessä yksityi-
sen ja kolmannen sektorin organisaatioiden kanssa. Julkishallinnon ohjauskeinot toteu-
tuu erilaisten politiikkainstrumenttien avulla (Airaksinen ja muut, 2016, s. 90).

Vedung (1998, s. 31) on esittänyt politiikkainstrumenttien kolmijakoa, johon kuuluvat
säätelyohjaus, talousohjaus ja informaatio-ohjaus. Näistä on kuvailevammin käytetty
nimityksiä keppi, porkkana ja saarna (Vedung 1998, s. 30). Airaksinen ja muut (2016, s.
90) jakavat ohjausinstrumentit myös samankaltaisiin kolmeen pääluokkaan: normeihin,
rahaan ja informaatioon. Näiden kautta julkinen hallinto voi käyttää valtaa esimerkiksi
velvoittamalla toimimaan tietyllä tavalla, tarjoamalla taloudellista tukea, verottamalla tai
vaikuttamalla ihmisiin kehotusten ja suostuttelun avulla. Perusajatuksena on, että kaikki
muut ohjauksen muodot voidaan palauttaa näihin kolmeen keskeiseen instrumentti-
tyyppiin. Julkishallinnon ohjauskeinojen ymmärtämistä helpottaa ohjausinstrumenttien
kolmijako, joka tarjoaa yksinkertaisen ja selkeän tavan hahmottaa julkisen hallinnon oh-
jauskeinoja. Käytännössä eri instrumentit kuitenkin kietoutuvat toisiinsa, mikä tekee nii-
den erottelusta usein haastavaa (Vedung 1998, s. 30).

Kuvio 1 Ohjausinstrumenttien kolmijako (Vedung4, 1998)

3.2.1 Normiohjaus/säätelyohjaus

Säätelyä puhutaan usein hallituksen käyttämänä "keppinä". Metafora viittaa siihen, että säätelyllä on pakottava luonne ja siihen liittyy valtion asettamia seuraamus uhkia (Vedung, 1998) Säätely liitetäänkin tyypillisesti negatiivisiin seuraamuksiin, kuten sakoihin tai vankeusrangaistuksiin (s. 31) Hallitus käyttää tätä keppiä ohjatakseen alempia hallinnon tasoja, erilaisia organisaatioita sekä kansalaisia noudattamaan annettuja sääntöjä (s. 55).

Säätely tarkoittaa valtion toteuttamia toimenpiteitä, joilla pyritään ohjaamaan ihmisten toimintaa erilaisten sääntöjen ja direktiivien avulla. Säätely, on siis valtion käyttämä pakottava ohjauskeino (Oulasvirta ja muut, 2002, s. 24). Nämä säännöt velvoittavat kohde-ryhmää toimimaan niiden mukaisesti. Säätelylle keskeistä on sen auktoritatiivinen luonne, sillä valvottavien henkilöiden tai ryhmien on noudatettava valtion asettamia määräyksiä (Vedung, 1998, s. 10). Vedungin (s. 31) mukaan säätely tarkoittaa hallinnon käyttämiä keinoja vaikuttaa ihmisten toimintaan erilaisten sääntöjen ja määräysten avulla, joita on noudatettava. Säätelyohjaus on politiikkaohjauksen kolmijaosta se väline, joka sitoo kohteensa vahvimmin ja jonka vaikutukset on helpointa havaita. Vaikka säätely perustuu ennen kaikkea lainsäädäntöön, sen toteuttamiseen liittyy usein myös taloudellisia kannustimia sekä informaatio-ohjausta. Siksi säätely ei käytännössä ole täysin yksiselitteinen ohjausmuoto (Airaksinen ja muut, 2016, s. 93).

Mehde (2006, 169) linjaa, että sääntelyohjaus voi ilmetä monin eri tavoin. Ohjausta voidaan toteuttaa esimerkiksi toimeenpano-ohjeiden, virastojen ohjeistuksen tai muiden hallinnollisten määräysten avulla. Lainsäädäntö on yksi keskeisimmistä keinoista, yhdessä erilaisten valtion ohjausjärjestelmien kanssa, joita voivat olla valtakunnalliset suunnitelmat tai kuntakohtaiset ohjelmat. Dokumenttien avulla pyritään myös antamaan tarkentavia säädöksiä, lainsäädännön tueksi, joita voi olla eduskunnan keskustelut tai muut tarkentavat tiedot. Normiohjaus ei tarkoita pelkästään lainsäädäntöä, vaan myös lievempiä ohjauskeinoja. Hallinnon toimintaa pyritään suuntaamaan, myös valtioneuvoston periaatepäätöksien ja normatiivisten linjausten avustuksella. Myös Vedung (s. 42) tuo tämän esiin, että sääntelyohjauksessa on useita tasoja. Se voi vaihdella ehdottomista kielloista aina erilaisiin ehdollisiin velvoitteisiin. Tämän määritelmän nojalla sääntelyyn voidaan sisällyttää esimerkiksi EU:n direktiivit ja asetukset sekä Suomen valtion laatimat lait ja normit.

3.2.2 Talousohjaus

Talousohjauksen välineitä voidaan kuvata ”porkkanoiksi”. Tällä tarkoitetaan ohjausta, joka toteutetaan erilaisten resurssien, kuten rahan tai materiaalien avulla. Taloudellisilla kannustimilla voidaan tehdä tietyt toimet joko edullisemmiksi tai kalliimmiksi (Vedung 1998, s. 32). Toisin kuin sääntely, talousohjaus ei pakota toimijoita, vaan antaa heille mahdollisuuden valita, miten he suhtautuvat ohjaukseen. Siksi talousohjauksella on vähemmän pakottava luonne, sillä se kannustaa tai hillitsee toimintaa, mutta ei vaadi sitä.

Valtionhallinnon taloudelliset keinot voidaan jakaa taloustieteessä kahteen pääryhmään, kannustaviin ja ehkäiseviin keinoihin. Kannustaviin ohjausmuotoihin kuuluvat esimerkiksi erilaiset avustukset ja tuet, kun taas ehkäiseviä keinoja ovat muun muassa maksut ja verot. Kannustavat ohjauskeinot voivat olla kahdenlaisia, sellaisia, jotka annetaan suoraan rahallisena tukena (in cash) tai palveluina tarjottavana tukena (in kind) (Oulasvirta ja muut, 2002, s. 26). Käteismaksut, erilaiset valtionavustukset sekä muut vastaavat rahalliset kannustimet edustavat in cash ohjauskeinoja, kun taas maksuttomat palvelut,

kuten ilmainen terveydenhuolto tai varhaiskasvatus ovat esimerkki in kind ohjauskeinoista.

Ehkäisevät taloudelliset ohjauskeinot voivat sen sijaan toimia myös ”negatiivisina” kannustimina, eli ne voivat rajoittaa tai ohjata toimintaa, jolloin se toimii ikään kuin ”keppinä”. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi uhkasakot, määrärahojen leikkaukset tai maksuvelvoitteet ei-toivotusta toiminnasta (Vedung 1998, s. 43). Rahallisina välineinä toimii myös verot, tullit, avustukset ja määrärahat. Näillä keinoilla voidaan vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen merkittäväällä tavalla (Oulasvirta ja muut 2002, s. 25–27; Vedung 1998, s. 44–47). Talousohjauksessa on usein informaatio-ohjauksen kaltaisia piirteitä ja se perustuu monesti myös lainsäädäntöön (Airaksinen ja muut, 2016). Talousohjaus vaikuttaa toimintaan ensisijaisesti kannustimien ja kustannusten kautta.

3.2.3 Informaatio-ohjaus,

Informaatio-ohjaus, jota kutsutaan myös ”saarnaksi”, on julkishallinnon keinoista kaikkein vähiten velvoittava, mutta samalla usein vaikeimmin hahmotettava. Sen muodot voivat vaihdella suuresti ja poliitikkojen lausunnot, viranomaisten tiedotteet ja erilaiset toimintaohjeet ovat kaikki esimerkkejä tällaisesta ohjauksesta (Airaksinen ja muut. 2016, s. 91). Vedungin (1998, s. 33) mukaan informaatio-ohjaus perustuu kehotuksiin ja moraaliseen vaikuttamiseen. Käytännössä tällä tarkoitetaan tiedon välittämistä ja sen kautta vaikuttamista. Julkinen hallinto voi esimerkiksi kertoa kansalaisille, mitä pidetään toivottavana tai ei-toivottavana käyttäytymisenä tai tarjota tietoa, joka auttaa heitä toimimaan tietyllä tavalla. Koska informaatio-ohjaus ei sisällä pakkoa, kansalaiset voivat itse valita, noudattavatko he viranomaisten suosituksia. Juuri pakottavuuden puuttuminen erottaa informaatio-ohjauksen sääntelyyn perustuvista ohjauskeinoista (Vedung 1998, s. 33.)

Informaatio-ohjaus voidaan jakaa kolmeen kategoriaan, muihin julkishallinnon keinoihin liittyvään informaatioon, välitettyyn viestintään sekä ihmisten väliseen viestintään. Välitetty viestintä kattaa esimerkiksi Yleisradion televisio- ja radiotuotannon. Ihmisten välistä viestintää puolestaan ovat muun muassa koulutus, seminaarit, konferenssit sekä

suora henkilökohtainen ohjaus (Vedung 1998, s. 49). Näin ollen julkinen hallinto hyödyntää informaatio-ohjausta sekä kasvokkain tapahtuvan vuorovaikutuksen kautta että erilaisten media-alustojen, kuten Ylen uutislähetysten avulla.

Informaatio-ohjauksen etuna on sen suhteellisen pieni kustannus, mutta sen todellista vaikuttavuutta on vaikea mitata (Oulasvirta ja muut, 2002, s. 28–29). Tutkimusten mukaan informaatio-ohjauksen vaikutus kohderyhmän käyttäytymiseen on usein melko vähäinen ja lyhytkestoinen. Siksi informaatio-ohjauksessa tulisi hyödyntää uusia viestintävälineitä, sillä erilaiset sähköiset kanavat voivat olla perinteisiä menetelmiä tehokkaampia.

3.2.4 Pehmeä ohjaus

Viime vuosina on siirrytty perinteisistä hallinnollisista ohjauskeinoista kohti käyttäytymistieteellisiä menetelmiä, kuten nudgingia. Taloustieteessä ihmiset nähdään usein rationaalisina toimijoina, mutta todellisuudessa ihminen on hyvin paljon irrationaalisempi. Käyttäytymistieteen edustajat näkevät yhtenä poliittisena ohjauskeinona Nudgingin, jota voidaan kutsua myös pehmeäksi ohjaukseksi. Nudgea pidetään yhtenä keskeisenä työkaluna, jota hallitukset ja muut julkiset toimijat hyödyntävät tukeakseen kansalaisia tekemään parempia valintoja ja edistääkseen väestön hyvinvointia. On kuitenkin tärkeää huomata, että nudge-käsitteestä on olemassa useita määritelmiä, jotka painottavat hie-man erilaisia näkökulmia (Georgiou, 2022, s. 24). Nudge - käsite nousi laajaan tietoisuuteen Thalerin ja Sunsteinin teoksen *Nudge* (2009) myötä. Sen ydinajatus on, että hallitukset voivat ohjata ihmisten käyttäytymistä kohti parempia päätöksiä rajoittamatta heidän valinnanvapauttaan tai muuttamatta heidän taloudellisia kannustimiaan (s. 6). Nudgingin tehokkuus perustuu siihen, että se huomioi ihmisten taipumuksen epäjohdonmuokaisuuteen ja erilaisiin kognitiivisiin vinoumiin, jotka voivat haitata rationaalista päätöksentekoa.

Viime vuosina sekä yksityiset että julkiset instituutiot ovat osoittaneet kasvavaa kiinnostusta Nudgen käyttöön, koska ne ovat yleensä edullisia toteuttaa ja voivat edistää

taloudellisia tavoitteita (Sustein 2014, s. 583). Hallinnossa nudgeen kuuluvat esimerkiksi savu-tupakka-tuotteiden graafiset varoitukset, energiankulutus- ja polttoainetehokkuusmerkinnät, elintarvikkeiden ravintoarvotiedot, sekä Food Plate -malli, joka tarjoaa yksinkertaisen oppaan terveelliseen ruokailuun. Lisäksi Nudgea ovat esimerkiksi verkkosivustot, jotka tarjoavat suuren määrän aineistoja yleisön saataville, sekä jopa valtion verkkosivustojen suunnittelu, jossa tietyt kohteet voidaan listata ensimmäisinä tai suurikokoisella fontilla.

Nudget voivat myös liittyä sosiaalisiin normeihin, kuten tietyn vaihtoehdon suosion korostamiseen muihin nähden. Vaihtoehtoisesti ne voivat yksinkertaisesti lisätä päätöksentekijän helppoutta ja mukavuutta (Sunstein, 2014). Täten nudgea voidaan hyödyntää esimerkiksi eläkesäästämässä (Schmidt, 2019, s. 513). Kun työntekijät kohtaavat ylivoimaisen määrän vaihtoehtoja eläkesäästöjärjestelmissä, monet päätyvät olemaan valitsematta mitään suunnitelmaa. Nudgen kannattajat ehdottavat työntekijöiden automaattista liittämistä oletusarvoisesti valittuun eläkesäästöohjelmaan, josta voi halutessaan jättäytyä pois. Näin eläkesäästösuunnitelman valinneiden työntekijöiden osuus nousee voimakkaasti. Hyvä julkinen Nudging helpottaa sopivan tasapainon löytymistä mukauttamalla valintaympäristöt yksilön päätöksentekoprosessiin sopiviksi. Tällaisia julkishallinnon keinoja voidaan toteuttaa joko suoraan tai estämällä yksityisiä toimijoita luomasta valintaympäristöjä, jotka ovat huonosti linjassa ihmisten päätöksentekotavan kanssa (Schmidt, 2019, s. 512).

Georgioun (2022, s. 29) tutkimus kuitenkin osoittaa, että tietyissä olosuhteissa nudge voi kaventaa kansalaisten valinnanvapautta ja tuoda esiin tasapainottamisen tarpeen. Ensimmäinen riski liittyy siihen, että hallinnolliset toimijat voivat pyrkiä edistämään omia arvojaan ja intressejään kansalaisten etujen sijaan. Lisäksi nudgingin liiallinen käyttö perinteisten ohjauskeinojen kustannuksella voi passivoida kansalaisia. Jos päätöksenteko ulkoistuu liiaksi nudge-ohjaukselle, ihmiset voivat menettää halua tai kykyä tehdä omia valintojaan. Georgioun analyysi nosti esiin myös sen, että nudgen vaikutukset eivät ole kaikille samanlaisia, sillä eri väestöryhmät reagoivat siihen eri tavoin, mikä herättää

kysymyksiä nudgingin osallistavuudesta ja yhdenvertaisuudesta. Tämän vuoksi onkin tärkeää huomata, että käyttäytymiseen vaikuttaminen ei kohdistu kaikkiin kansalaisiin samalla tavalla. Tämä voi johtaa terveys- ja hyvinvointikansalaisuuden pirstoutumiseen. Erityisen haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset esimerkiksi ne, joilla on vähemmän resursseja tai kriittistä ajattelukykyä eivät välttämättä pysty vastustamaan nudgen vaikutuksia.

4 Julkishallinnon keinot talousosaamisen edistämiseksi

Talousosaamisen edistäminen on monen julkisen toimijan sekä lukuisten yksityisen ja kolmannen sektorin organisaatioiden yhteinen tehtävä. Osa toimijoista keskittyy talousosaamiseen päätoimisesti, kun taas toisille se on osa muuta toimintaa tai tukee sitä epäsuorasti. Kansallisen talousosaamisstrategian vaikuttava toteuttaminen edellyttää tiivistä ja aktiivista yhteistyötä näiden toimijoiden kesken. Yhteistyössä jokainen taho tuo mukaan oman osaamisensa ja näkökulmansa, jotka täydentävät muiden toimintaa ja vahvistavat yhteisen tavoitteen saavuttamista (Helensuo & Ranta, 2024, s. 11–14).

Viranomaisten ja julkisten toimijoiden näkökulmasta taloudellinen lukutaito on keskeinen kysymys, sillä heikko talousosaaminen aiheuttaa kustannuksia koko yhteiskunnalle. Talousosaamisella on merkittäviä ja pitkäkestoisia vaikutuksia yksilöiden arkeen, markkinoiden toimintaan sekä yhteiskuntaan kokonaisuutena. Tämän vuoksi talousosaamisen kehittämisen vastuu on katsottu kuuluvan julkisille toimijoille (Raijas & Brander, 2020). Talousosaamisen kehittämisen kannalta on myös tärkeää varmistaa toiminnan jatkuvuus. Pysyvä ja ennakoitava rahoitus mahdollistaa pitkäjänteisen työn ja kestävien tulosten saavuttamisen. Tämän vuoksi valtion budjetista turvattu rahoitus on keskeinen edellytys talousosaamisen edistämiseksi ja sen vaikuttavuudelle pitkällä aikavälillä (Raijas & Brander, 2020).

Julkisilla toimijoilla on tärkeä rooli talousaiheisen tiedon ja neuvonnan tarjoajina, sillä kansalaiset kokevat ne luotettaviksi ja puolueettomiksi tiedonlähteiksi. On olennaista, että ohjeet ja työkalut tulevat tahoilta, joilla ei ole kaupallisia intressejä ja joihin ihmiset luottavat. Julkisen toimijan asema antaa toiminnalle uskottavuutta ja varmistaa, että talousosaamisen edistäminen tapahtuu yhteiskunnan kokonaisedun näkökulmasta (Raijas & Brander, 2020). Tämä on tärkeää, sillä esimerkiksi finanssineuvonta-alalla on merkittäviä rajoitteita toimia aidosti asiakkaiden etua palvelevana ohjauksen tarjoajana (Hastings ja muut, 2013). Monet neuvojat suosivat omia taloudellisia etujaan sen sijaan, että antaisivat puolueetonta neuvontaa asiakkaan tarpeiden pohjalta. Esimerkiksi

provisiopalkkaiset neuvojat ja myyjät voivat suositella tuotteita, joista he saavat suurimmat palkkiot, vaikka ne eivät olisi asiakkaalle sopivimpia.

Lisäksi vähemmän talousasioista perillä olevat asiakkaat saavat usein vähemmän oikeaa ja hyödyllistä neuvontaa. Tämä osoittaa, että tiedon epäsymmetria ja kannustimet voivat johtaa tilanteeseen, jossa neuvonantajat kilpailevat miellyttämällä asiakkaita ja vahvistamalla heidän ennakkoluulojaan sen sijaan, että tarjoaisivat rehellisiä ja asiakkaan etua tukevia suosituksia (Hastings ja muut, 2013). Tämä osoittaa että julkishallinnolla on paikansa kuluttajien taloudellisten päätösten parantamisessa. Hallitus voi auttaa ratkaisemaan julkishyödykkeisiin liittyviä ongelmia, sekä säädellä maksujen ja hintojen läpinäkyvyyttä, jonka lisäksi se voi tarjota puolueetonta tietoa ja neuvontaa kuluttajille (Hastings ja muut, 2013).

Lusardi ja Mitchell (2014) huomauttavat, että talousosaamisen vahvistaminen on merkittävä investointi myös yhteiskunnan tasolla. Vaikka talousopetuksen rakentaminen ja toteuttaminen maksaa, ylivelkaantumisen, köyhyyden ja taloudellisten rajoitteiden aiheuttamat kustannukset ovat moninkertaiset. Tämä ajatus näkyy myös YK:n kestävän kehityksen tavoitteissa, joissa useat teemat, kuten hyvä koulutus, talouskasvu, eriarvoisuuden vähentäminen ja vastuullinen kulutus, kytkeytyvät tiiviisti taloudelliseen osaamiseen ja inklusioon (Suomen YK-liitto, 2026).

4.1 Talousosaamisen edistäminen

Kuten jo toisessa luvussa todettiin, monimutkaiset rahoitustuotteet, kuten opintolainat, asuntolainat, luottokortit, eläketilit ja eläkevakuutukset, ovat yleistyneet kuluttajamarkkinoilla. Monet näistä ovat osoittautuneet taloudellisesti haastaviksi erityisesti kokemattomille sijoittajille. Tämä kehityssuunta tarjoaa etuja, mutta samalla ne asettavat kotitalouksille huomattavasti suuremman vastuun, lainata, säästää, sijoittaa ja käyttää varallisuuttaan järkevästi (Lusardi & Mitchell, 2014, s. 6). Tämän vuoksi talousosaamisen edistämisen tärkeys korostuu juuri tällä aikakaudella, sillä korkea talouslukutaito sen sijaan tarjoaa yksilöille paremmat valmiudet hallita taloudellisia riskejä, tavoitella

taloudellista turvaa ja kasvattaa omaa varallisuuttaan pitkäjänteisesti (Lusardi & Messy, 2023, s. 2).

OECD:n mukaan talousopetus on prosessi, jonka avulla kuluttajat syventävät ymmärrystään taloudellisista tuotteista, käsitteistä ja riskeistä. Tämän lisäksi talousopetus vahvistaa taitoja ja itseluottamusta, joita tarvitaan omien taloudellisten tavoitteiden edistämiseen. Talousopetuksella on monia eri kohderyhmiä, minkä vuoksi sen muodot ja vaikutustavat vaihtelevat laajasti. Talousosaamisen edistäminen tarkoittaakin eri tahojen yhteistä työtä sen varmistamiseksi, että kansalaisilla on valmiudet tehdä tietoon perustuvia ja harkittuja päätöksiä oman taloudellisen hyvinvointinsa parantamiseksi. Tätä työtä tehdään monilla eri sektoreilla. Käytännössä talousosaamista vahvistetaan muun muassa järjestämällä koulutuksia, tapahtumia ja neuvontapalveluita sekä tuottamalla erilaisia oppaita ja digitaalisia työkaluja eri kohderyhmien tarpeisiin (Oikeuspalveluvirasto, 2025). Talousopetuksen sekä talousosaamisen vahvistamisen tavoitteena onkin kasvattaa myönteistä suhtautumista taloutta kohtaan.

Myönteinen asenne oman talouden hallintaan motivoi ihmistä hankkimaan lisää tietoa taloudellisista kysymyksistä ja tarkastelemaan omaa taloudellista tilannettaan aktiivisemmin. Lisäksi oma lähipiirimme muokkaa merkittävästi tapaamme suhtautua talouteen. Lusardi ja Mitchell (2014) kuitenkin korostavat, ettei talousopetuksen tavoitteena ole tehdä kuluttajista talousasiantuntijoita, aivan kuten kirjallisuuden opetus ei pyri tekemään kaikista oppilaista kirjailijoita. Talousopetuksen tehtävänä on tasoittaa yksilöiden välisiä lähtökohtia.

Monilla ihmisillä on kaksi yleistä harhaluuloa talouslukutaidosta. Ensimmäinen, että se vaatii korkeakoulutusta ja vahvaa matemaattista osaamista, sekä että siitä on hyötyä vain niille, joilla on paljon rahaa hallittavanaan. Todellisuudessa taloustaitoja voidaan opettaa kenelle tahansa, jotka haluavat säästää. Talouslukutaito on taito, josta hyötyvät kaikki, taustasta tai iästä riippumatta. Esimerkiksi pienyrittäjä voi oppia rakentamaan

kannattavan liiketoiminnan, kun taas korkeasti koulutettu henkilö voi silti ajautua suuriin velkoihin (Lopez, 2025)

Talouso Ongelmien ennaltaehkäisy on keskeinen osa talousosaamisen edistämistä, ja sen toteutuminen edellyttää sekä yhteiskunnan että markkinoiden eri toimijoiden panosta (Raijas ja muut, 2020, s. 5). Käsitteiden, kuten korkoa korolle -ilmiön, inflaation ja finanssimarkkinoiden toiminnan ymmärtämisen on tutkimuksessa todettu tukevan yksilöiden kykyä tehdä pitkän aikavälin taloudellisia päätöksiä. Ilman ymmärrystä ilmiöistä ihmiset eivät tutkimusten mukaan säästä riittävästi puskuriksi tai eläkettä varten. Näiden käyttäytymismallien ehkäiseminen voi olla yhteiskunnalle kustannustehokkaampaa kuin se, että veronmaksajien on myöhemmin tuettava taloudellisiin vaikeuksiin joutuneita perheitä (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 151).

Tutkimusten mukaan taloudellista lukutaitoa kehittävät ohjelmat ovat monissa tapauksissa osoittautuneet myös taloudellisesti kannattaviksi (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 148). Kustannustehokkuutta parantaa lisäksi se, että talousosaamisen vahvistuminen ei hyödytä ainoastaan yksilöä itseään, vaan sen vaikutukset ulottuvat myös laajemmin ympäröivään yhteiskuntaan erilaisten ulkoisvaikutusten kautta, myös niille, jotka eivät itse ole osallistuneet talouskoulutukseen (Kallenos ja muut, 2022, s. 2). Tutkimusten mukaan taloudellisen koulutuksen saaneet henkilöt tekevät keskimäärin parempia ja harkitumpia taloudellisia päätöksiä. Kuluttajan kyky toimia markkinoilla paranee, kun hän ymmärtää keskeisiä taloudellisia peruskäsitteitä. Tarjoamalla talouskoulutusta eri elämänvaiheissa voidaan suoraan vahvistaa sekä yksilöiden taloudellista osaamista että heidän taloudellista käyttäytymistään (Lusardi & Mitchell, 2023, s. 148).

4.1.1 Talousopetuksen nykytila

Nykyisin koululaiset ja nuoret muodostavat talousosaamisen edistämisen keskeisimmän kohderyhmän (Suomen Pankki, 2021). Tästä syystä kouluissa toteutettava talousopetus on yksi keskeisimmistä ja yleisimmin käytetyistä tavoista kehittää nuorten taloudellisia taitoja (Kaiser ja muut, 2022). Monet talousosaamisen kehittämiseen sitoutuneet

toimijat kohdentavat ohjelmansa nimenomaan nuorille ja oppilaitoksille (Raijas, 2020). Koulun ja muiden toimijoiden rooli korostuu erityisesti nuoruusiässä, jolloin taloudellisen ajattelun perusta rakentuu. Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) varmistaa, että kaikki nuoret käyvät koulua noin seitsemän vuoden iästä vähintään 18-vuotiaiksi. Tämä asettaa peruskoulut keskeiseen asemaan, sillä ne tarjoavat tärkeän pohjan nuorten taloudellisten taitojen ja talousosaamisen kehittymiselle. Haasteena on kuitenkin se, että nuorilla ei vielä ole laajaa vastuuta taloudellisista päätöksistä, eikä heillä useinkaan ole omia taloudellisia resursseja soveltaa opittuja taitoja käytännössä. Tästä huolimatta varhainen talouskasvatus on tärkeää, sillä talousosaamisen kehittäminen on elinikäinen prosessi. Lapsuudessa ja nuoruudessa opitut taidot muodostavat perustan, jota on myöhemmin täydennettävä ja kehitettävä vastaamaan muuttuvia taloudellisia tilanteita ja haasteita (Suomen Pankki, 2021).

Kalmin ja muiden tutkimus (2023, s. 302) antoi kuitenkin merkittäviä tuloksia talousosaamisen edistämisen kohdentamista ajatellen erityisesti aikuisille. Yhtenä huomiona oli esimerkiksi se, että talousopetusta sisältyy koulujen opetusjärjestelmiin, mutta aikuisten talouskasvatus on haastavaa. Tällä hetkellä aikuisille ei ole olemassa systemaattista talousopetusta. Tarvetta tälle kuinekin olisi, joka voitaisiin toteuttaa esimerkiksi työnantajien tai terveydenhuollon toimesta. Ei riitä, että talousosaamista on saanut koulussa, sillä muuttuvassa ympäristössä talousosaamista tulee päivittää jatkuvasti. Tämän ovat huomioineet myös Kaiser ja muut (2022), jotka tunnistavat keskeisiä tapoja edistää talousosaamista. Ensimmäinen niistä on työpaikoilla tapahtuva taloudellinen ohjaus, kuten työntekijöille järjestettävät etuohjelmat ja talousaiheiset infotilaisuudet. Tällaiset työelämäinterventiot ovat kuitenkin melko harvinaisia ja kohdistuvat useimmiten työntekijöihin, jotka ovat siirtymässä eläkkeelle seuraavien 5–10 vuoden kuluessa (Raijas, 2020). Työpaikolla tapahtuva talousosaaminen edistäminen voisikin olla keino aikuisväestön ja koulunkäynnin ulkopuolisille väestölle, mutta pitää myös huomioida, että kaikki aikuisväestö ei kuitenkaan ole työssäkäyviä. Kalmi ja muut (2023, s. 303) toteavat, että talousopetusta olisi suunnattava aikuisväestöön.

Kaiser ja muut (2022) tuovat esiin henkilökohtaisen talousneuvonnan merkityksen talousopetuksessa. Vaikka tämä ohjausmuoto on usein muiden opetusmenetelmien tapaan kustannuksiltaan korkeampi, mikä voisi viitata sen harvinaisuuteen, tutkimusten mukaan tilanne on toinen. Raijaksen (2020) mukaan henkilökohtainen ohjaus on itse asiassa yhä useammin käytetty ja vakiintunut tapa tarjota talousopetusta, sillä sen avulla voidaan räätälöidä ohjaus vastaamaan tarkasti yksilön tarpeita ja elämäntilannetta. Tämä tekee siitä erityisen tehokkaan menetelmän, vaikka sen järjestäminen vaatiikin enemmän resursseja verrattuna esimerkiksi ryhmäopetukseen tai yleisluonteiseen talouskoulutukseen. Henkilökohtaisen neuvonnan yleisyyttä selittää sen vaikuttavuus, sillä yksilöllisesti räätälöity ohjaus mahdollistaa talousneuvonnan kohdentamisen asiakkaan omaan elämäntilanteeseen ja tarpeisiin. Lisäksi henkilökohtainen neuvonta voi tavoittaa erityisesti ne ryhmät, jolle yleisluonteinen talousopetus ei ole riittävää tai helposti saatavuttavaa, mikä osaltaan lisää talousopetuksen vaikuttavuutta.

Oppivelvollisuuden päättyessä yksilöiden on kannettava itse vastuu talousosaamisestaan ja sen kehittämisestä. Oman talousosaamisen tueksi tarjotaan monia erilaisia materiaaleja ja neuvontaa eri tahojen toimesta, mutta niiden hyödyntäminen perustuu usein yksilön vapaaehtoisuuteen. Tällöin yksilöllä tulee olla kiinnostusta ja motivaatiota kehittää omaa osaamistaan taloudellisten asioiden parissa, sillä talouden haasteet voivat kohdata kenet tahansa, etenkin nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä, jollainen nykypäivän maailma on. Erilaiset elämäntilanteet, kuten terveydelliset ongelmat tai työttömyys, voivat syntyä hyvinkin nopeasti. Tämän vuoksi taloudellisten taitojen ohella myös yhteiskunnan tarjoamat turvaverkot ovat keskeisiä, jotta yksilöt selviävät odottamattomista taloudellisista vaikeuksista.

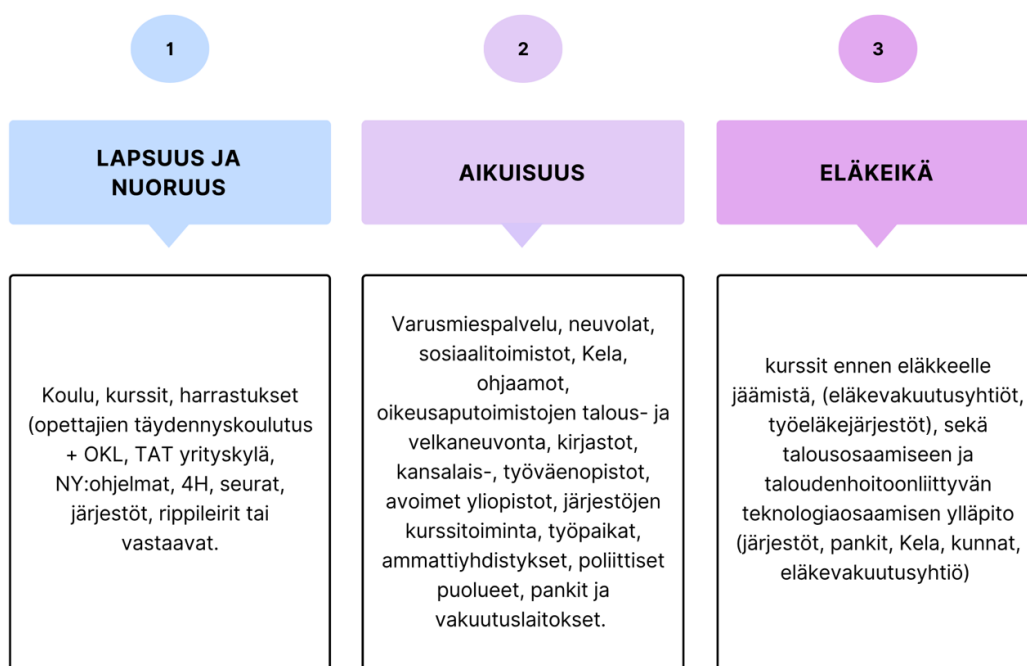
4.1.2 Talousosaamisen eri kohderyhmät

Talousosaamisen kehittyminen on elinikäinen prosessi ja taitoja voidaan vahvistaa kaikissa elämänvaiheissa lapsuudesta vanhuuteen. Yksilön taloudelliseen tilanteeseen vaikuttavat lisäksi elämän siirtymävaiheet, merkittävät käännekohdat sekä laajemmat yhteiskunnalliset muutokset (Raijas & Branden, 2020). Talousosaamisen vahvistamista

tulisi tarjota läpi elinkaaren aina lapsuudesta eläkeikään saakka, mutta erityistä huomiota tulisi kiinnittää niihin ryhmiin, joita koskettavat suuret elämänmuutokset, yllättävät riskitilanteet tai heikko taloudellinen asema.

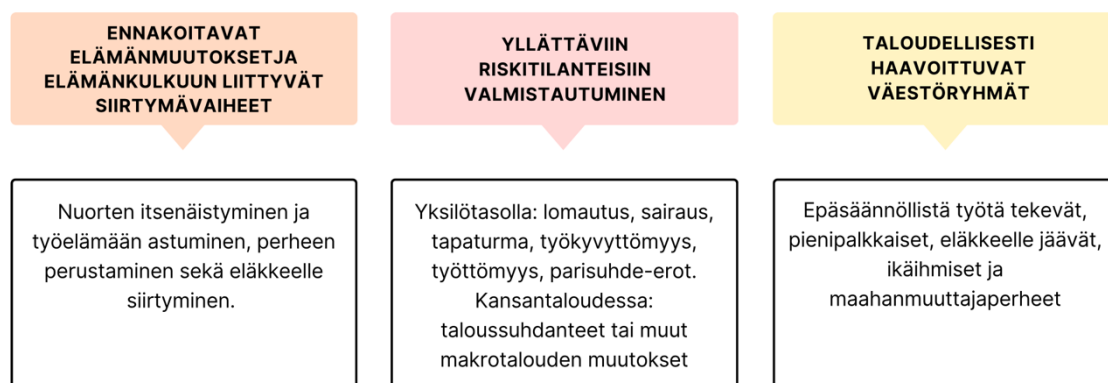
Myös Suomen Pankin (2021, s. 10) mukaan talousosaamisen kehittäminen on tärkeää kaikissa elämänvaiheissa. Sitä voidaan tukea monilla eri tavoin eri ikäryhmille ja esimerkiksi lapsuudessa ja nuoruudessa sitä voidaan tukea päivähoitossa, kerhoissa, kouluissa, kursseilla, harrastuksissa sekä erilaisten seurojen ja järjestöjen kautta. Aikuisiässä talousosaamisen edistäminen voi tapahtua varusmiespalveluksessa, kirjastoissa, työpaikoilla, ammattiyhdistysten ja poliittisten puolueiden toiminnassa, sosiaalitoimistoissa sekä pankkien ja vakuutuslaitosten tarjoamien palvelujen kautta. Eläkeiässä puolestaan talousosaamista voitaisiin kehittää esimerkiksi ennen eläkkeelle siirtymistä järjestettävien kurssien avulla sekä ylläpitämällä taloudenhoitoon ja digitaalisesti tarjottaviin talouspalveluihin liittyvää osaamista. Tällaista tukea voisivat tarjota esimerkiksi kunnat, pankit, Kela tai muut vastaavat toimijat.

Kuvio 2 Eri ikäryhmille tarjottavat mahdollisuudet talousosaamisen edistämiseksi (Suomen Pankki, 2021, s. 10).

Eri ikäryhmien lisäksi on tärkeää huomioida myös ne elämäntilanteet, joissa taloudellisen tiedon tarjoaminen on erityisen merkityksellistä (Suomen Pankki, 2021, s. 11). Ensimmäisenä näistä voidaan nähdä ennakoitavat elämänmuutokset ja elämäntilanteeseen liittyvät siirtymät, kuten nuoren itsenäistyminen, työelämään siirtyminen, perheen perustaminen ja eläkkeelle jääminen. Nämä ovat yleensä tilanteita, joihin ihmiset pystyvät valmistautumaan etukäteen ja joissa heillä on mahdollisuus perehtyä rauhassa taloudellisiin muutoksiin, joita uusi elämäntilanne tuo mukanaan. Toisena ryhmänä voidaan tunnistaa yllättävät riskitilanteet, kuten lomautus, pitkäaikainen sairaus, tapaturma, työkyvyttömyys tai laajemmat kansantalouden heilahtelut. Tällaiset tilanteet tulevat usein odottamatta ja voivat aiheuttaa huomattavaa taloudellista sekä henkistä kuormitusta. Juuri näissä hetkissä talousosaamisen ja luotettavan taloudellisen neuvonnan merkitys korostuu. Kolmantena voidaan mainita väestöryhmät, jotka ovat taloudellisesti haavoittuvassa asemassa, kuten epäsäännöllistä työtä tekevät, pienipalkkaiset, eläkkeelle siirtyvät, ikääntyneet sekä maahanmuuttajataustaiset perheet. Näitä ryhmiä tulisi tukea erityisen aktiivisesti, jotta taloudellinen osaaminen ja varautumiskyky vahvistuisivat tasapuolisesti koko väestössä.

Kuvio 3 Eri elämäntilanteet, joissa talousosaamisen tarve korostuu (Suomen Pankki, 2021, s. 11)

4.2 Talousosaamisen edistämisen keinot julkishallinnossa

Talousopetus ei aina johda parempiin taloudellisiin tuloksiin, eikä se ole suoraan tehokain tapa käyttää julkisia varoja (Hastings ja muut, 2013). Siksi pelkkä koulutuksen lisääminen ei usein riitä, vaan rinnalle tarvitaan muita toimia, kuten sääntelyä ja päätöksentekoa helpottavia rakenteita, jotka voivat vaikuttaa kuluttajien käyttäytymiseen suuremmin ja kustannustehokkaammin. Taloudellista osaamista voidaan parantaa julkissektorilla monin keinoin. Tehokkaita vaihtoehtoja ovat esimerkiksi selkeämpi sääntely, kulujen ja ehtojen yksinkertaistaminen, päätöksentekoa tukevien kannusteiden käyttö sekä puolueettoman tiedon tarjoaminen. Tärkeää on sovittaa toimet kuluttajien tarpeisiin ja heidän taloudelliseen osaamiseensa

Talousopetus sisältyy esimerkiksi Suomessa peruskoulun ja toisen asteen yhteiskuntaopin, matematiikan ja kotitalouden opetukseen, alkaen jo neljänneltä luokalta. Koulujen ehdoton etu talouskasvatuksessa onkin se, että se tavoittaa kaikki tietyn ikäluokan ihmiset tiettyyn ikään saakka (Suomen Pankki, 2018, s. 6). Kouluympäristöt ovat siis tehokas ja yhdenvertainen paikka taloudellisen osaamisen kehittämiseksi. Kouluissa tehtyjen talousopetuksen vaikutuksen kokeilut ovat tuottaneet hyviä tuloksia (Raijas ja muut, 2020, s. 21), jonka lisäksi myös PISA 2018 -tutkimus osoitti talousopetuksella olevan merkittävä vaikutus nuorten osaamiseen (Raijas ja Ranta, 2024). Tulokset korostavat talouskasvatuksen voimaa ja koulutuksen vaikutukset eivät rajoitu pelkästään oppilaisiin, vaan ne auttavat myös vanhempia (Lusardi & Messy 2023 s. 8). Talouskoulutuksen tarjoaminen jo varhaisesta iästä lähtien on erityisen kannattavaa, sillä se tekee taloudessa toimimisesta osan arkipäivää (Fornero & Lo Prete, 2023, s. 14).

Myös opetussektori on osallistunut talousosaamisen edistämiseen siten, että ulkopuoliset tahot antavat kouluissa talousopetusta ja koulujen osallistuessa myös erilaisiin yhteistyöhankkeisiin. Näin koulun ulkopuoliset moniammatilliset toimijat pystyvät tukemaan opetussuunnitelmien toteutumista ja täydennyskouluttaa opettajia. Myös Kortessalmi ja muut (2025, s. 166–168) korostavat, että opettajankoulutusta tulee uudistaa niin, että opettajilla on paremmat valmiudet opettavat talousaiheita sekä sisällöllisesti että

pedagogisesti. Heidän mukaansa myös nykyisten opettajien täydennyskoulutusta on tarpeen lisätä, sillä tarjonta on tällä hetkellä rajallista ja pitkälti opettajien oman aktiivisuuden varassa. Näin opettajat kuten myös oppijat eri kouluasteilla ovat strategian piirissä ja sen keskeisiä hyötyjiä. (Suomen Pankki, 2021).

Talousopetus sisältyy peruskouluun ja lukioissa talousopetusta on myös tarjolla melko laajasti, mutta ammatillisessa koulutuksessa sitä on selvästi vähemmän. Toisen asteen jälkeisessä koulutuksessa talousopetusta järjestetään satunnaisesti, vaikka juuri itsenäisville nuorille talousosaamisen vahvistaminen olisi erityisen tärkeää (Raijas ja Ranta, 2024). Lisäksi Talousosaamisen ylläpitämisen kannalta ei ole riittävää nojautua aiemmin opittuihin taitoihin, sillä muuttuva taloudellinen toimintaympäristö edellyttää jatkuvaa oppimista. Taloustiedot ja -taidot vanhenevat ajan myötä, ja taloustilanteen muutokset sekä uusien rahoitusinstrumenttien kehittyminen korostavat tarvetta päivittää osaamista säännöllisesti. Jatkovaa talousoppimista voidaan tukea paitsi oppilaitosten myös työpaikkojen kautta. Työnantajat ja yritykset voivat järjestää koulutuksia, joiden avulla lisätään tietoisuutta taloudesta, budjetoinnista ja taloudenhallinnasta. Talouskoulutuksen vaikutukset ulottuvat yksilön lisäksi myös työnantajiin ja laajemmin koko yhteiskuntaan, mikä tekee sen edistämisestä erityisen merkityksellistä (Lusardi & Messy, 2023, s. 8).

Talousosaaminen nähdään jatkuvana, elinikäisenä oppimisprosessina, joka nähdään kehittyvän ajassa muuttuvassa taloudellisessa toimintaympäristössä ja olosuhteista, jolla tarkoitetaan taidon ja tiedon päivittämistä. (Peura- Kapanen & Lehtinen, 2011). Niinkun edellä mainittiin, pelkästään peruskoulussa tai toisella asteella hankitut taidot eivät riitä koko elämän ajaksi, vaan niitä on tarpeen päivittää säännöllisesti. Talousosaamisen vahvistaminen onkin tärkeää kaikissa elämänvaiheissa ja erilaisissa arjen konteksteissa (Suomen Pankki, 2021, s. 10). Raijaksen ja Rannan (2024) mukaan Suomessa viranomaiset, finanssialan toimijat ja kolmannen sektorin organisaatiot tekevät merkittävää työtä aikuisten talousosaamisen edistämiseksi. Ne tarjoavat monipuolisia materiaaleja, oppaita ja työkaluja sekä kansalaisille että ammattilaisille ja järjestävät koulutusta ja neuvontaa

usein yhteistyössä. Työn saavutettavuutta tulisi kuitenkin parantaa ja tarjontaa laajentaa erityisesti niille kohderyhmille, jotka eivät itse osaa tai uskalla hakea apua talousongelmiinsa ajoissa. Lisäksi eri arjen kohtaamisissa, kuten kouluissa, pankeissa ja työpaikoilla, olisi tärkeää aktiivisesti rohkaista keskustelua omasta taloudellisesta tilanteesta ja rahasioista (Raijas ja Ranta, 2024).

Jos koulut voivat olla sopiva ympäristö tarjota talouskasvatusta nuorille, työpaikat muodostavat ihanteellisen ympäristön aikuisten talouskasvatusohjelmille. Tämä on myös OECD:n Policy Handbook on Financial Education in the Workplace -raportin johtopäätös (OECD, 2022b, s. 8). Työpaikalla tarjottavan talouskasvatuksen merkitystä puoltaa useita tekijöitä, sillä työnantajat voivat hyötyä siitä suoraan esimerkiksi tuottavuuden ja henkilöstön hyvinvoinnin kautta. Laajasti skaalattavat ja kustannustehokkaat talouskasvatusohjelmat tuottaisivat todennäköisesti positiivisen sijoitetun pääoman tuoton, erityisesti suurille työnantajille (Lusardi & Messy 2023, s. 9).

5 Menetelmä ja aineisto

Useissa maissa on laadittu talousosaamisen strategioita, joiden tavoitteena on vahvistaa ja vakiinnuttaa talousosaamista edistävien toimijoiden ja hankkeiden välistä yhteistyötä. Näiden strategioiden avulla voidaan lisätä toiminnan vaikuttavuutta sekä seurata sitä systemaattisesti. Vuonna 2024 talousosaamisen strategia oli voimassa tai sitä oltiin aktiivisesti edistämässä 90 eri maassa (Helensuo & Ranta, 2024, s. 7). Vuonna 2021 vastaava luku oli 59, mikä osoittaa, että kiinnostus talousosaamisen strategiseen kehittämiseen on lisääntynyt merkittävästi viime vuosien aikana (Suomen Pankki, 2021, s. 6). Talousosaamisen edistäminen edellyttää moniammatillista toimintaa eri toimialoilla ja kokonaisuuksien suunnittelussa korostuu toimijoiden välinen yhteistyö, jonka pohjalta voidaan rakentaa talousosaamista vahvistavia toimenpiteitä.

Tämän vuoksi tässä tutkielmassa on tarkoituksena tutkia dokumenttianalyysin avulla, millaisia talousosaamisen strategioita ja käytännön toimia eri maissa on käytössä kansalaisten talousosaamisen edistämiseksi. Tutkielman tavoitteena on muodostaa kokonaiskuva strategioista sekä käytännön toimenpiteistä ja tarkastella. Näin pyritään lisäämään ymmärrystä talousosaamisen strategisesta kehittämisestä ja sen merkityksestä yksilöiden ja yhteiskunnan taloudellisen hyvinvoinnin tukemisessa.

5.1 Dokumenttianalyysi

Dokumenttianalyysi on laadullinen tutkimusmenetelmä, jossa tutkimuksen kohteena on jo olemassa oleva aineisto. Tällaisia aineistoja ovat esimerkiksi strategia-asiakirjat, pöytäkirjat, raportit sekä muut viralliset ja epäviralliset dokumentit. Aineisto voi sisältää muun muassa litteroituja haastatteluja, verkkosivustoja, lehtiartikkeleita, vuosikertomuksia, markkinointimateriaaleja, kokousmuistioita, päiväkirjoja, valokuvia, piirroksia, puheita, keskusteluja sekä muuta kirjallista materiaalia (Bowen, 2009, s. 27–30; Ojasalo, Moilanen & Ritalahti, 2009, s. 136; Piergiorgio, 2003, s. 287–309). Tämän vuoksi dokumenttianalyysi soveltuu tähän tutkielmaan, sillä kansallisista strategioista on saatavilla runsaasti materiaalia eri maista.

Dokumenttianalyysissa aineistoa ei kerätä suoraan tutkimusta varten haastattelujen tai kyselyiden avulla, vaan analyysi perustuu aiemmin muuhun tarkoitukseen tuotettuihin dokumentteihin (Piergiorgio, 2003, s. 287–309). Valmiiden asiakirjojen avulla on mahdollista hahmottaa, millaista tutkimusta aiheesta on aiemmin tehty ja millaista tietoa tarkasteltavasta ilmiöstä on jo saatavilla. Menetelmää voidaan hyödyntää myös muiden tutkimusmenetelmien tukena, esimerkiksi tutkimusaiheen esivaiheessa. Joissakin tutkimusasetelmissä valmiin aineiston käyttö on lisäksi ainoa realistinen tapa saada tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Valmiin aineiston hyödyntäminen on myös ajallisesti ja taloudellisesti tehokasta ja mahdollistaa ilmiön tarkastelun laajasta näkökulmasta.

Dokumenttianalyysin tarkoituksena on tarkastella tutkimusaineistoa järjestelmällisesti ja muodostaa tutkittavasta tai kehitettävästä ilmiöstä selkeä, sanallinen ja jäsenelty kokonaiskuva (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti, 2009, s. 136). Sisällönanalyysin keinoin aineistoa tiivistetään ja jäseneltyään ymmärrettävään muotoon, jolloin sen informaatioarvo lisääntyy ja aineiston perusteella on mahdollista tehdä perusteltuja ja selkeitä johtopäätöksiä. Aineiston käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan, ja analyysi voi kohdistua joko dokumenttien näkyvään sisältöön tai tarvittaessa myös niiden taustalla oleviin, piileviin merkityksiin (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti, 2015).

Menetelmän keskeisenä vahvuutena voidaan pitää sen kykyä tuoda esiin tutkittavan ilmiön laajempi konteksti, kuten päätöksentekoon liittyvät prosessit, poliittiset linjaukset sekä kaupunki- ja aluetason strategiset valinnat (Bowen, 2009, s. 28–31). Dokumenttianalyysin avulla ilmiötä voidaan tarkastella sen luonnollisessa toimintaympäristössä, mikä mahdollistaa sen hahmottamisen osana laajempaa yhteiskunnallista kokonaisuutta ja kehittämisen kohteena olevia rakenteita (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti, 2009, s. 136). Dokumenttianalyysin tutkimusprosessi käynnistyy aineiston valmistelulla, jonka jälkeen edetään aineiston systemaattiseen analysointiin ja pelkistämiseen sekä lopulta tulosten tulkintaan ja johtopäätösten muodostamiseen.

Tässä tutkielmassa dokumenttianalyysi toteutetaan temaattisen analyysin avulla. Temaattinen analyysi on dokumenttianalyysin lähestymistapa, jossa painopiste on aineiston merkitysisältöjen tulkinnassa ja keskeisten teemojen tunnistamisessa (Bowen, 2009, s. 32–33). Analyysissa aineistosta etsitään toistuvia aiheita ja merkitysrakenteita, joiden avulla tutkittavaa ilmiötä voidaan jäsentää ja muodostaa kokonaiskuva sen keskeisistä näkökulmista. Temaattinen analyysi voidaan toteuttaa joko teoriaohjautuvasti tai aineistolähtöisesti, jolloin analyysin etenemistä ohjaavat aineistosta esiin nousevat teemat ja niihin liittyvät merkitysisällöt (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 108–109). Tässä tutkielmassa temaattista analyysiä hyödynnetään erityisesti kansalaisten talousosaamisen edistämisen keinojen tarkastelussa sekä näihin keinoihin liitettyjen merkitysten hahmottamisessa eri maiden strategia-asiakirjojen perusteella.

Dokumenttianalyysi soveltuu hyvin tämän tutkielman tutkimusmenetelmäksi, sillä tutkimuksen kohteena on julkisen sektorin rooli kansalaisten talousosaamisen edistäjänä, ja kyseisestä ilmiöstä on kansainvälisesti saatavilla runsaasti virallisia strategia-asiakirjoja ja politiikkadokumentteja. Menetelmä mahdollistaa eri maiden talousosaamisstrategioiden sekä niihin sisältyvien konkreettisten toimenpiteiden systemaattisen tarkastelun ja vertailun ilman, että aineistoa tarvitsee kerätä suoraan tutkimuksen kohteilta. Näin dokumenttianalyysi tarjoaa perustellun ja tarkoituksenmukaisen keinon analysoida, millaisin keinoin julkinen sektori eri maissa pyrkii vahvistamaan kansalaisten talousosaamista ja millaisia painotuksia näihin toimiin liitetään.

5.2 Analyysin vaiheet

Analyysiprosessi eteni useassa vaiheessa, joissa aineistoa kerättiin, rajattiin ja jäsennettiin systemaattisesti tutkimuskysymysten näkökulmasta.

Ensimmäisessä vaiheessa valittiin maat, joiden talousosaamisen strategioita tarkastellaan tässä tutkielmassa. Sopivia kohteita kartoitettiin Anu Raijaksen ja Richard Branderin selvityksen Kansainvälisiä esimerkkejä talousosaamisen edistämisen strategia-työstä pohjalta. Kyseisessä selvityksessä tarkastellaan 13 eri maan talousosaamisen

edistämisen strategioita ja niiden käytännön toteutustapoja. Selvityksen tavoitteena oli tunnistaa kansainvälisiä esimerkkejä ja toimintamalleja, joita voitaisiin hyödyntää myös suomalaisen talousosaamisstrategian kehittämisessä. Tämän selvityksen perusteella tähän tutkielmaan valikoituivat tarkasteltaviksi Hollannin, Iso-Britannian ja Kanadan talousosaamisstrategiat. Näissä maissa talousosaamisen edistämistä koskeva strategiatyö on ollut käynnissä pidempään ja strategioissa on kuvattu myös useita käytännön toimenpiteitä ja toimintamalleja. Näin ollen kyseiset maat tarjoavat mahdollisuuden tarkastella, millaisia konkreettisia keinoja talousosaamisen vahvistamiseksi on kehitetty pidemmälle edenneissä strategiaprosesseissa.

Kun tarkasteltavat maat oli valittu, seuraavassa vaiheessa etsittiin strategiadokumentteja kyseisten maiden viranomaisten ja julkisten instituutioiden virallisilta verkkosivuilta. Hakua täydennettiin käyttämällä hakukoneita ja hakusanoja, kuten *maan nimi + financial literacy strategy, national financial literacy strategy* sekä muita talousosaamiseen liittyviä hakutermejä. Osa asiakirjoista tunnistettiin myös Raijaksen ja Branderin selvityksessä käytettyjen lähteiden perusteella. Tavoitteena oli löytää virallisia ja mahdollisimman ajantasaisia strategiadokumentteja, jotka kuvaavat kunkin maan kansallista lähestymistapaa talousosaamisen edistämiseen.

Suomi sisällytettiin dokumenttianalyysiin yhtenä tarkasteltavista maista Hollannin, Iso-Britannian ja Kanadan rinnalle. Suomen tapauksessa tarkastelun kohteena on kansallinen talousosaamisstrategia, joka on otettu käyttöön suhteellisen hiljattain ja jonka ensimmäinen toimintakausi on vielä käynnissä. Tämä tarjoaa mahdollisuuden tarkastella, millaisiin painopisteisiin talousosaamisen edistämässä on keskitytty strategiatyön alkuvaiheessa verrattuna maihin, joissa strategiatyö on ollut käynnissä pidempään. Suomea koskevat strategiadokumentit etsittiin hyödyntämällä verkkohakua käyttäen hakusanoina esimerkiksi Suomen talousosaamisen strategia sekä siihen liittyviä termejä.

Seuraavaksi aineiston valinnassa keskityttiin erityisesti uusimpiin ja ajankohtaisimpiin talousosaamisstrategioihin. Valintakriteerinä oli, että dokumentit käsitelivät kansallisen

tason strategisia linjauksia sekä sisälsivät myös konkreettisia toimenpiteitä, käytännön keinoja tai toimintasuunnitelmia talousosaamisen edistämiseksi. Tavoitteena oli valita kustakin maasta rajattu määrä keskeisiä asiakirjoja, jotta aineisto pysyisi hallittavana mutta samalla tarjoaisi riittävän kuvan kunkin maan strategiasta. Lopulliseksi aineistoksi valikoitui kustakin maasta 1–2 keskeistä strategiadokumenttia.

Tämän jälkeen valitut dokumentit käytiin läpi kokonaisuutena muodostamalla yleiskuva siitä, miten talousosaamisen edistäminen eri maissa jäsennetään. Tässä vaiheessa dokumentteja tarkasteltiin alustavasti niin, että analyysissa pyrittiin tunnistamaan strategioiden keskeiset tavoitteet, toimintaperiaatteet sekä se, millaisessa roolissa julkinen sektori esiintyy talousosaamisen edistäjänä. Dokumenttien silmäilyn avulla muodostettiin alustava käsitys siitä, millaisia painopisteitä strategioissa esiintyy ja miten talousosaamisen kehittämistä perustellaan eri maissa. Seuraavaksi analyysiä rajattiin tarkemmin tutkimuskysymysten näkökulmasta. Dokumenteista keskityttiin erityisesti niihin osioihin, joissa kuvattiin talousosaamisen edistämisen konkreettisia toimintasuunnitelmia, käytännön toimenpiteitä tai strategisia painopisteitä. Tämän rajauksen avulla analyysi kohdistettiin erityisesti käytännönläheisiin keinoihin, joiden avulla julkinen sektori pyrkii vahvistamaan kansalaisten talousosaamista. Dokumenttien muut osat, kuten laajemmat taustakuvaukset tai yleiset politiikkaperustelut, jätettiin analyysin ulkopuolelle siltä osin kuin ne eivät liittyneet suoraan tutkimuksen tavoitteisiin.

Viimeisessä vaiheessa kunkin maan dokumenteista koottiin keskeiset painopisteet sekä strategioissa esitetyt käytännön keinot talousosaamisen edistämiseksi. Näitä tarkasteltiin maakohtaisesti, minkä jälkeen tuloksia jäsennettiin vertailevasta näkökulmasta. Tarkastelun avulla pyrittiin tunnistamaan, millaisia yhtäläisyyksiä ja eroja eri maiden strategioissa esiintyy sekä millaisia toimintamalleja julkinen sektori käyttää talousosaamisen vahvistamiseksi. Näin analyysi mahdollistaa myös sen tarkastelun, millaisia käytännön keinoja muissa maissa on kehitetty ja millaisia näkökulmia nämä voivat tarjota suomalaisen talousosaamistyön kehittämiseen tulevaisuudessa

5.3 Aineiston kuvaus

Tämän tutkielman aineistona käytetään neljän maan kansallisia talousosaamisen edistämisen strategioita. Aineisto koostuu Alankomaiden, Ison-Britannian, Kanadan ja Suomen julkisen sektorin laatimista tai koordinoimista strategia-asiakirjoista, joiden keskeisenä tavoitteena on vahvistaa kansalaisten talousosaamista. Kyseessä ovat viralliset, kansallisen tason asiakirjat, jotka määrittelevät valtioiden pitkän aikavälin tavoitteita, strategisia painopisteitä sekä konkreettisia keinoja talousosaamisen edistämiseksi. Strategia-asiakirjat tarjoavat kokonaisvaltaisen kuvan siitä, miten julkinen sektori jäsentää talousosaamisen merkityksen osana yhteiskunnan toimintaa ja millaisia rooleja se asettaa eri toimijoille.

Aineiston valintaa tukee monet eri syyt. Ensinnäkin Alankomaat, Iso-Britannia ja Kanada ovat kansainvälisesti tunnustettuja talousosaamisen edistämisen edelläkävijämaita. Kaikilla kolmella maalla on pitkälle kehitetyt, systemaattiset ja useamman toimijan yhteistyöhön perustuvat kansalliset strategiat, joita on kehitetty jo pitkään. Ne ovat ottaneet kansalliset talousosaamisen strategiat käyttöön huomattavasti Suomea aikaisemmin, minkä seurauksena niiden strategiat sisältävät tarkemmin määritellyjä toimintamalleja ja käytännön toimenpiteitä talousosaamisen edistämiseksi.

Suomi sisällytetään kuitenkin osaksi dokumenttianalyysiä, vaikka sen talousosaamisen strategia on huomattavasti tuorempi. Suomessa julkisen sektorin koordinoima kansallinen talousosaamisen strategia on vasta ensimmäisellä toimintakaudellaan, minkä vuoksi strategian käytännön toteutuskeinot ja toimintamallit ovat vielä osittain kehitymässä. Tämän vuoksi Suomen strategia ei ole täysin samalla tavalla verrannollinen muihin analyysiin sisältyviin maihin, joissa strategiatyötä on tehty pidempään ja joissa talousosaamisen edistämisen käytännöt ovat jo vakiintuneempia. Suomen sisällyttäminen analyysiin on kuitenkin perusteltua, sillä se tarjoaa ajankohtaisen näkökulman siihen, miten talousosaamisen edistäminen on vasta muotoutumassa osaksi julkisen sektorin strategista toimintaa. Lisäksi Suomen tarkastelu mahdollistaa arvioimisen, millaisia

painotuksia ja lähtökohtia uudessa strategiatyössä korostetaan sekä miten julkinen sektori pyrkii rakentamaan talousosaamisen edistämisen rakenteita.

Nämä valitut maat edustavat hyvin samankaltaista yhteiskunnallista ja institutionaalista kontekstia. Ne ovat korkean tulotason hyvinvointivaltioita, joissa rahoitusmarkkinat ovat kehittyneet ja kansalaisten vastuu omasta taloudellisesta päätöksenteosta on kasvanut esimerkiksi eläkejärjestelmien, velkaantumisen ja digitalisoituvien rahoituspalvelujen myötä. Tämä tekee maiden strategioista vertailukelpoisia ja relevantteja myös suomalaisen kontekstin näkökulmasta.

Lisäksi valitut maat painottavat strategioissaan selkeästi julkisen sektorin roolia talousosaamisen edistämässä. Näiden maiden strategioiden analysointi tukee tutkielman tavoitetta ymmärtää, millaisia keinoja julkinen sektori pitää keskeisinä kansalaisten talousosaamisen vahvistamisessa. Suomen sisällyttäminen analyysiin täydentää tätä näkökulmaa tuomalla mukaan esimerkin maasta, jossa strateginen talousosaamistyö on vasta alkuvaiheessa. Samalla Alankomaiden, Ison-Britannian ja Kanadan kaltaiset pidemmälle kehittyneet strategiat tarjoavat vertailupohjaa ja auttavat hahmottamaan, millaisia toimintamalleja ja rakenteita talousosaamisen edistämässä on mahdollista kehittää pidemmällä aikavälillä. Näistä syistä Alankomaiden, Ison-Britannian, Kanadan ja Suomen talousosaamisstrategiat muodostavat tarkoituksenmukaisen ja perustellun aineiston dokumenttianalysille, jonka tavoitteena on tunnistaa keskeisiä julkisen sektorin näkökulmia ja painopisteitä talousosaamisen edistämässä.

Taulukko 1 Tutkielmassa käytetty aineisto

Hollanti	Money Wise- verkkosivusto
Hollanti	Jaarplan 2025: Nederland financieel voorbereid.
Hollanti	Koers Wijzer in geldzaken 2024–2026: Nederland financieel voorbereid.
Kanada	FCAC: What we heard- Shaping a new national strategy for financial literacy
Kanada	FCAC Make change that counts: national financial literacy strategy 2021-2026
UK	Policy paper: Financial inclusion strategy
UK	The UK Strategy for financial Wellbeing
Suomi	Ehdotus Suomen talousosaamisen edistämiseksi kansalliseksi strategiaksi
Suomi	Talousosaamisen strategian tavoitteet ja toteuttajat: Toimintasuunnitelma vuosille 2022–2026

5.4 Aineiston luotettavuus

Aineiston luotettavuutta tukee se, että strategiadokumentit ovat julkisen sektorin tuottamia virallisia asiakirjoja, joiden tarkoituksena on kuvata valtioiden tavoitteita, toimintaperiaatteita ja keskeisiä toimenpiteitä talousosaamisen edistämiseksi. Tämän vuoksi aineisto tarjoaa tutkimuksen kannalta relevanttia ja ajankohtaista tietoa siitä, millaisena talousosaamisen kehittäminen nähdään eri maiden julkisessa hallinnossa. Lisäksi aineisto on julkisesti saatavilla, mikä lisää tutkimuksen läpinäkyvyyttä ja mahdollistaa analyysin tarkastelun myös muiden tutkijoiden toimesta. Tutkimuksessa tarkastellaan useiden eri maiden strategioita, mikä mahdollistaa talousosaamisen edistämisen tarkastelun laajemmassa kansainvälisessä kontekstissa. Hollannin, Kanadan ja Iso-Britannian strategiat edustavat maita, joissa talousosaamisen strateginen kehittäminen on ollut pitkään keskeinen osa politiikkaa, kun taas Suomen strategia on suhteellisen uusi. Tämä

mahdollistaa erilaisten lähestymistapojen ja kehitysvaiheiden tarkastelun samassa tutkimuksessa ja tukee ilmiön kokonaisvaltaista ymmärtämistä.

Aineiston käyttöön liittyy kuitenkin myös rajoitteita. Strategiadokumentit kuvaavat ensisijaisesti valtioiden tavoitteita ja suunniteltuja toimenpiteitä, mutta ne eivät välttämättä kerro suoraan siitä, miten toimenpiteet toteutuvat käytännössä tai millaisia vaikutuksia niillä on ollut kansalaisten talousosaamiseen. Lisäksi tutkimus perustuu olemassa oleviin dokumentteihin, eikä tutkimuksessa kerätty uutta empiiristä aineistoa esimerkiksi haastattelujen tai kyselyiden avulla. Näin ollen tutkimuksen tulokset kuvaavat ennen kaikkea strategioissa esitettyjä tavoitteita, painopisteitä ja ohjauskeinoja, eikä niiden perusteella voida tehdä suoria johtopäätöksiä strategioiden vaikuttavuudesta käytännössä.

6 Aineiston tulokset

6.1 Hollanti

Vuonna 2008 Hollannissa käynnistettiin valtiovarainministeriön aloitteesta Money Wise alusta parantaakseen alankomaiden kansalaisten talousosaamista. Verkoston tarkoituksena on ehkäistä kansalaisten ajautumista taloudellisiin vaikeuksiin sekä auttaa heitä vaurutumaan elämän muutoksiin ja yllättäviin tilanteisiin. Money Wise tarjoaa ihmisille selkeitä, arkeen sopivia neuvoja ja työkaluja talouden hallintaan. Alusta kokoaa yhteen talousosaamista edistäviä toimijoita ja tavoitteen saavuttamiseksi hallituksen, rahoitusalan, kansalaisjärjestöjen ja akateemisen sektorin toimijat tekevät yhteistyötä alustalla (MoneyWise, 2025).

Yksi Money Wisen tärkeimmistä tavoitteista on varmistaa, että lapset ja nuoret saavat taloustaitojen opetusta ja että talousosaaminen sisällytetään luontevaksi osaksi koulun opetussuunnitelmaa eli integroidaan kaikkiin oppiaineisiin ja koulutusasteisiin (MoneyWise, 2025). Lisäksi Money Wise pyrkii kiinnittämään erityistä huomiota taloudellisesti haavoittuviin ryhmiin, kuten henkilöihin, joilla on puutteelliset luku- tai digitaidot, työttömiin, työmarkkinoiden ulkopuolella oleviin, epäsäännöllisiä tuloja ansaitseviin, itsenäisiin yrittäjiin, matalassa sosioekonomisessa asemassa eläviin ja heidän perheisiinsä sekä eläkeläisiin. Näiden ryhmien tavoittamista halutaan edistää uusien yhteistyömuotojen kautta ja syventämällä yhteistyötä esimerkiksi kuntien, työnantajien ja järjestöjen kanssa. Haavoittuvien ryhmien tukemiseen katsotaan tarvittavan uusia, innovatiivisia lähestymistapoja.

Rahapolitiikkaraportin mukaan Money Wise -alustan tavoitteena on varmistaa, että jokainen kansalainen löytää luotettavaa tietoa raha-asioista ja pystyy tekemään vastuullisia päätöksiä eri elämäntilanteissa. Alusta yhdistää julkiset ja yksityiset toimijat, kehittää uusia toimintatapoja, jakaa hyviä käytäntöjä ja tukee tutkimukseen perustuvia ratkaisuja (Wijzer in geldzaken, 2023; Platform Wijzer in Geldzaken, 2024). Money Wise -alusta julkaisee vuosittain toimintasuunnitelman, jossa linjataan kyseisen vuoden keskeiset

painopisteet ja toimenpiteet talousosaamisen edistämiseksi. Vuoden 2025 toimintasuunnitelman mukaan talousosaamista vahvistetaan monipuolisin käytännön keinoin, kuten integroimalla talousopetus pysyväksi osaksi koulujen opetusta, tukemalla opettajia ja ammatillisia verkostoja, uudistamalla taloustunteja ja oppimateriaaleja sekä lisäämällä toiminnan näkyvyyttä ja kansalaisten osallistamista esimerkiksi messujen ja valtakunnallisen talousviikon kautta (Platform Wijzer in Geldzaken, 2024 ; Wijzer in geldzaken, 2023).

Toimintasuunnitelmassa talousosaamisen edistäminen koulutuksessa on asetettu keskeiseksi painopisteeksi. Valtion myöntämän rahoituksen turvin ammatilliset oppilaitokset ja toisen asteen koulut ovat sisällyttäneet talouskasvatuksen osaksi pysyvää opetus-toimintaansa. Rahoitusta kohdennetaan muun muassa opettajien koulutukseen, henkilöstöresurssien vahvistamiseen sekä opiskelijoille tarjottavaan henkilökohtaiseen taloudelliseen ohjaukseen. Käytännön toimenpiteisiin kuuluu esimerkiksi verkostotapaamisia, joissa oppilaitosten edustajat jakavat kokemuksia ja hyviä käytäntöjä talouskasvatuksen toteuttamisesta. Lisäksi opettajille tarjotaan verkkopohjaisia koulutuksia, joissa käsitellään nuorten arkeen liittyviä keskeisiä talusteemoja, sekä opettajapäiviä, joissa eri koulutusasteiden opettajat kehittävät talouskasvatusta työpajatyöskentelyn avulla. Osana toimintasuunnitelmaa Money Wise osallistuu myös valtakunnallisiin koulutusmessuihin, joiden kautta tavoitetaan laaja joukko opettajia ja levitetään talouskasvatusta tukevia materiaaleja. Opetusmateriaaleja uudistetaan vastaamaan ajankohtaisia taloudellisia ilmiöitä, digitalisaation tuomia haasteita sekä opetussuunnitelmien tavoitteita. Uusien oppimateriaalien tavoitteena on olla helppokäyttöisiä ja toimivia sekä tukea oppilaiden ja opiskelijoiden välistä keskustelua talouteen liittyvistä teemoista (Platform Wijzer in Geldzaken, 2024).

Käytännön keinona talousosaamisen edistämässä hyödynnetään Alankomaissa myös Week van het geld -kampanjaa, joka on maan tunnetuin koululaisille ja nuorille suunnattu talouskasvatuskampanja (Wijzer in geldzaken, 2023). Vuonna 2025 kampanjan teemana on ”Miten toteutat urahaaveesi?”. Kampanja käynnistyy valtakunnallisella

avajaistapahtumalla sekä asiantuntijoiden pitämällä vierailuluennoilla. Tämän jälkeen kouluihin järjestetään vierailuja rahoitusalan ja talouskasvatuksen asiantuntijoilta, hyödynnetään valmiita opetuspaketteja sekä käytetään digitaalisia ja visuaalisia oppimateriaaleja opetuksen tukena. Kampanjaviikon tavoitteena on lisätä opettajien tietoisuutta talouskasvatuksen merkityksestä, kannustaa yhä useampia kouluja ja opettajia osallistumaan toimintaan sekä varmistaa, että talousosaamista voidaan luontevasti integroida osaksi opetusta (Platform Wijzer in Geldzaken, 2024).

Alankomaissa toteutetaan lisäksi Pensioen3daagse-kampanja, jonka tavoitteena on lisätä kansalaisten eläketietoisuutta ja edistää taloudellista varautumista. Kampanja kannustaa yksilöitä ottamaan aktiivisen roolin omassa eläkesuunnittelussaan ja tekemään konkreettisia ensiaskeleita, kuten tarkistamaan oman eläkekertymänsä. Toiminta keskittyy kampanjamateriaalien tuottamiseen, työnantajien ja eläkealan toimijoiden aktivointiin sekä sisältöjen tarjoamiseen sekä työnantajille että kuluttajille. Lisäksi kampanjan näkyvyyttä vahvistetaan tutkimustiedon ja median avulla. Eläkejärjestelmän ollessa murroksessa ja kaikkien eläkerahastojen siirtyessä uuteen järjestelmään kampanjaa uudistetaan vastaamaan muuttunutta tilannetta. Kampanjan kehittämisessä huomioidaan jo olemassa olevat aloitteet ja työnantajien rooli nähdään keskeisenä erityisesti kohderyhmien tavoittamisen näkökulmasta (Platform Wijzer in Geldzaken, 2024).

Viestintää talousosaamisen tukena vahvistetaan hyödyntämällä muun muassa kuluttajille suunnattuja taustatarinoita, joissa tavallisten ihmisten kokemusten kautta käsitellään erilaisia elämäntilanteita ja taloudellisia muutoksia. Tavoitteena on tehdä talousaiheista helpommin lähestyttäviä, samaistuttavia ja ymmärrettäviä. Vuonna 2025 viestinnän keskeisenä painopisteenä on säästäminen, sillä monilta hollantilaisilta puuttuu riittävä taloudellinen puskurirahasto. Tätä varten on toteutettu sisältökampanja, jossa käsitellään muun muassa arjen talouden hallintaa, puskurisäästämistä, säästötilien ehtoja, sijoittamisen riskejä sekä talletussuojajärjestelmää (Platform Wijzer in Geldzaken, 2024). Nuorille suunnatuissa kampanjoissa, kuten sosiaali- ja työministeriön rahoittamassa Je Geld de baas -kampanjassa, käsitellään ”Ostan nyt, maksa myöhemmin” -teeman ohella

esimerkiksi verkossa tapahtuvaa vedonlyöntiä ja impulssiostamista. Viestintää tukevat myös verkkosivustoille integroitavat laskurit ja digitaaliset työkalut ja tavoitteena on vahvistaa talousaiheista jatkuvaa ja ajankohtaista viestintää (Platform Wijzer in Geldzaken, 2024).

Taloulosaamisen edistämisessä keskeinen rooli on myös tutkimuksella (Platform Wijzer in Geldzaken, 2024). Taloudellisen käyttäytymisen säännöllisen tarkastelun avulla pyritään ymmärtämään, miten ihmisiä voidaan kannustaa seuraamaan omaa taloudellista tilannettaan ja toimimaan ennakoivasti. Tavoitteena on tunnistaa arjen tilanteet, joissa yksilöt ovat vastaanottavaisempia arvioimaan taloudellista hyvinvointiaan ja tekemään siihen liittyviä muutoksia. Tutkimuksessa kehitetään myös niin sanottua just-in-time-taloukasvatusta, jossa taloudellista tietoa tarjotaan juuri silloin, kun henkilö on tekemässä taloudellista päätöstä. Vuonna 2025 toteutettiin rahoituslaitoksen kanssa kokeilu, jossa nuorille tarjottiin harkintahetkiä taloudellisten valintojen yhteydessä. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan säästämisen esteitä, erityisesti sitä, miksi osa keski- ja hyvätuloisista hollantilaisista ei varaudu yllättäviin taloudellisiin tilanteisiin säästämällä, vaikka siihen olisi taloudelliset edellytykset.

Kuluttajien taloudellisen ymmärryksen tukemiseksi on kehitetty myös Wat betekent dit voor mij? -digitaalinen työkalu, jonka tarkoituksena on havainnollistaa, miten vuodenvaihteessa voimaan tulevat taloudelliset muutokset vaikuttavat yksilön omaan tilanteeseen. Työkalu tarjoaa henkilökohtaista tietoa esimerkiksi syntymävuoden, perhetilanteen, työtilanteen, asumismuodon ja tulojen perusteella. Sen tavoitteena on lisätä ymmärrystä taloudellisten muutosten yksilöllisistä vaikutuksista ja tukea perusteltua taloudellista päätöksentekoa (Platform Wijzer in Geldzaken, 2024 ; Wijzer in geldzaken, 2023).

Aineistona tässä tutkielmassa tarkasteltiin lisäksi Hollannin rahapolitiikkaraporttia vuosille 2024–2026, jonka keskeisenä tavoitteena on kansalaisten taloudellinen valmistautuminen, jotta heidän raha-asioidensa hallinta olisi kunnossa nykyhetkessä, että tulevaisuudessa. Raportti tukee muuta tutkielmassa käytettyä aineistoa ja myös sen mukaan

talousosaamisen edistäminen näkyy kouluissa talouskasvatusta integroimisena pysyvästi opetukseen, opettajien tukemiseen koulutuksilla, verkostotapaamisilla, oppimateriaaleja uudistetaan vastaamaan nykyaikaisia taloudellisia ilmiöitä ja digitaalisia haasteita, ja valtakunnalliset koulutusmessut tarjoavat mahdollisuuden laajempaan näkyvyyteen ja hyvien käytäntöjen jakamiseen (Wijzer in geldzaken, 2023).

Taulukko 2 Hollannin talousstrategian painopisteet

Painopiste	Käytännön toteutus
Taloulosaamisen integrointi koulutukseen	Talouskasvatuksen sisällyttäminen kaikkiin koulutusasteisiin ja oppiaineisiin, opettajien koulutus, oppimateriaalien uudistaminen
Haavoittuvien ryhmien tukeminen	Kohdennetut toimet matalan sosioekonomisen aseman ryhmille, työttömille, eläkeläisille ja digitaalisesti heikoille
Monitoimijayhteistyö	Yhteistyö valtion, rahoitusalan, järjestöjen ja akateemisen sektorin välillä Money Wise -alustalla
Kansalliset kampanjat ja viestintä	Week van het geld- ja Pensioen3daagse-kampanjat, arjen talouteen liittyvät viestintäkampanjat.
Tutkimukseen perustuva	Käyttäytymistieteellinen tutkimus, just-in-time-taloustuki, kokeiluhankkeet
Digitaaliset työkalut	Laskurit ja henkilökohtaiset digitaaliset työkalut taloudellisten muutosten hahmottamiseen

6.2 Kanada

Kanadan hallitus käynnisti taloulosaamisen systemaattisen tukemisen vuonna 2013. Hallitus osoittaa vuosittain rahoitusta Financial Consumer Agency of Canadalle (FCAC), joka vastaa taloulosaamiseen liittyvistä aloitteista, tutkimuksesta sekä kuluttajille suunnatuista ohjelmista ja käytännön työkalujen kehittämisestä. Lainsäädännön kautta on myös nimetty taloulosaamisen johtaja (financial literacy leader), jonka tehtävänä on ohjata kansallisen strategian toimeenpanoa, tarjota asiantuntemusta sekä edistää yhteistyötä

eri puolilla Kanadaa toimivien sidosryhmien välillä (Financial Consumer Agency of Canada, 2021)

FCAC toteutti kansallisen talousosaamisstrategiansa valmistelua varten laaja-alaisen konsultaatioprosessin, jotta strategia saataisiin suunnattua oikeisiin kohteisiin. Prosessin aikana kuultiin talousosaamisen parissa toimivia sidosryhmiä eri puolilta Kanadaa, kotimaisia ja kansainvälisiä tutkijoita sekä yksittäisiä kansalaisia. Palautetta kerättiin verkko-pohjaisen kyselyn avulla 67 yksityishenkilöltä, minkä lisäksi 29 organisaatiota toimitti kirjalliset lausuntonsa. FCAC järjesti myös useita tilaisuuksia, joihin osallistui edustajia yhteensä 90 eri organisaatiosta eri puolilta maata.

Konsultaatioprosessissa huomioitiin laajasti erilaisten väestöryhmien näkökulmat ja tarpeet, mukaan lukien pienituloiset, ikääntyneet, maahanmuuttajat, naiset sekä muut erityisryhmät. Tavoitteena oli kartoittaa, millä tavoin FCAC yhdessä julkisen sektorin, yksityisten toimijoiden, rahoitusmarkkinatoimijoiden sekä voittoa tavoittelemattoman sektorin kanssa voi vahvistaa kanadalaisten talousosaamista tulevina vuosina. Konsultaatio toteutettiin vuosina 2020–2021 ja sen tulokset jäsentyivät kolmeen pääteemaan, joita olivat talousosaamisen ekosysteemi, kuluttajien parempien taloudellisten lopputulosten mahdollistaminen sekä tutkimuksen ja yhteistyön vahvistaminen (Financial Consumer Agency of Canada, 2021).

Ensimmäisen teeman keskiössä on pyrkimys vähentää esteitä, jotka rajoittavat tai estävät kansalaisia pääsemästä tarkoituksenmukaisten rahoitustuotteiden, -palveluiden ja talousosaamista tukevan koulutuksen piiriin. Tavoitetta edistetään erityisesti kehittämällä viestintää, joka on kansalaisille ymmärrettävää ja helposti lähestyttävää, sillä taloudellinen informaatio koetaan usein kuormittavaksi. Tämän vuoksi viestinnän ja käytetyn terminologian tulisi olla selkeää ja yksinkertaista. Konsultaatioissa ehdotettiin esimerkiksi, että markkinointi- ja koulutusmateriaalit laadittaisiin kielellisesti noin 12-vuotiaan tai seitsemännen luokan oppilaan ymmärrystasoa vastaaviksi sekä että materiaaleja tuotettaisiin visuaalisessa muodossa ja useissa eri kanavissa, kuten videoina (Financial Consumer Agency of Canada, 2021).

Erityisesti digitaalisten rahoituspalveluiden yhteydessä tutkimus osoittaa, että jo pienetkin erot siinä, miten tiedonantovelvoitteet ja valinnat esitetään, voivat vaikuttaa merkittävästi kuluttajien päätöksentekoon (Financial Consumer Agency of Canada, 2021). Tämän vuoksi talousosaamisen edistämiseksi on tärkeää huomioida myös käyttäytymistieteellinen näkökulma. Lisäksi talousosaamista tulisi tarkastella monimuotoisuuden näkökulmasta eikä suunnata palveluja ainoastaan niin sanotulle ”keskimääräiselle” kansalaiselle. Eri väestöryhmillä on erilaisia tarpeita ja lähtökohtia, minkä vuoksi palveluiden ja viestinnän tulisi rakentua alhaalta ylöspäin ja heijastaa monimuotoisten kohderyhmien näkökulmia ja kokemuksia.

Saavutettavuutta on tarpeen parantaa, sillä esimerkiksi kielimuurit, vammat sekä maantieteellinen etäisyys palveluista voivat muodostaa merkittäviä esteitä talousosaamisen kehittymiselle (Financial Consumer Agency of Canada, 2021). Tämän vuoksi on ehdotettu, että saavutettavuuskriteerit sisällytetään kaikkien talousosaamista edistävien hankkeiden suunnitteluun ja toteutukseen. Lisäksi eettisiä ohjeita ja toimintaperiaatteita tulisi täsmentää, jotta haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien tarpeisiin voidaan vastata paremmin. Digitaalisten työkalujen tulisi tukea talousosaamista eikä muodostaa sille esteitä, mutta esimerkiksi internetyhteyksien, laitteiden tai digitaalisten taitojen puute voi rajoittaa osallisuutta. Tämän vuoksi on tärkeää säilyttää myös paperipohjaiset materiaalit sekä henkilökohtaiset ja puhelimitse tarjottavat palvelut niille, joilla ei ole riittävä digitaalista pääsyä tai osaamista. Digitaalisia kanavia kehitettäessä suositellaan hyödynnettäväksi teknologioita ja alustoja, joita kanadalaiset jo ennestään käyttävät ja suosivat.

Toiminnan ajoittamisella ja niin sanotulla toiminnan vauhdittamisella pyritään varmistamaan, että yksilöt saavat tukea juuri silloin, kun he ovat tekemässä taloudellisia päätöksiä. Tämän vuoksi taloudellisia valintoja tulisi yksinkertaistaa ja kuluttajille tarjota riittävä ohjausta ja tukea päätöksenteon tueksi. Yhtenä keinona on esitetty käyttäytymistieteellisten nudge-menetelmien hyödyntäminen. Esimerkiksi onnistumistarinoiden ja samaistuttavien roolimallien esiin tuominen voi herättää myönteisiä tunteita ja vahvistaa

yksilöiden itseluottamusta taloudellisiin valintoihin liittyen. Toisaalta on esitetty myös taloudellisia kannustimia, kuten säästöjen vastinrahoitusta, osana laajempaa ohjauskeinojen kokonaisuutta (Financial Consumer Agency of Canada, 2021).

Talousosaamisen edistämisessä keskeistä on myös avun saatavuuden parantaminen, taloudellisiin vaikeuksiin liittyvän stigman vähentäminen sekä rahaan liittyvien keskustelujen normalisointi. Taloudellisiin haasteisiin liittyvä sosiaalinen stigma vaikeuttaa monien kanadalaisten mahdollisuuksia keskustella raha-asioistaan niin neuvonantajien kuin läheistensäkin kanssa. Rahoituspalvelujen tarjoajilla on tässä merkittävä rooli asiakkaiden rohkaisemisessa avoimeen ja luottamukselliseen keskusteluun. Ilman tätä tukea velkaantuneet henkilöt saattavat epäröidä tilanteestaan puhumista epäonnistumisen tai leimautumisen pelossa. Lisäksi kuluttajansuojan vahvistaminen nähdään keskeisenä keinona parantaa kuluttajien taloudellisia lopputuloksia. Kuluttajille suunnatun viestinnän tulee olla johdonmukaista, puolueetonta ja vaikuttavaa, ja tarjottuja palveluita tulee testata systemaattisesti riippumatta siitä, ovatko ne pankkien vai muiden toimijoiden tuottamia (Financial Consumer Agency of Canada, 2021).

Pääteema, parempien taloudellisten lopputulosten mahdollistaminen kuluttajille, kytkeytyy vahvasti taloudelliseen resilienssiin nyky-yhteiskunnassa. Yksilöt tarvitsevat ennistä enemmän tukea arjen menojen hallintaan, velkojen suunnitelmalliseen hoitamiseen, säästämiseen sekä yllättäviin elämäntilanteisiin varautumiseen. Samalla on tärkeää korjata virheellisiä oletuksia heikosta taloudellisesta tilanteesta, sillä taloudelliset vaikeudet nähdään usein yksilön omana syynä tai moraalisena epäonnistumisena, vaikka todellisuudessa ne johtuvat useammin yksilön vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella olevista olosuhteista. Jopa huolellisesti laaditut taloudelliset suunnitelmat voivat kariutua odottamattomien elämäntapahtumien ja ulkoisten tekijöiden, kuten pandemioiden, epävarmojen työmarkkinoiden tai taloudellisen hyväksikäytön seurauksena. Näiden tekijöiden huomioiminen on keskeistä, kun pyritään vahvistamaan kuluttajien taloudellista selviytymiskykyä. Kolmannessa pääteemassa, tutkimuksessa ja yhteistyössä, korostuu tutkimustiedon laajentaminen, systemaattinen arviointi sekä tiedon jakaminen

sidosryhmien työn tueksi. Uuden strategian tulisi nojautua vahvasti empiiriseen tutkimukseen, mittaamiseen ja vaikuttavuuden arviointiin, ja eri toimijoita kannustetaan tuomaan esiin hyviä käytäntöjä ja näkemyksiä yhteisen oppimisen edistämiseksi. Lisäksi parhaiden käytäntöjen hyödyntäminen lisääntyvän yhteistyön kautta nähdään tehokkaana keinona vahvistaa talousosaamista. Erityisen tärkeää on tehdä yhteistyötä sellaisten organisaatioiden kanssa, joihin eri yhteisöryhmillä on jo valmiiksi luottamuksellinen suhde, jotta toimenpiteet tavoittavat kohderyhmät mahdollisimman vaikuttavasti (Financial Consumer Agency of Canada, 2021).

Kanadan kansallisessa talousosaamisstrategiassa 2021–2026 on hyödynnetty *What we heard* raportin tuloksia, joiden pohjalta lopullisessa strategiassa tunnistetaan kuusi keskeistä painopistealuetta, joiden tavoitteena on vähentää talousosaamisen kehittämistä rajoittavia esteitä ja vauhdittaa toimintaa (Government of Canada, 2021). Esteiden vähentämisellä viitataan talousosaamisen ekosysteemissä esiintyviin rakenteellisiin ja toiminnallisiin tekijöihin, jotka estävät tai rajoittavat ihmisten mahdollisuuksia päästä käsiksi tarkoituksenmukaisiin rahoitustuotteisiin, palveluihin ja tietoon, ymmärtää niitä sekä hyödyntää niitä omassa arjessaan. Strategiassa korostetaan erityisesti selkeää ja ymmärrettävää viestintää, moninaisten tarpeiden huomioimista palvelujen suunnittelussa sekä digitaalisen saavutettavuuden ja digiosaamisen vahvistamista. Toiminnan vauhdittamisella tarkoitetaan kanadalaisten kyvyn tukemista tehdä myönteisiä ja kestäviä taloudellisia päätöksiä sekä puuttua ennakkoluuloihin ja väärinkäsityksiin siitä, millä tavoin taloudellisia haasteita kohtaavia ihmisiä voidaan parhaiten tukea. Keskeistä on luotettavan ja kohtuuhintaisen taloudellisen neuvonnan ja avun saatavuuden parantaminen, käyttäytymistieteellisten näkökulmien hyödyntäminen taloudellisten päätösten yksinkertaistamisessa sekä kuluttajansuojan vahvistaminen. Näiden toimien avulla pyritään luomaan ympäristö, jossa kuluttajien on helpompi toimia omien taloudellisten etujensa mukaisesti.

Ekosysteemin kehittämisen ohella kansallinen strategia nostaa esiin viisi keskeistä taloushallinnan peruspilaria, joiden avulla sidosryhmät voivat yhdessä kanadalaisten

kanssa vahvistaa taloudellista resilienssiä (Government of Canada, 2021). Näiden peruspilareiden on todettu tukevan tehokkaasti kuluttajien taitojen, valmiuksien ja toimintatapojen kehittymistä, ja ne ovat merkityksellisiä kaikille väestöryhmille riippumatta tuuloista, elämäntilanteesta tai elinolosuhteista. Pilarit liittyvät kykyyn toimia rahoitusmarkkinoilla, oikea-aikaisen tiedon saamiseen ja taloudelliseen itseluottamukseen, arjen menojen hallintaan, velkojen hallintaan sekä säästämiseen. Yhdessä nämä osa-alueet muodostavat perustan kestäväälle taloudelliselle hyvinvoinnille ja yksilöiden paremmalle selviytymiskyvylle muuttuvissa taloudellisissa olosuhteissa.

Taulukko 3 Kanadan talousstrategian painopisteet.

Painopiste	Käytännön toteutus
Rakenteellisten esteiden vähentäminen	Selkeämpi viestintä, saavutettavuuskriteerit kaikissa hankkeissa, monikanavainen tiedonvälitys
Selkeä ja ymmärrettävä viestintä	Materiaalien yksinkertaistaminen, visuaaliset ja digitaaliset sisällöt, useat kieliversiot
Käyttäytymistieteelliset keinot	Nudge-menetelmät, päätöksenteon yksinkertaistaminen, ajoitettu tuki taloudellisiin valintoihin
Kuluttajansuoja ja luottamus	Puolueeton talousneuvonta, palveluiden testaus, kuluttajansuojan vahvistaminen
Taloudellinen resilienssi	Säästämisen, velanhallinnan ja varautumisen tukeminen eri elämäntilanteissa
Tutkimus ja yhteistyö	Laajat konsultaatiot, vaikuttavuuden mittaaminen, yhteistyö luotettavien paikallistoimijoiden kanssa

6.3 Iso Britannia

Vuonna 2015 Iso-Britanniassa julkaistiin The Money Advice Servicen laatima talousosaamisen strategia *Financial Capability Strategy*, jonka tavoitteena oli vahvistaa yhteistyötä kansalaisten, viranomaisten, yritysten ja järjestöjen välillä. Strategian valmistelua johti asiantuntijaryhmä ja sen etenemistä seurattiin systemaattisesti tutkimuksen avulla.

Seuranta osoitti, että talousopetuksen vaikutukset jäivät vaatimattomiksi, vaikka talouskasvatusta tarjottiin laajasti eri toimijoiden toimesta. Tämän vuoksi nähtiin tarve keskitetylle toimijalle, joka määrittelisi yhteiset tavoitteet ja koordinoisi toimintaa tehokkaammin. Vuonna 2018 tämä vastuu annettiin lainsäädännön kautta Money and Pensions Servicelle (MaPS) (2020), johon yhdistettiin vuonna 2019 kolme talous- ja eläkeasioiden neuvontaa tarjoavaa organisaatiota, The Money Advice Service, The Pensions Advisory Service ja Pension Wise. MaPS on työ- ja eläkeministeriön rahoittama julkinen organisaatio, joka tarjoaa riippumatonta ja puolueetonta talousneuvontaa.

Tammikuussa 2020 MaPS julkaisi taloudellisen hyvinvoinnin strategian vuosille 2020–2030 (Money and Pensions Service, 2020). Strategia perustuu ajatukseen siitä, että taloudellisesti hyvinvoiva väestö lisää hyvinvointia paitsi yksilöiden myös yhteiskunnan, yritysten ja koko talouden tasolla (Money and Pensions Service, 2020). Yksilön näkökulmasta taloudellinen hyvinvointi merkitsee hallinnan tunnetta, vähäisempää talousstressiä, itseluottamusta ja koettua vaikutusmahdollisuutta, jotka heijastuvat myönteisesti terveyteen, ihmissuhteisiin ja työelämään. Strategiassa talousosaamisen perustana ei nähdä ainoastaan talousopetusta, vaan myös toimivaa sääntely-ympäristöä, eettistä liiketoimintaa sekä valveutuneita ja osaavia kuluttajia. Visiona on, että jokainen pystyy hyödyntämään tulonsa ja eläkekertymänsä mahdollisimman tehokkaasti. Vision toteuttamiseksi on laadittu yksityiskohtainen ja aikataulutettu toimeenpanosuunnitelma. Muutosta tavoitellaan viidellä toisiinsa kytkeytyvällä osa-alueella, joita kehitetään eri toimijoiden yhteistyönä: talouden perusta, säästäminen, vastuullinen luotonkäyttö, velkaneuvonta sekä tulevaisuuteen varautuminen.

Talouden perustan vahvistamisen tavoitteena on varmistaa, että lapset ja nuoret saavat merkityksellistä ja laadukasta talousopetusta, jonka pohjalta he kykenevät aikuisina hyödyntämään tulojaan ja eläkekertymiään mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti. Yhtenä keskeisenä toimenpiteenä nähdään uudenlaisen talouskasvatusta ja yhteistyötä koskevan mallin kehittäminen UK Financen ja MaPS:n välille. Tavoitteena on ohjata rahoitusalan toimijoita keskittymään yhteisen strategian painopisteisiin siten, että lapsille

ja nuorille voidaan tarjota laadukasta, yhtenäisiin tavoitteisiin perustuvaa talousopetusta. Toisena keinona korostuu yhteisen ”viikkoraha”-kampanjan kehittäminen, jonka tarkoituksena on lisätä lasten ja nuorten vastuuta omista raha-asioistaan sekä tarjota heille ikätasolle sopivia mahdollisuuksia tehdä taloudellisia päätöksiä. Kolmantena toimenpiteenä talouden perustan osa-alueessa nähdään MaPS:n jo käynnissä olevan työn edelleen kehittäminen talouskasvatuksen laajentamiseksi. Erityistä huomiota kiinnitetään niihin alueisiin, joissa on tunnistettu puutteita, kuten vanhemmille suunnattuun talouskasvatukseen, opettajankoulutukseen sekä 16–17-vuotiaiden nuorten tukemiseen.

Säästämisen osalta strategian tavoitteena on, että säästämisestä muodostuu ihmisille luonteva osa arkea ja että säästöjä kertyy sekä lyhyen aikavälin yllättäviä menoja että pitkän aikavälin tulevaisuuden tarpeita varten. Keskeisenä keinona tähän nähdään palkkasäästöjärjestelmien laajentaminen, joissa työntekijä voi valita suoraan palkasta vähennettävän säästösumman. Tällainen järjestelmä tekee säästämisestä vaivatonta ja rutiininomaista. Lisäksi tavoitteena on vaikuttavan kansallisen viestintä- ja sosiaalisen kampanjan suunnittelu, jonka avulla pyritään muuttamaan yleistä keskustelua säästämisestä ja vahvistamaan myönteisiä asenteita pitkäjänteistä taloudellista varautumista kohtaan.

Vastuullisen luoton käytön tavoitteena on varmistaa, että ihmisillä on mahdollisuus saada edullista luottoa ja tehdä tietoisia päätöksiä lainan ottamisesta. Tavoitteena on myös vähentää luoton käyttöä päivittäisten välttämättömyyshankintojen rahoittamiseen. Keskeisinä toimenpiteinä ovat edullisten rahoitustuotteiden helpompi saatavuus sekä tietoisuuden lisääminen erilaisista luottovaihtoehdoista. Yhtenä konkreettisenä ehdotuksena on henkilökohtaisten maksuaikataulujen tarjoaminen sosiaaliseen asuntotutantoon. Tässä yhteydessä pohditaan mahdollisuutta laajentaa Rentflex-konseptia, joka on todistetusti toimiva malli: sosiaalisen asumisen kustannuksille laaditaan henkilökohtainen maksuaikataulu ja tarjotaan rinnalla maksutonta talousohjausta. Tavoitteena olisi tutkia, miten mallia voitaisiin laajentaa kattamaan satoja tuhansia vuokralaisia kahden vuoden sisällä sekä miten periaatetta voitaisiin soveltaa yksityisillä vuokramarkkinoilla ja esimerkiksi opiskelija-asumiseen.

Velkaneuvonnassa tavoitteena on tarjota ihmisille laadukasta tukea silloin, kun he sitä tarvitsevat. Erityistä huomiota kiinnitetään varhaiseen neuvontaan, jotta rahoituspalvelut ja tukitoimet vastaavat yksilön todellisia tarpeita. Konkreettisina toimenpiteinä ehdotetaan muun muassa uuden rahoitusmallin suosituksen laatimista, jossa sääntelyviranomaisen ja MaPS:n yhteinen työryhmä laativat suosituksia oikeudenmukaisen ja kestäväen rahoitusmallin luomiseksi. Lisäksi suunnitellaan uuden velkaneuvonnan tavoitetilamallin toteuttamista sekä yhteistyötä HM Treasuryn ja Insolvency Servicen kanssa, jotta tarvittavat muutokset integroituvat olemassa oleviin järjestelmiin, kuten Breathing Space -ohjelmaan ja lakisääteisiin velanmaksusuunnitelmiin. Velkaneuvonnan tarpeen arviointia ja kehittämistä tuetaan erilaisten mittareiden, tilastojen ja sidosryhmien näkemysten avulla.

Tulevaisuuteen varautumisen osalta tavoitteena on, että ihmiset pystyvät tekemään harjittuja päätöksiä niin nykyhetkessä kuin myöhemmin elämässään. Keskeisiä toimenpiteitä ovat pitkän aikavälin säästämisen tukeminen ja ennakointi: arvioidaan, millaisiin tilanteisiin eläkkeensäästäjät saattavat joutua esimerkiksi kymmenen vuoden kuluttua ja miten heidän tarpeensa muuttuvat. Pitkän aikavälin säästämisen sitoutumisen parantamiseksi ehdotetaan MaPSin eläkeportaalin (Pensions Dashboard) hyödyntämistä, jossa tarkastellaan yksilön elämänvaiheita ja tapahtumia ohjaamaan säästötoimia. Lisäksi suunnitellaan yksinkertaistettu vuosittainen eläkeote, joka auttaa ymmärtämään nykyisen säästön määrän ja tulevaisuuden tarpeet, sekä yhtenäisen ja selkeän terminologian käyttöönottoa, jotta eläkesäästämisen käsitteet olisivat helposti ymmärrettäviä. Erityistä huomiota kiinnitetään myös ihmisten yksilöllisiin tarpeisiin elämän myöhemmissä vaiheissa ja päätöksiin, joita he tekevät iän karttuessa.

Tämän strategian lisäksi UK virallisilla verkkosivuilla on julkaistu 5. marraskuuta 2025 valtiovarainministeriön julkaisema politiikka-asiakirja taloudellisen osallisuuden strategiasta (HM Treasury, 2025). Asiakirjan mukaan, tarkoituksena on keskittyä poistamaan esteitä sekä avata uusia mahdollisuuksia ihmisille ympäri maata. Tämä tulee aloittaa

nuorista ja varustaa heidät taidoilla, joita he tarvitsevat aloittaessaan taloudellisen itsenäistymisen. Tämä saadaan toteutettua siten, että talouskasvu tehdään pakolliseksi osaksi alakoulun opetussuunnitelmaa, jotta lapset saavat tukea terveeseen rahankäytön omaksumiseen jo varhaisessa iässä. Tämän asiakirjan mukaan strategian painopisteet ovat Digitaalinen osallisuus ja pankkipalveluiden saatavuus, säästäminen tukena, taloudellinen selviytymiskyky vakuutusten avulla, pääsy edulliseen luottoon, ongelmallisen velkaantumisen torjunta, sekä taloudellinen koulutus ja osaaminen.

Digitaalisen osallisuuden ja pankkipalveluiden saatavuuden tavoitteena on varmistaa, että jokaisella on mahdollisuus käyttää tarvitsemiaan pankkipalveluita ja hyötyä digitaalisen osallisuuden tarjoamista mahdollisuuksista. Näiden avulla voidaan tukea yksilön taloudellista osallistumista, hyvinvointia ja itsenäisyyttä. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi prosessien helpottamista henkilöille, joilla ei ole tavanomaisia henkilöllisyystodistuksia, pilotointihankkeiden avulla, joissa suurimmat pankit ja kolmannen sektorin toimijat tekevät yhteistyötä. Hankkeen puitteissa perustetaan 350 asiointipistettä eli fyysisistä pankkihubia ja tehdään laajaa yhteistyötä eri hallinnonalojen ja finanssialan toimijoiden kanssa digitaalisen osallisuuden edistämiseksi. Tavoitteena on parantaa erityisesti heikossa asemassa olevien ja palveluista syrjäytyneiden mahdollisuuksia käyttää rahoituspalveluita hallituksen tukeman toimialaryhmän avulla.

Säästämisen tukemisen tavoitteena on luoda kulttuuri, jossa jokainen saa tukea säästämistottumusten kehittämiseen ja pitkäjänteisen taloudellisen kestokyvyn vahvistamiseen. Keskeisiä toimenpiteitä ovat selkeiden sääntelykehikkojen laatiminen, joiden avulla työnantajat voivat turvallisesti tarjota työpaikan säästöohjelmia, jotka helpottavat työntekijöiden säännöllisen säästämisen aloittamista ja ylläpitämistä. Lisäksi käynnistetään kansallinen työnantajakoalitie, jonka tehtävänä on lisätä tietoisuutta säästöohjelmista ja edistää niiden käyttöönottoa, sekä lisätään valtion Help to Save -ohjelman käyttöä pienituloisten säästöjen tukemiseksi.

Vakuutusten osalta tavoitteena on varmistaa, että kotitaloudet pystyvät selviytymään taloudellisista iskuista. Erityisesti haavoittuvimmat kuluttajat omistavat usein vähiten vakuutus tuotteita, joten strategia sisältää pilottihankkeen, jota johtaa Fair4All Finance. Hankkeessa selvitetään kotivakuutusten käyttöä vuokralaisten keskuudessa ja kehitetään parempia tukimuotoja, joiden avulla kuluttajat löytävät itselleen sopivimman vakuutus turvan. Luoton saannin osalta tavoitteena on tarjota turvallista, edullista ja vastuullista luottoa, jotta kuluttajat pystyvät hallitsemaan menojaan ilman altistumista epäedullisille korko- tai lainaehtoihin. Tämän toteuttamiseksi käynnistetään uusi 30 miljoonan punnan rahasto, joka tukee luottoliittojen uudistamista ja Common Bond -konseptin laajentamista Britanniassa. Lisäksi kehitetään toimintamalli, joka puuttuu pakotetun velan vaikutuksiin uhrien luottotietoihin.

Ongelmallisen velkaantumisen ehkäisyssä ja hallinnassa tavoitteena on varmistaa, että velkaongelmista kärsivät saavat oikeudenmukaista kohtelua ja asianmukaista tukea taloudellisen tilanteensa vakauttamiseksi. Tämän saavuttamiseksi pyritään laajentamaan velkaneuvonnan saatavuutta lisäämällä rahoitusta, tehostamalla palveluita ja helpottamalla palveluun hakeutumista ohjaus- ja lähetekumppanuuksien avulla. Samalla kehitetään julkisen sektorin perintäkäytäntöjä asiakkaiden tarpeita paremmin huomioiviksi.

Taloudellisen koulutuksen ja osaamisen kehittämisen tavoitteena on varmistaa, että yksilöillä on pääsy tarvittaviin taloustuotteisiin ja palveluihin, sekä että heillä on tieto ja taidot käyttää niitä vastuullisesti. Tavoitteena on juurruttaa talousopetus nuorten pariin, tukea perheitä rakentamaan talousvarmuutta kotona sekä laajentaa pääsyä laadukkaaseen talousneuvontaan ja tukeen. Käytännön toimenpiteitä ovat muun muassa talousopetuksen tekeminen pakolliseksi Englannin alakouluissa osana uutta lakisääteistä vaatimusta, innovatiivisten tapojen kehittäminen talouskasvatuksen ja ohjauksen tarjoamiseksi, kohdennetut ohjelmat vanhemmille ja huoltajille sekä Money and Pensions Services Money Guiders -ohjelman laajentaminen terveydenhuollon ja työvoimapalveluiden toimintaympäristöihin. Lisäksi rahoitetaan ohjelmia, jotka tukevat taloudellisesti syrjäytyneiden ja alipalveltujen kuluttajien taitojen vahvistamista.

Taulukko 4 Iso-Britannian talousstrategian painopisteet

Painopiste	Käytännön toteutus
Taloudellinen hyvinvointi kokonaisuutena	Keskitetty strategia ja toimeenpanosuunnitelma Money and Pensions Servicen (MaPS) johdolla
Talouskasvatus lapsille ja nuorille	Talousopetuksen tekeminen pakolliseksi alakoulussa, opettajankoulutuksen kehittäminen
Säästäminen ja automaatio	Palkkasäästöjärjestelmät, kansalliset säästökampanjat, Help to Save -ohjelma
Vastuullinen luotonkäyttö	Edullisten luottotuotteiden saatavuus, henkilökohtaiset maksuaikataulut (esim. Rentflex)
Velkaneuvonta ja varhainen puuttuminen	Velkaneuvonnan rahoituksen lisääminen, palveluiden parempi kohdentaminen
Digitaalinen ja taloudellinen osallisuus	Fyysiset pankkihubit, digitaalisen saavutettavuuden parantaminen, pankkipalveluiden saatavuus

6.4 Suomi

Myös Suomessa talousosaamisen yhteiskunnallinen merkitys on tunnustettu yhä vahvemmin ja sen kehittämiseksi on käynnistetty useita kansallisia toimia. Suomen Pankki käynnisti helmikuussa 2020 yhteistyössä oikeusministeriön ja muiden viranomaisten kanssa talousosaamisen edistämiseen liittyvän ohjelman, jonka pohjalta laadittiin ehdotus kansallisesta strategiasta (Suomen Pankki, 2021). Strategian missiona on lisätä kansalaisten ymmärrystä talousosaamisen merkityksestä arjessaan ja vahvistaa eettisesti sekä kestävästi toimivaa taloudenhallintaa. Visiona puolestaan on, että suomalaisten talousosaaminen olisi maailman parasta vuoteen 2030 mennessä.

Suomen kansallisen talousosaamisstrategian tavoitteena on parantaa kansalaisten taloudellista osaamista ja sitä kautta vahvistaa koko kansantalouden hyvinvointia (Suomen Pankki, 2021, s. 16). Strategian keskeinen osa on konkreettinen toteuttamissuunnitelma,

jossa määritellään strategiakauden pituus sekä sen rakenne ja sisältö (s. 16). Suomen Pankin kansallista talousosaamista edistävässä strategiassa on tarkoituksena laatia käytännönläheinen toimintasuunnitelma, jossa tulee määritellä toteutettavat toimenpiteet niiden toteuttajineen, aikatauluineen sekä tavoitteineen. Myös työnjaosta ja yhteistyöstä tulee sopia selkeästi. Strategian tarkoituksena on perustaa matalankynnyksen ennakivaa neuvontaa sekä perustaa helposti löydettäviä tietopalveluita raha-asioiden valintaan ja päätöksentekotilanteisiin. Tavoitteena on sekä ehkäistä taloudellisiin vaikeuksiin joutumista että tukea kansalaisia tekemään harkittuja ja hyvinvointia edistäviä päätöksiä finanssimarkkinoilla (s. 5).

Oikeusministeriön julkaisemassa ”Talousosaamisen strategian tavoitteet ja toteuttajat: Toimintasuunnitelma vuosille 2022–2026” esitellään Suomen kansallisen talousosaamisen strategian päämäärät. Oikeusministeriöön on perustettu talousosaamisen toiminto, joka toimii oikeusministeriössä talous- ja velkaneuvonnan yhteydessä. Toiminnolle on myönnetty vuosittainen miljoonan euron määräraha vuosittain. Strategian käytäntöön viemisen tueksi on laadittu talousosaamisen toimintasuunnitelma vuosille 2022–2026. Toimintasuunnitelman valmistelussa on lisäksi perehdytty muiden maiden talousosaamisen strategioihin ja niiden toteutustapoihin, mikä on osaltaan ohjannut Suomen strategian kehittämistä. Helensuo ja Ranta kirjoittaa toimintasuunnitelmassa (2024, s. 11–14), että talousosaamisen edistämisessä on tunnistettavissa viisi keskeistä toimijaryhmää, joita ovat opetussektori, viranomaiset, finanssisektorin toimijat, kuluttaja- ja kansalaisneuvontaa tarjoavat järjestöt yhdistykset ja säätiöt, sekä talousosaamisen tutkijat yliopistoissa ja korkeakouluissa.

Opetussectorilla talous- ja kuluttajaosaamista sekä oman talouden hallintaa opetetaan perusopetuksessa ja toisen asteen opinnoissa. Erityisesti kotitalouden, yhteiskuntaopin ja matematiikan opetussuunnitelmien kautta sekä laaja-alaisena osaamisena, joka koskee itsestä huolehtimista ja arjen taitoja. Viranomaisten vastuulla on muun muassa talous- ja velkaneuvonta sekä yhä enenevässä määrin ennaltaehkäisevä, ylivelkaantumista torjuva talousneuvonta. Viranomaistoiminta perustuu lainsäädäntöön ja on julkisesti

rahoitettua. Lisäksi finanssisektori, kuten alan valvontaviranomaiset, toimialajärjestöt sekä rahoitusalan yritykset, vaikuttavat merkittävästi talousosaamiseen.

Kuluttaja- ja kansalaisneuvontaa tarjoavat kolmannen sektorin toimijat tekevät laajasti talousosaamista edistävää työtä. Toiminta on usein hankepohjaista ja määräaikaista, tyyppillisesti 1–3 vuoden mittaista ja sen keskeinen rahoittaja on Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus. Lisäksi tutkimuksella on keskeinen rooli kansallisen talousosaamisstrategian toteuttamisessa, sillä talousosaamisen kehittäminen edellyttää kansalaisten osaamisen säännöllistä mittaamista. Talousosaamisen toimijat tekevät tiivistä yhteistyötä yliopistoissa ja korkeakouluissa toimivien tutkijoiden kanssa. Tavoitteena on rakentaa valtakunnallinen tutkimusverkosto, joka kokoaa ja koordinoi talousosaamiseen liittyvää tutkimusta, vahvistaa kansainvälisiä yhteyksiä sekä edistää tutkimustiedon näkyvyyttä ja hyödyntämistä (Helensuo & Ranta, 2024, s. 11–14). Toimijuutta jakavan strategian avulla pyritään vähentämään talousosaamiseen liittyvän työn sirpaleisuutta ja päällekkäisyyttä sekä tehostamaan eri toimijoiden välistä yhteistyötä.

Talousosaamisen strategian missiona on vahvistaa yksilöiden ymmärrystä talousosaamisen merkityksestä omassa arjessaan sekä ohjaa tekemään taloudellisia valintoja vastuullisesti ja kestävän kehityksen periaatteita noudattaen. Strategiassa korostetaan yhteistyötä eri toimijoiden kanssa, sillä talousosaamisen edistämistä suunnitellaan ja toteutetaan yhdessä muiden aihepiirin parissa työskentelevien tahojen kanssa. Tavoitteena on tukea eri ikäryhmille suunnattua ja eri toimialoilla toteutettavaa talousosaamista vahvistavaa työtä sekä lisätä tietoisuutta talousosaamisen merkityksestä. Strategiassa painotetaan myös yhteiskunnallisen keskustelun edistämistä, jotta raha-asioista puhuminen yleistyisi ja helpottuisi. Talousosaamisen tunnettuutta pyritään lisäämään julkisen keskustelun sekä kansalaisille ja sidosryhmille suunnattujen kampanjoiden avulla. Samalla tunnistetaan, että taloudellisiin epäonnistumisiin liittyy usein kielteisiä kokemuksia ja häpeän tunteita, minkä vuoksi avoimen keskustelun lisääminen nähdään tärkeänä. Sidosryhmien rooli nähdään keskeisenä, sillä ne voivat omalta osaltaan edistää talousosaamista esimerkiksi jakamalla tietoa aiheesta omassa verkostossaan.

Taloulosaamisen edistäminen Suomessa on useiden julkisten toimijoiden sekä kymmenien yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden yhteistä työtä. Keskeisessä roolissa oleva taloulosaamisen toiminto tekee tiivistä yhteistyötä Suomen Pankin taloulosaamiskeskuksen sekä laajemman toimijaverkoston kanssa. Verkostolta kerätyn tiedon pohjalta määritellään strategisia tavoitteita, joiden perusteella valitaan kulloinkin toteutettavat toimenpiteet. Taloulosaamisen strategia kytkeytyy myös useisiin muihin valtioneuvoston strategioihin ja ohjelmiin, kuten rahapelipoliittiseen ohjelmaan, kansalliseen lapsistrategiaan, kansalliseen mielenterveysstrategiaan ja itsemurhien ehkäisyohjelmaan vuosille 2020–2030, valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaan, hyvinvoinnin, terveellisyden ja turvallisuuden edistämiseen vuoteen 2030 sekä asunnottomuuden vähentämiseen tähtääviin ohjelmiin. Lisäksi työssä hyödynnetään OECD:n kansainvälisen talousopetusverkoston (OECD/INFE) kokemuksia taloulosaamisen strategioista ja toimintasuunnitelmista. Kansainvälinen yhteistyö on tärkeä osa taloulosaamisen edistämistä, minkä vuoksi toimintasuunnitelman aikana pyritään luomaan yhteyksiä muiden maiden taloulosaamisen strategioiden toimijoihin sekä osallistumaan kansainvälisiin tilaisuuksiin ja seminaareihin.

Taulukko 5 Suomen talousstrategian painopisteet

Painopiste	Käytännön toteutus
Strateginen koordinointi ja hallinto	Perustettiin talousosaamiselle oma toimija, joka vastaa strategian suunnittelusta, koordinoinnista ja toimeenpanosta yhteistyössä Suomen Pankin talousosaamiskeskuksen kanssa.
Monitoimijayhteistyö	Talousosaamisen edistämiseksi tehdään laajaa yhteistyötä julkisen-, finanssi- ja kolmannen sektorin kanssa, sekä tutkimusorganisaatioiden välillä.
Talousosaamisen integrointi koulutukseen	Talous- ja kuluttajaosaamista opetetaan perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa esimerkiksi kotitalouden, yhteiskuntaopin ja matematiikan opetuksen yhteydessä.
Ennaltaehkäisevä talousneuvonta ja palvelut	Viranomaiset tarjoavat talous- ja velkaneuvontaa sekä kehittävät matalan kynnyksen neuvontapalveluja.
Tutkimus, seuranta ja kansainvälinen yhteistyö	Talousosaamisen kehittämistä tuetaan tutkimuksella ja osaamisen mittaamisella sekä hyödyntämällä OECD:n ja EU:n talousosaamisen viitekehyksiä ja kansainvälisiä yhteistyöverkostoja.

6.5 Yhteenveto

Kaikkia neljää maata yhdistää näkemys talousosaamisesta elinikäisenä prosessina, joka koskettaa kaikkia ikäryhmiä ja elämänvaiheita. Talousosaaminen nähdään yksilön taitojen lisäksi yhteiskunnallisena kysymyksenä, johon vaikuttavat koulutusjärjestelmä, rahoitusmarkkinat, sääntely, viestinnän selkeys sekä palveluiden saavutettavuus. Strategioissa korostuu julkisen sektorin rooli koordinaattorina ja mahdollistajana sekä laaja-alainen yhteistyö finanssisektorin, koulutuksen, järjestöjen ja tutkimuksen kanssa.

Alankomaissa talousosaamisen edistäminen rakentuu Money Wise -alustan ympärille, joka kokoaa eri toimijat yhteiseen verkostoon. Painopisteitä ovat varhainen talouskasvatus, talousopetuksen pysyvä integrointi opetussuunnitelmiin, opettajien tukeminen sekä taloudellisesti haavoittuvien ryhmien tavoittaminen. Käytännön keinoihin kuuluvat valtakunnalliset kampanjat, digitaaliset työkalut ja tutkimukseen perustuvat kokeilut, joiden tavoitteena on tukea kansalaisia juuri oikea-aikaisissa taloudellisissa päätöksissä.

Kanadan kansallinen strategia painottaa talousosaamisen ekosysteemin kehittämistä, esteiden vähentämistä ja toiminnan vauhdittamista. Keskiössä ovat selkeä ja saavutettava viestintä, käyttäytymistieteellisten menetelmien hyödyntäminen sekä moninaisten väestöryhmien tarpeiden huomioiminen. Tavoitteena on parantaa kuluttajien taloudellisia lopputuloksia ja vahvistaa taloudellista resilienssiä arjen menojen hallinnan, velanhoidon ja säästämisen kautta.

Ison-Britannian strategiassa talousosaaminen kytkeytyy vahvasti taloudellisen hyvinvoinnin käsitteeseen. Painopisteitä ovat varhainen talouskasvatus, säästämisen rutiinien vahvistaminen, vastuullinen luotonkäyttö, velkaneuvonnan saatavuus sekä tulevaisuuteen varautuminen. Strategia korostaa keskitettyä koordinaatiota, mitattavia tavoitteita ja pitkäjänteistä toimeenpanoa. Suomen strategia puolestaan on näihin maihin verrattuna uudempi, ja sen ensimmäinen toimintakausi on käynnistynyt vasta 2020-luvulla. Tästä syystä Suomen strategiassa korostuvat erityisesti strategisen rakenteen luominen, toimijoiden välinen työnjako sekä yhteistyön vahvistaminen.

Aineisto heijastaa myös ajankohtaisia kehityskulkuja, kuten digitalisaatiota ja tekoälyn roolia talousosaamisen tukena. Tekoäly voi lisätä taloudellista osallisuutta tarjoamalla ajantasaista tietoa ja yksilöllistä tukea esimerkiksi budjetointiin ja velanhallintaan, mutta siihen liittyy myös riskejä, kuten virheellisen tiedon tulkinta ja tietosuojan liittyvät haasteet. Siksi tekoälyn käyttö edellyttää vastuullisuutta, kriittisyyttä ja jatkuvaa osaamisen kehittämistä (Raijas, 2025). Strategioita vertailemalla voidaan tunnistaa yhteisiä teemoja, kuten tiedon luotettavuus, vaikuttavuuden seuranta, nopea reagointi havaittuihin haasteisiin sekä moniammatillisen yhteistyön merkitys. Talousosaamisen kehittäminen edellyttääkin koordinoitua ja pitkäjänteistä toimintaa, joka huomioi elämän siirtymävaiheet ja yhteiskunnalliset muutokset (Raijas & Branden, 2020).

7 Tulosten tarkastelu

7.1 Talousosaaminen ja sen merkitys

Tarkasteltujen kansallisten strategioiden perusteella talousosaaminen määrittyy moniulotteiseksi ja dynaamiseksi kokonaisuudeksi, joka ulottuu huomattavasti taloudellisten perustietojen hallintaa laajemmalle. Tämä havainto on linjassa tutkimuskirjallisuudessa esitettyjen määritelmien kanssa, joissa talousosaaminen ymmärretään tiedon, taitojen, asenteiden ja käyttäytymisen kokonaisuutena, joka mahdollistaa perusteltujen taloudellisten päätösten tekemisen (OECD 2018; Kalmi ja muut 2023). Alankomaiden, Kanadan ja Ison-Britannian strategioissa talousosaaminen kuvataan yksilön kykyinä hankkia, ymmärtää ja soveltaa taloudellista tietoa arjen päätöksenteossa erilaisissa elämäntilanteissa. Strategioiden määritelmät korostavat erityisesti taloudellisen tiedon käytännön soveltamista, mikä vastaa myös Lusardin ja Mitchellin (2014) näkemystä talousosaamisesta yksilön kykyinä tehdä tietoon perustuvia taloudellisia päätöksiä esimerkiksi säästämiseen, velanhoitoon ja tulevaisuuteen varautumiseen liittyen.

Strategioiden tarkastelu osoittaa lisäksi, että talousosaaminen ei näyttäyty pelkästään taloudellisena lukutaitona, vaan laajempänä taloudellisena kyvykkyytenä. Taloudellisen lukutaidon käsitteellä viitataan usein yksilön kykyyn ymmärtää taloudellisia käsitteitä ja taloudellista informaatiota, kun taas taloudellinen kyvykkyys korostaa tiedon soveltamista käytännön toiminnassa (Kempson, Collard & Moore 2006; Atkinson ja muut 2007). Strategioissa talousosaaminen määrittyy nimenomaan tällaisena laajempänä kyvykkyytenä, jossa keskeistä ei ole ainoastaan tiedollinen osaaminen, vaan myös taloudelliset taidot, käyttäytyminen sekä kokemus omasta toimijuudesta ja talouden hallinnasta. Tämä vastaa Amagir ja muut (2018) esittämää jaottelua, jossa talousosaaminen muodostuu tiedosta ja ymmärryksestä, käytännön taidoista ja käyttäytymisestä sekä asenteista ja itseluottamuksesta.

Aineiston perusteella talousosaaminen näyttäytyy myös elämänkaaren aikana kehittyvänä prosessina. Strategioissa talousosaamisen kehitys kytketään erilaisiin

elämäntilanteisiin ja taloudellisiin siirtymävaiheisiin, kuten opiskeluun, työelämään siirtymiseen, perheen perustamiseen tai eläköitymiseen. Tämä elinkaarinäkökulma on linjassa tutkimuskirjallisuudessa esitettyjen näkemysten kanssa, joissa talousosaaminen ymmärretään taitona, joka kehittyy yksilön kokemusten, elämäntilanteiden ja yhteiskunnallisten muutosten myötä (Raijas & Uusitalo 2012; Raijas ja muut 2020). Talousosaaminen ei siten näyttäytyä pysyvänä ominaisuutena, vaan osaamisena, jota on jatkuvasti päivitettävä esimerkiksi digitalisaation, rahoitusmarkkinoiden monimutkaistumisen sekä muuttuvien eläkejärjestelmien seurauksena. Strategioissa talousosaamisen vahvistamista tarkastellaan usein elinikäisen oppimisen näkökulmasta, jossa talousosaamista pyritään tukemaan varhaiskasvatuksesta vanhuuteen.

Strategioiden analyysi osoittaa lisäksi, että talousosaamista ei tarkastella pelkästään yksilön ominaisuutena, vaan siihen vaikuttavat myös laajemmat rakenteelliset tekijät. Strategioissa korostetaan esimerkiksi koulutusjärjestelmän, sääntely-ympäristön, rahoituspalveluiden saavutettavuuden, viestinnän selkeyden sekä kuluttajansuojan merkitystä talousosaamisen kehittymiselle. Tämä näkökulma vastaa tutkimuskirjallisuudessa esitettyä käsitystä talousosaamisesta osana laajempaa taloudellista toimintaympäristöä, jossa yksilön osaamisen lisäksi myös institutionaaliset ja rakenteelliset tekijät vaikuttavat taloudelliseen käyttäytymiseen (Kalmi ja muut 2023). Strategioissa talousosaaminen kytkeytyykin usein laajempaan talousosaamisen ekosysteemiin, jossa julkinen sektori toimii koordinoijana ja mahdollistajana eri toimijoiden välillä.

Kansalaisten talousosaamisella on strategioiden perusteella myös selkeä yhteiskunnallinen ulottuvuus. Yksilötasolla hyvä talousosaaminen yhdistetään arjen taloudenhallintaan, kuten menojen hallintaan, säästämiseen ja varautumiseen yllättäviin elämäntilanteisiin. Tämä on linjassa tutkimuskirjallisuudessa esitetyn näkemyksen kanssa, jonka mukaan talousosaaminen on yhteydessä yksilön taloudelliseen hyvinvointiin sekä kykyyn hallita taloudellisia riskejä (Lusardi & Mitchell 2014; Brügggen ja muut 2017). Yhteiskunnan tasolla strategioissa korostetaan talousosaamisen merkitystä taloudellisen vakauden ja sosiaalisen kestävyuden näkökulmasta. Talousosaamisen vahvistamisen nähdään

voivan vähentää ylivelkaantumista, lisätä kotitalouksien taloudellista resilienssiä sekä pienentää julkisten tukijärjestelmien kuormitusta. Talousosaaminen näyttäytyy näin strategioissa pitkän aikavälin investointina, joka tukee sekä yksilöiden taloudellista hyvinvointia että yhteiskunnan taloudellista ja sosiaalista kestävyyttä.

7.2 Julkinen sektori talousosaamisen edistäjänä

Tarkasteltujen kansallisten strategioiden perusteella julkinen sektori nähdään keskeisenä toimijana kansalaisten talousosaamisen edistämässä. Julkisen sektorin rooli ei rajoitu yksittäisten koulutustoimenpiteiden toteuttamiseen, vaan se ulottuu talousosaamisen kokonaisvaltaiseen ohjaamiseen ja mahdollistamiseen. Tämä vastaa teoreettisessa viitekehyksessä esitettyä näkemystä julkisesta hallinnosta toimijana, joka pyrkii suuntaamaan yhteiskunnallista toimintaa erilaisten politiikkainstrumenttien avulla kohti poliittisesti asetettuja tavoitteita (Vedung 1998; Airaksinen ja muut 2016). Aineistossa korostuu näkemys siitä, että vaikuttava talousosaamisen edistäminen edellyttää pitkäjänteistä, strategista ja monitoimijaista toimintaa.

Yksi keskeisimmistä julkisen sektorin keinoista on talousosaamisen sisällyttäminen koulutusjärjestelmään. Kaikissa tarkastelluissa maissa painotetaan varhaista ja systemaattista talouskasvatusta, joka alkaa lapsuudessa ja jatkuu läpi koulutuspolun. Julkinen sektori vastaa opetussuunnitelmien kehittämisestä sekä talousopetuksen velvoittavuudesta osana koulutusjärjestelmää. Poliittikaohjauksen näkökulmasta tätä voidaan tarkastella normiohjauksena, jossa julkinen valta ohjaa toimintaa lainsäädännön, opetussuunnitelmien ja muiden velvoittavien ohjeiden kautta (Vedung 1998). Talousosaaminen nähdään strategioissa läpileikkaavana taitona, joka integroidaan eri oppiaineisiin eikä erillisenä, irrallisena sisältönä. Tällä pyritään varmistamaan, että kaikilla kansalaisilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet kehittää taloudellisia perustaitojaan.

Toinen keskeinen keino on kansallisten strategioiden luominen. Julkinen sektori toimii strategisena ohjaajana, joka asettaa yhteiset tavoitteet, määrittelee painopisteet ja koordinoi eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Kansainväliset esimerkit osoittavat, että

keskitetty koordinaatio voi merkittävästi parantaa toimien johdonmukaisuutta ja vaikuttavuutta. Alankomaiden Money Wise -alusta, Kanadan Financial Consumer Agency of Canada ja Ison-Britannian Money and Pensions Service ovat esimerkkejä keskitetystä koordinaatiosta, jonka avulla hajanaista toimintaa voidaan keskittää johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Näille rakenteille on yhteistä julkinen rahoitus sekä vastuu strategisesta ohjauksesta. Koordinoivien rakenteiden keskeinen etu on niiden kyky vähentää päällekkäistä toimintaa ja resurssien tehotonta käyttöä. Kun vastuut ja roolit on määritelty selkeästi, voidaan vältellä tilannetta, jossa useat toimijat tuottavat samansisältöisiä palveluja ilman keskinäistä yhteyttä.

Julkinen sektori edistää talousosaamista myös kehittämällä luotettavia, saavutettavia ja systemaattisesti resursoituja neuvonta- ja tukipalveluja. Aineiston perusteella riippumattomuus ja puolueettomuus nousevat keskeisiksi periaatteiksi, sillä ne erottavat julkiset neuvontapalvelut markkinaehtoisista toimijoista ja vahvistavat kansalaisten luottamusta palvelujen objektiivisuuteen. Talousneuvonnan saavutettavuus on keskeinen edellytys sen vaikuttavuudelle. Palvelujen tulee olla helposti saatavilla, maksuttomia tai korkeintaan kohtuuhintaisia, jotta ne eivät itsessään muodosta esteitä osallistumiselle. Palvelujen saavutettavuutta edistetään lisäksi kiinnittämällä huomiota viestinnän selkeyteen ja palvelumuotoiluun. Selkeän ja ymmärrettävän kielen käyttö vähentää talouteen liittyvää kognitiivista kuormitusta ja madaltaa kynnystä hakea apua. Tällaisia ratkaisuja voidaan tarkastella myös käyttäytymistieteelliseen ohjaukseen perustuvina keinoina, joissa kansalaisten päätöksentekoa pyritään helpottamaan palveluiden ja viestinnän muotoilun avulla. Tällainen lähestymistapa on linjassa niin sanotun nudging-ajattelun kanssa, jossa yksilöiden valintoja pyritään ohjaamaan hienovaraisesti ilman pakottavaa sääntelyä.

Monikanavaisuus, kuten kasvokkaiset tapaamiset, puhelinpalvelut ja digitaaliset neuvontaratkaisut, mahdollistaa erilaisten elämäntilanteiden ja osaamistasojen huomioimisen. Lisäksi vaihtoehtoiset palvelumuodot, kuten ryhmäneuvonta tai yhteistyö kolmannen sektorin kanssa, voivat parantaa tavoitettavuutta ja vahvistaa palvelujen sosiaalista ulottuvuutta.

Viestinnällä ja kampanjoilla on aineiston perusteella myös merkittävä rooli talousosaamisen edistämisessä. Julkinen sektori voi vaikuttaa asenteisiin ja käyttäytymiseen tarjoamalla selkeää, ymmärrettävää ja ajankohtaista tietoa esimerkiksi säästämisestä, velanhoidosta ja taloudellisesta varautumisesta. Kampanjoiden avulla talousasioista tehdään näkyviä, arkisia ja helpommin lähestyttäviä, mikä voi madaltaa kynnystä oman taloudellisen tilanteen tarkasteluun ja avun hakemiseen. Tällaisia toimenpiteitä voidaan tarkastella myös pehmeän ohjauksen tai nudgingin näkökulmasta, jossa tavoitteena on vaikuttaa kansalaisten käyttäytymiseen esimerkiksi viestinnän, muistutusten ja valintaympäristön muotoilun avulla ilman suoraa sääntelyä.

Lisäksi julkinen sektori voi hyödyntää tutkimusta ja näyttöön perustuvaa päätöksentekoa talousosaamisen edistämisessä, mikä vahvistaa toimien legitimitettä ja tehokkuutta pitkällä aikavälillä. Aineistossa korostetaan erityisesti vaikuttavuuden seuranta, kokeilukulttuurin edistämistä sekä käyttäytymistieteellisten näkökulmien hyödyntämistä osana politiikkasuunnittelua. Näiden lähestymistapojen avulla voidaan tunnistaa, mitkä toimenpiteet todella parantavat kansalaisten taloudellista osaamista ja päätöksentekoa arjen tilanteissa. Talousosaamista tukevia toimenpiteitä arvioidaan systemaattisesti erilaisten mittareiden ja seurantamenetelmien avulla, ja saatua tietoa hyödynnetään toiminnan jatkuvassa kehittämisessä. Tutkimusperustainen lähestymistapa mahdollistaa myös kohderyhmien tarkemman segmentoinnin sekä palvelujen räätälöinnin vastaamaan paremmin kansalaisten todellisia tarpeita ja käyttäytymismalleja.

Yhteenvetona voidaan todeta, että julkisen sektorin keinot talousosaamisen edistämiseksi muodostavat laaja-alaisen ja toisiaan täydentävän kokonaisuuden. Näiden elementtien yhteisvaikutus on keskeinen, sillä yksittäiset toimenpiteet ovat harvoin riittäviä ilman laajempaa institutionaalista ja poliittista kehystä, joka tukee talousosaamisen kehittämistä elämän eri vaiheissa. Julkisen sektorin rooli on ennen kaikkea luoda edellytykset sille, että kansalaiset voivat kehittää talousosaamistaan yhdenvertaisesti riippumatta sosioekonomisesta taustasta, iästä tai elämäntilanteesta. Tämä edellyttää pitkäjänteistä

sitoutumista, poikkihallinnollista yhteistyötä sekä resurssien kohdentamista erityisesti niihin ryhmiin, joilla on suurin riski jäädä talousosaamisen kehityksessä jälkeen.

8 Johtopäätökset ja pohdinta

8.1 Johtopäätökset

Tämän tutkielman tavoitteena oli tarkastella kansalaisten talousosaamisen yhteiskunnallista merkitystä sekä analysoida julkisen sektorin roolia ja keinoja talousosaamisen edistämässä. Tutkimuksen lähtökohtana oli oletus siitä, että talousosaaminen on laaja-alainen kansalaistaito, jonka merkitys ulottuu yksilön taloudenhallinnasta koko yhteiskunnan taloudelliseen kestävyys- ja hyvinvointiin. Tutkielman teoriaosuus ja empiirinen aineisto tukivat tätä lähtökohtaa vahvasti, ja niiden välillä oli selkeä sisällöllinen yhteneväisyys. Aiemmassa tutkimuksessa talousosaaminen on määritelty tiedon, taitojen, asenteiden ja käyttäytymisen kokonaisuudeksi, joka mahdollistaa taloudellisesti kestävien päätösten tekemisen (OECD 2018; Lusardi & Mitchell 2014), ja samankaltainen käsitys ilmeni myös tarkastelluissa strategioissa.

Keskeinen johtopäätös on, että talousosaaminen ei näyttäyty pelkästään tiedollisena osaamisena, vaan moniulotteisena kokonaisuutena, joka koostuu tiedoista, taidoista, asenteista ja käyttäytymisestä. Tämä havainto on linjassa teoriaosuudessa esitettyjen määritelmien kanssa. Empiirisessä aineistossa korostuivat samat ulottuvuudet kuin teoriaosuudessa, jossa talousosaamista tarkasteltiin sekä taloudellisena lukutaitona että laajempaan taloudelliseen kyvykkyytenä (Kempson, Collard & Moore 2006; Atkinson ja muut 2007). Pelkkä tiedon lisääminen ei ole riittävää, mikäli yksilöillä ei ole edellytyksiä tai mahdollisuuksia soveltaa tietoa käytännössä. Näin ollen talousosaaminen voidaan tämän tutkielman perusteella ymmärtää dynaamisena ja kontekstisidonnaisena kykyä toimia taloudellisesti kestävästi erilaisissa elämäntilanteissa. Tutkimustulokset vahvistavat myös teoriaosuudessa esitettyä näkemystä talousosaamisen merkityksestä yhteiskunnalle. Empiirinen aineisto toi esiin, että talousosaaminen kytkeytyy laajasti yhteiskunnan toimintaan ja rakenteisiin. Samankaltainen yhteiskunnallinen näkökulma on esitetty myös aiemmassa tutkimuksessa, jossa talousosaamisen on todettu vaikuttavan esimerkiksi taloudelliseen hyvinvointiin, velkaantumisen riskiin sekä talousjärjestelmän vakauteen (Lusardi & Mitchell 2014). Näin ollen tutkimus osoittaa, että talousosaaminen

ei ole pelkästään yksilöllinen taito, vaan selkeästi yhteiskunnallinen ilmiö, jonka puutteilla voi olla laajoja taloudellisia ja sosiaalisia seurauksia.

Julkisen sektorin roolia koskeva tarkastelu osoitti, että sekä teoria että aineisto painottavat julkisen vallan vastuuta talousosaamisen edistämisen mahdollistajana ja koordinoijana. Dokumenttianalyysissä eri maiden käytännöt osoittivat, että tehokkain talousosaamistyö perustuu strategiseen ohjaukseen, poikkihallinnolliseen yhteistyöhön ja selkeisiin vastuunjakoihin. Tämä havainto tukee teoriaosuudessa käsiteltyjä julkishallinnon ohjauksen malleja, joissa julkinen sektori pyrkii vaikuttamaan kansalaisten toimintaan erilaisten politiikkainstrumenttien avulla (Vedung 1998; Airaksinen ja muut 2016). Tutkielman perusteella voidaan todeta, että julkisen sektorin keinot talousosaamisen edistämässä muodostavat kokonaisuuden, jossa yhdistyvät koulutus, rakenteellinen ohjaus, tukipalvelut, viestintä sekä tutkimukseen perustuva päätöksenteko. Empiirinen aineisto osoitti lisäksi, että kansalliset strategiat ja keskitetyt rakenteet tukevat pitkäjänteistä ja johdonmukaista talousosaamistyötä. Lisäksi aineisto vahvisti teoriaosuudessa esiin nousutta näkemystä siitä, että riippumattomat ja saavutettavat neuvonta- ja tukipalvelut ovat keskeinen osa talousosaamisen edistämistä.

Tutkimuksen perusteella voidaan myös todeta, että talousosaamisen edistäminen edellyttää näyttöön perustuvaa ja jatkuvasti kehittyvää lähestymistapaa. Sekä teoria että aineisto korostivat vaikuttavuuden seurantaa, kokeilukulttuuria ja käyttäytymistieteellisten näkökulmien hyödyntämistä. Talousosaaminen ei kehity irrallaan ihmisten arjesta, vaan se kytkeytyy vahvasti päätöksentekoympäristöihin ja valinnanmahdollisuuksiin. Tästä näkökulmasta julkisen sektorin tehtävänä ei ole ainoastaan lisätä tietoa, vaan myös muokata toimintaympäristöjä siten, että taloudellisesti kestävä valinnat ovat mahdollisia ja saavutettavia. Kokonaisuutena tutkielma osoittaa, että talousosaaminen on keskeinen osa modernin hyvinvointivaltion toimivuutta. Talousosaava väestö tukee sekä yksilöiden taloudellista hyvinvointia että yhteiskunnan kykyä selviytyä taloudellisista kriiseistä ja rakenteellisista muutoksista. Julkisen sektorin rooli on tässä keskeinen, sillä sen

tehtävänä on luoda resurssit ja toimintamallit, joiden avulla kansalaisten talousosaamista voidaan vahvistaa pitkäjänteisesti.

8.2 Pohdinta

Tässä tutkielmassa talousosaamista tarkasteltiin julkisen sektorin näkökulmasta, mikä vaikutti sekä tutkimusasetelmaan että tulosten tulkintaan. Valittu lähestymistapa mahdollisti talousosaamisen hahmottamisen ennen kaikkea yhteiskunnallisena ja rakenteellisenä ilmiönä yksilötason tarkastelun sijaan. Tarkastelu toi esiin sen, että talousosaaminen ei kehity tyhjiössä, vaan siihen vaikuttavat merkittävästi yhteiskunnalliset rakenteet, palvelujärjestelmät sekä julkisen sektorin luomat toimintaympäristöt. Samalla tutkimuksen rajaus jättää vähemmälle huomiolle yksilöiden omat kokemukset ja subjektiiviset näkemykset talousosaamisesta. Esimerkiksi haastatteluaineistoon perustuva tutkimus voisi täydentää tätä näkökulmaa tarkastelemalla, miten kansalaiset itse kokevat talousosaamisen merkityksen arjessaan ja millaisia haasteita he kohtaavat taloudellisessa päätöksenteossa.

Tutkimuksen painottuminen politiikkadokumentteihin ja kansainvälisiin strategioihin tuotti laaja-alaisen kuvan siitä, miten talousosaamista pyritään edistämään eri maissa. Samalla tämä lähestymistapa korostaa väistämättä institutionaalista näkökulmaa, jossa huomio kohdistuu hallinnollisiin rakenteisiin, strategiaan tavoitteisiin ja julkisen sektorin ohjauskeinoihin. Tällainen tarkastelutapa voi kuitenkin jättää vähemmälle huomiolle ruohonjuuritason käytännöt sekä kansalaisten arjessa tapahtuvan taloudellisen toiminnan. Tulevaisuudessa olisi hyödyllistä tarkastella tarkemmin sitä, miten strategiat ja politiikkatoimet konkretisoituvat yksilöiden elämässä ja millaisia vaikutuksia niillä todellisuudessa on taloudelliseen käyttäytymiseen. Tutkielmassa nousi esiin myös se, että talousosaaminen on käsitteenä moniulotteinen ja osin jäsentymätön. Eri toimijat käyttävät talousosaamiseen liittyviä käsitteitä osittain päällekkäin ja vaihtelevin painoituksin, mikä voi vaikeuttaa sekä tutkimuksellista vertailua että julkisen sektorin toimien arviointia. Talousosaaminen voi viitata taloudelliseen tietoon, käytännön taitoihin, taloudelliseen käyttäytymiseen tai laajemmin yksilön taloudelliseen toimintakykyyn. Tämän vuoksi

käsitteiden selkeä määrittely on tärkeää sekä tutkimuksen että politiikkasuunnittelun kannalta.

Pohdinnan kannalta keskeinen kysymys liittyy julkisen sektorin roolin tasapainoon yksilön vastuun ja rakenteellisten tekijöiden välillä. Talousosaamisen edistäminen voi helposti kallistua näkökulmaan, jossa vastuu taloudellisista ongelmista nähdään pääasiassa yksilön osaamisessa. Tällöin riskinä on, että laajemmat rakenteelliset tekijät, kuten rahoitusmarkkinoiden monimutkaisuus, sosioekonomiset erot tai palvelujärjestelmän saatavuus, jäävät vähemmälle huomiolle. Tämän tutkielman tulokset kuitenkin osoittavat, että julkisen sektorin toimet ovat keskeisiä taloudellisen toimijuuden mahdollistajia. Talousosaamisen edistäminen ei siis tarkoita ainoastaan yksilöiden käyttäytymisen ohjaamista, vaan myös sellaisten rakenteiden luomista, jotka tukevat kansalaisten kykyä tehdä taloudellisesti kestäviä päätöksiä. Lisäksi voidaan pohtia, missä määrin talousosaamisen edistäminen voi tai sen tulisi kompensoida rakenteellisia epäkohtia, kuten taloudellista eriarvoisuutta tai rahoitusmarkkinoiden monimutkaisuutta. Vaikka talousosaamisen vahvistaminen voi parantaa yksilöiden valmiuksia toimia taloudellisissa tilanteissa, se ei yksin ratkaise kaikkia taloudelliseen hyvinvointiin liittyviä ongelmia. Talousosaamisen kehittämistä onkin tarkasteltava osana laajempaa yhteiskunnallista kokonaisuutta, jossa huomioidaan sekä yksilölliset valmiudet että rakenteelliset edellytykset taloudelliselle toimijuudelle.

Lopuksi voidaan todeta, että talousosaaminen asettuu tutkimuksen perusteella kiinnostavaan rajapintaan talouspolitiikan, sosiaalipolitiikan ja julkisen johtamisen välillä. Tämä korostaa aiheen poikkitieteellisyyttä ja haastaa perinteisiä hallinnollisia rajoja. Talousosaaminen ei ole ainoastaan yksilön taloudellisiin päätöksiin liittyvä kysymys, vaan osa laajempaa yhteiskunnallista kokonaisuutta, jossa yhdistyvät taloudellinen hyvinvointi, sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja julkisen sektorin vastuu. Tutkielma ei tarjoa yksiselitteisiä ratkaisuja talousosaamisen kehittämiseen, mutta se pyrkii lisäämään ymmärrystä ilmiön monisyisyydestä ja julkisen sektorin roolista sen edistämisessä. Näin tutkimus

toimii osaltaan keskustelunavauksena siitä, miten talousosaamista tulisi tulevaisuudessa tarkastella osana kestäväää ja oikeudenmukaista yhteiskuntaa.

8.3 Jatkotutkimusideat

Tämä tutkielma avaa useita jatkotutkimusmahdollisuuksia talousosaamisen ja julkisen sektorin roolin tarkasteluun. Jatkossa olisi perusteltua tutkia millaisia pitkäaikaisia vaikutuksia julkisen sektorin talousosaamista edistävillä strategioilla on kansalaisten taloudelliseen käyttäytymiseen ja hyvinvointiin. Erityisesti pitkittäistutkimukset voisivat tuottaa arvokasta tietoa talousosaamisen kehittymisestä elämänkaaren eri vaiheissa. Lisäksi jatkotutkimuksessa olisi hyödyllistä syventää tarkastelua eri väestöryhmien näkökulmasta, kuten nuorten, ikääntyneiden ja taloudellisesti haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien osalta. Myös digitalisaation merkitys tarjoaa keskeisen jatkotutkimusaiheen, sillä digitaalisen talousosaamisen rooli kasvaa rahoituspalvelujen siirtyessä yhä enemmän verkkoon.

Lähteet

- Airaksinen, J., Haveri, A., Nyholm, I., Pekkola, E., Stenvall, J., Tiihonen, S., & Ursin, K. (2016). *Julkinen hallinto Suomessa*. Tietosanoma. <https://www.elibrary.com/book/9789518854084>
- Amagir, A., Groot, W., Maassen van den Brink, H., & Wilschut, A. (2018). A review of financial literacy education programs for children and adolescents. *Citizenship, Social and Economics Education*, 17(1), 56–80. <https://journals-sagepub-com.proxy.uwasa.fi/doi/pdf/10.1177/2047173417719555>
- Atkinson, A., McKay, S., Kempson, H. E., & Collard, S. (2006). Levels of financial capability in the UK: Results of a baseline survey. Financial Services Authority. <https://www.bristol.ac.uk/media-library/sites/geography/migrated/documents/pfrc0602.pdf>
- Beverly, S., Hilgert, M. A., & Hogarth, J. M. (2003). Household financial management: The connection between knowledge and behavior. *Federal Reserve Bulletin*, Jul, 309–322. https://econpapers.repec.org/article/fipfed-grb/y_3a2003_3ai_3ajul_3ap_3a309-322_3an_3av.89no.7.htm
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40.
- Brüggen, E. C., Hogleve, J., Holmlund, M., Kabadayi, S., & Löfgren, M. (2017). Financial well-being: A conceptualization and research agenda. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0148296317301005>
- Demircuc-Kunt, A., Ansar, S., Klapper, L., & Singer, D. (2018). *The Global Findex Database 2017: Measuring financial inclusion and the fintech revolution*.
- Finanssivalvonta. (2022). Uusia työkaluja tarvitaan kotitalouksien velkaantuneisuuden hillitsemiseksi. Noudettu 3.12.2025 osoitteesta <https://www.finanssivalvonta.fi/tiedotteet-ja-julkaisut/toimintakertomukset/toimintakertomus-2021/teemat/uusia-tyokaluja-tarvitaan-kotitalouksen-velkaantuneisuuden-hillitsemiseksi/#>
- Finlex. (2020). *Oppivelvollisuuslaki (1214/2020)*. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2020/20201214>

- Financial Consumer Agency of Canada. (2021). *What we heard: Shaping a new national strategy for financial literacy*. <https://www.canada.ca/content/dam/fcac-acfc/documents/corporate/transparency/consultations/what-we-heard.pdf>
- Fornero, E., & Lo Prete, A. (2023). Financial education: From better personal finance to improved citizenship. *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*, 1(1), 12–27. <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-financial-literacy-and-wellbeing/article/financial-education-from-better-personal-finance-to-improved-citizenship/36663C80F62A7CA310F017343646D5BB>
- Georgiou, P. (2022). Nudging as a public policy tool: Exploring the relationship between nudge and the ability of citizens for rational thought and choice. *HAPSc Policy Briefs Series*, 3(1), 23–30. <https://doi.org/10.12681/hapscpbs.30982>
- Government of Canada. (2021). *Make change that counts: National financial literacy strategy 2021–2026*. <https://www.canada.ca/en/financial-consumer-agency/programs/financial-literacy/financial-literacy-strategy-2021-2026.html>
- Hallipelta, A. (2021). *Talousosaaminen 2020-luvulla*. Tietosanoma / Art House Oy.
- Hastings, J. S., Madrian, B. C., & Skimmyhorn, W. L. (2013). Financial literacy, financial education, and economic outcomes. *Annual Review of Economics*, 5(1), 347–373. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3753821/>
- HM Treasury. (2025). *Financial inclusion strategy*. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/6909ed8db04a520c5051843f/Financial_Inclusion_Report.pdf
- Hung, A., Parker, A., & Yoong, J. (2009, September 2). *Defining and measuring financial literacy* (RAND Working Paper WR-708). <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1498674>
- Kaiser, T., Lusardi, A., Menkhoff, L., & Urban, C. (2022). Financial education affects financial knowledge and downstream financial behaviors. *Journal of Financial Economics*, 145(2), 255–272. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2021.09.022>
- Kallenos, T., Milidonis, A., Nishiotis, G., & Zenios, S. A. (2022). Financial education and spillover effects (SSRN Electronic Journal). <https://doi.org/10.2139/ssrn.4094763>

- Kalmi, P. (2012). Taloudellinen lukutaito taloustieteen peruskurssin tavoitteena. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 108, 306–321. <https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/images/stories/kak/KAK32012/kak32012kalmi.pdf>
- Kalmi, P. (2013). Taloudellinen lukutaito ja sen kritiikki. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 109(2), 250–259. <https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2014/09/kalmi.pdf>
- Kalmi, P., Vaahtoniemi, S., Raijas, A., Ranta, M., Ruuskanen, O.-P., & Buturak, G. (2023). Suomalaisten talousosaaminen tarkastelussa. *Kuntataloudellinen aikakauskirja*, 119(3). <https://journal.fi/kak/article/view/135993/85713>
- Kempson, E., Collard, S., & Moore, N. (2006). Measuring financial capability: An exploratory study for the Financial Services Authority. Teoksessa *Consumer Financial Capability: Empowering European Consumers* (s. 39–50). <https://www.bristol.ac.uk/media-library/sites/geography/migrated/documents/pfrc0510.pdf>
- Kortosalmi, M., Puustinen, M., & Poikolainen, J. (2025). Talousosaaminen vaatii taloustiedettä laajemman lähestymisen opetuksessa. <https://journal.fi/kak/article/view/161948/106144>
- Koskelainen, T., Kalmi, P., Scornavacca, E., & Vartiainen, T. (2023). *Financial literacy in the digital age – A research agenda*. <https://www.researchgate.net/publication/367532457> Financial literacy in the digital age - A research agenda
- Lusardi, A., & Messy, F. (2023). Talouslukutaidon merkitys ja sen vaikutus taloudelliseen hyvinvointiin. *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*, 1(1), 1–11. <https://doi.org/10.1017/flw.2023.8>
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2014). *The economic importance of financial literacy: Theory and evidence*. <https://gflec.org/wp-content/uploads/2014/12/economic-importance-financial-literacy-theory-evidence.pdf>
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2023). The importance of financial literacy: Opening a new field. *Journal of Economic Perspectives*, 37(4), 137–154. <https://doi.org/10.1257/jep.37.4.137>
- Mason, C., & Wilson, R. M. (2000). Conceptualising financial literacy (Business School Research Paper No. 7). Loughborough University.

- Money and Pensions Service. (2020). The UK strategy for financial wellbeing 2020–2030. <https://moneyandpensionservice.org.uk/wp-content/uploads/2020/01/UK-Strategy-for-Financial-Wellbeing-2020-2030-Money-and-Pensions-Service.pdf>
- MoneyWise. (2025). <https://www.wijzeringeldzaken.nl/english/>
- Nordea. (2026). Vastuullisuus. Noudettu 25.3.2026 osoitteesta: <https://www.nordea.fi/henkiloasiakkaat/tuki/yhteiskuntavastuu.html#tab=Senioreiden-digiopastus>
- OECD. (2018). *OECD/INFE toolkit for measuring financial literacy and financial inclusion*. <http://www.oecd.org/financial/education/2018-INFE-FinLit-Measurement-Toolkit.pdf>
- OECD. (2020). *OECD/INFE 2020 international survey of adult financial literacy*. <https://www.oecd.org/financial/education/launchoftheoecdinfeglobal-financialliteracysurveyreport.htm>
- OECD. (2023). *OECD/INFE 2023 international survey of adult financial literacy*. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/12/oecd-infe-2023-international-survey-of-adult-financial-literacy_8ce94e2c/56003a32-en.pdf
- Oikeuspalveluvirasto. (2025). Talousosaamisen edistäminen ja talousosaamisen strategia. Noudettu 1.11.2025 osoitteesta <https://www.oikeuspalveluvirasto.fi/tietoameista/talousosaamisen-edistaminen/>
- Oikeusministeriö. (2024b). Vuoden 2023 talousosaamisen edistäjä on Takuusäätiö. Noudettu 28.12.2025 osoitteesta <https://tem.fi/-/1410853/vuoden-2023-talousoasaamisen-edistaja-on-takuusaatio>
- Ojasalo, K., Moilanen, T., & Ritalahti, J. (2015). Kehittämistyön menetelmät: Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Sanoma Pro.
- Oulasvirta, L., Ohtonen, J., & Stenvall, J. (2002). Kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon ohjaus: Tasapainoista ratkaisua etsimässä. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
- Peura-Kapanen, L., & Lehtinen, A.-R. (2011). Nuorten taloudellinen osaaminen – määrittelyä, toimijoita, materiaaleja (Julkaisuja 3/2011). Kuluttajatutkimuskeskus.

<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/4fb3c949-ba69-4bd1-aefa-3c68868b30cf/content>

Piergiorgio, C. (2003). Social research: Theory, methods and techniques. SAGE.

Platform Wijzer in Geldzaken. (2024). Jaarplan 2025: Nederland financieel voorbereid.

<https://www.wijzingeldzaken.nl/platform-wijzingeldzaken/publicaties/jaarplan-2025-wijzer-in-geldzaken.pdf>

Raijas, A. (2025, November 18). Tekoäly voi oikein käytettynä parantaa talousosaamista. Euro & talous. Noudettu 2.10.2025 osoitteesta <https://www.eurojatalous.fi/fi/blogit/2025/tekoalu-voi-oikein-kaoytettyna-parantaa-talousosaamista/>

Raijas, A., & Brander, R. (2020). Kansainvälisiä esimerkkejä talousosaamisen edistämisen strategiayöstä (A:120). Suomen Pankki. <https://publications.bof.fi/bitstream/handle/10024/43721/A120-Anu-Raijas-ja-Richard-Brander.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Raijas, A., & Ranta, M. (2024). Kenen vastuulla kansalaisten talousosaaminen on? Oikeusministeriö. Noudettu 24.10.2025 osoitteesta: <https://oikeusministerio.fi/-/kenen-vastuulla-on-kansalaisten-talousosaaminen->

Raijas, A., & Uusitalo, O. (2012). Nuoret ja talousosaaminen: Toimijat, kanavat ja tavat nuorten taloudellisen osaamisen edistämässä (TOKATA-hankkeen loppuraportti). <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/dbe8f19d-40b8-4792-a0dc-68c51ddc13f0/content>

Raijas, A., Kalmi, P., Ranta, M., & Ruuskanen, O.-P. (2020). Suomalaisten talousosaaminen: Analyysi 2000-luvulla tehtyjen tutkimusten ja selvitysten perusteella. <https://publications.bof.fi/bitstream/handle/10024/43720/A119.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Helensuo, S., & Ranta, M. (2024). Talousosaamisen strategian tavoitteet ja toteuttajat: Toimintasuunnitelma vuosille 2022–2026. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165962/OM_2024_7_TH.pdf;jsessionid=25C34DA93836C98D59A98B5837A7D454?sequence=1

- Ranta, M., & Salmela-Aro, K. (2018). Subjective financial situation and financial capability of young adults in Finland. *International Journal of Behavioral Development*, 42(6), 525–534. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/8ab8d8bd-48f2-4b4d-b284-8d8d174b6c9d/content>
- Rosenbloom, D. H., Kravchuk, R. S., & Clerkin, R. M. (2014). *Public administration: Understanding management, politics, and law in the public sector* (8th ed.). McGraw-Hill Education. [https://cdn.oujdalibrary.com/books/598/598-public-administration-understanding-management-politics-and-law-in-the-public-sector-\(www.tawcer.com\).pdf](https://cdn.oujdalibrary.com/books/598/598-public-administration-understanding-management-politics-and-law-in-the-public-sector-(www.tawcer.com).pdf)
- Schmidt, A. (2019). Getting real on rationality—Behavioral science, nudging, and public policy. <https://www.journals.uchicago.edu/doi/pdf/10.1086/702970>
- Schneider, A. L., & Ingram, H. (1990). The behavioral assumptions of policy tools. https://www.researchgate.net/publication/232028760_The_Behavioral_Assumptions_of_Policy_Tools
- Solveon. (2024, Marraskuu 4). Julkisen sektorin haasteet ja muutostrendit vuonna 2025. Noudettu 20.10.2025 osoitteesta <https://www.solveon.fi/ajankohtaista/julkisen-sektorin-haasteet-ja-muutostrendit-vuonna-2025/>
- Suomen Pankki. (2018, May 8). *Talouselämä 2020-luvulla*. https://publications.bof.fi/bitstream/handle/10024/45905/maksuneuvoston_e-kirjan_2018_talouselama_2020-luvulla.pdf?sequence=1
- Suomen Pankki. (2021). *Ehdotus Suomen talousosaamisen edistämisen kansalliseksi strategiaksi* (Suomen Pankin yleistajuiset selvitykset A:124). <https://urn.fi/URN:NBN:fi:bof-202101271065>
- Suomen YK-liitto. (2026). *Kestävä kehitys*. Noudettu 12.1.2026 osoitteesta <https://www.ykliitto.fi/kestava-kehitys>
- Taft, M. K., Hosein, Z. Z., Mehrizi, S. M. T., & Roshan, A. (2013). Taloudellisen lukutaidon, taloudellisen hyvinvoinnin ja taloudellisten huolenaiheiden välinen suhde. *International Journal of Business and Management*, 8(11), 63–75. <https://doi.org/10.5539/ijbm.v8n11p63>

- Thaler, R., & Sunstein, C. (2009). *Nudge: Improving decisions about health, wealth, and happiness*. Penguin Books.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (7. painos). Tammi.
- Valtioneuvosto. (2024). Kansallisen talousosaamisen strategia. Noudettu 25.10.2025 osoitteesta <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=OM146:00/2023>
- Valtiovarainministeriö. (2023). Niukat resurssit ja kasvava palvelutarve – vähemmällä enemmän, mutta enemmän mitä? <https://vm.fi/-/niukat-resurssit-ja-kasvava-palvelutarve-vahemmalla-enemman.-mutta-enemman-mita->
- Vedung, E. (1998). Policy instruments: Typologies and theories. Teoksessa M.-L. Bemmels-Videc, R. C. Rist, & E. Vedung, *Carrots, sticks, and sermons: Policy instruments and their evaluation* (s. 21–58).
- Virtanen, Petri & Stenvall, Jari (2010). *Julkinen johtaminen*. Helsinki: Tietosanoma.
- Wijzer in geldzaken. (2023). *Koers Wijzer in geldzaken 2024–2026: Nederland financieel voorbereid*. <https://www.wijzeringeldzaken.nl/platform-wijzeringeldzaken/publicaties/koers-wijzer-in-geldzaken-2024-2026.pdf>